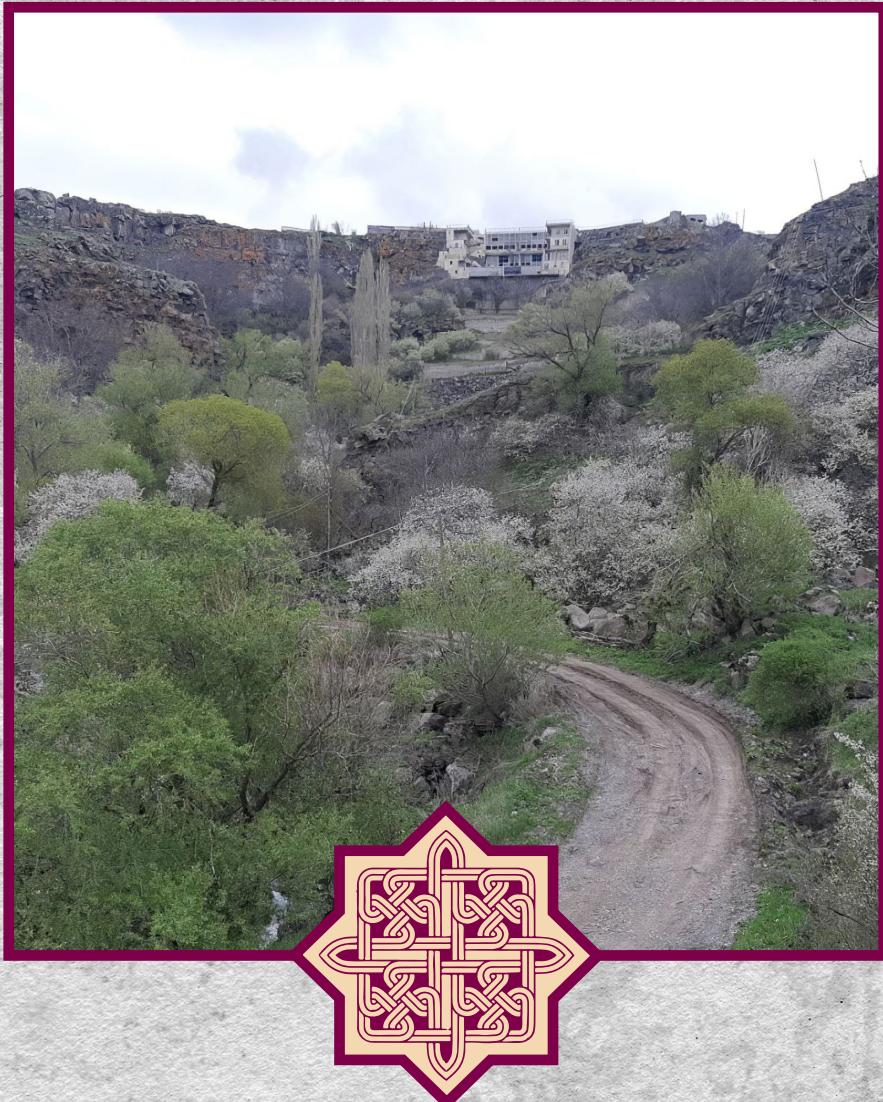

Հայրենագիտական հանդես թիվ 6/2025

Հատուկ թողարկում

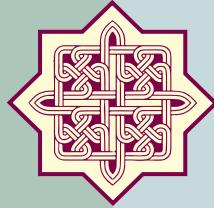
Խանդոյից պոկված ես փոքրիկ ծվեն,
Խանդոն իմ տունն է ու ինձ ապավեն

ԽԱՇԿԱՎԱՆՔ ԽԱՆԴՈ

ԻՆԴՊԵՍ ՄՏԵՂՋՎԵՖ «ԿԱՐՈՏ» ԴԱՅՐԵՆԱԿԱՑՎԱՆ ՄԻՌԻԹՅՈՒՆ

Ներկայացվող նյութը պատմությունն է մի կազմակերպության մասին, որը սկզբնավորվել է 20-րդ դարի երեսնական թվականներից: Այն վերաբերում է երևանաբնակ և հայաստանաբնակ խանդոցիներին, ովքեր տարբեր ժամանակահատվածներում տեղափոխվել են մայր հայրենիք և բնակություն հաստատել երևանում, Եջմիածնում, Արմավիրում, Վշտարակում, Մասիսում, Աբովյանում, Վայքում և այլ վայրերում:

Առաջին խանդոցիներից, ովքեր երևան են տեղափոխվել, եղել են Սուլեն Իգիթխանյանը, Երվանդ և Տաճատ Պողոսյաններնը, իսկ ավելի ուշ՝ Ղազարոս Ալագույանը, հետագայում՝ Վոլոդյա Բասենցյանը: Նպատակը մեկն էր՝ պայմաններ ստեղծել ոչ միայն իրենց, այլև իրենց երեխաների համար, որպեսզի նրանք կարողանան կրթություն ստանալբարձրագույն ուսումնական հաստատություններում, ինչը հազվադեպ երևույթ էր այդ ժամանակներում: Որտեղ խանդոցի՝ այնտեղ միասնություն. այն կրեց շարունակական բնույթ և շարունակվում է առ այսօր:

Խանդոցիների երևան տեղափոխվելու հիմքը դրվել է դեռևս 1960-1970-ական թվականներից: Դրան նպաստել և ջահակիրն է դարձել վաղամեռիկ, Երջանկահիշատակ Կամո Քաջավանի Ալագույանը, ով պատահականորեն Ախալքալաքում լսում է Հայաստանից Եկած կույր-հաշմանդամներին հավաքագրող պատվիրակության մասին: Հանդիպելով նրանց, ճշտելով ամեն ինչ, և վերադառնալով գյուղ՝ առաջարկում է իր ազգական Մանուկ Ալագույանին վաղներթ մեկնել երևան: Երևանում՝ Հայաստանի կույրերի միավորումնում, Մանուկ Ալագույանին առաջարկում են աշխատանքի անցնել Եջմիածնի Նորաբաց կույրերի միավորումնում: Դա 1960 թվականն էր: Ամիսներ անց՝ 1961 թվականին, Երևան է տեղափոխվում նաև Քաջավան Նուրիջանյանը և աշխատանքի անցնումնույն միավորումնում: Մեկ տարի անց՝ Քաջավան պապի հորդորով, հայրս՝ Արտաշես Խաչատրյանը, հորեղբայրս՝ Գևորգ Խաչատրյանը, գյուղում հայտնի խոսքաշեն ու Երգիչ՝ Ռուբեն (Շռուկի) Զակորյանը, 1962 թվականին տեղափոխվում են Երևան և աշխատանքի անցնում վերը նշված միավորումնում:

Այնուհետև, մայր հայրենիք են տեղափոխվում Սարգիս և Բալասան Պողոսյանները, Յրաշիկ Բասենցյանը, Ռուբեն Չուրոնաջյանը, Լյուդվիկ Աղջոյանը, Գալուստ (Երջանիկ) Նազարյանը: Դժվար է նշել բոլորին անուն առ անուն, միայն հիշատակեմ, որ մեր երևանաբնակ խանդոցիների հավաքատեղին համարվում էր Քաջավան Նուրիջանյանի օջախը, որը կարծես փարոս լիներ

խանդոցիների համար: Ի բարեբախտություն մեզ, ավանդույթը շարունակվում է մինչև այսօր: Կյանքի դրվագն է, որը անհնարին է փոխել մեծերը հեռանում են իրենց բարի ավանդույթները փոխանցելով իրենց որդիներին ու թոռներին: Այս պարագայում, այն շարունակում է Քաջավան Յովիաննեսի Նուրիշանյան՝ Քաջավան պապի թոռը: Յետագայում՝ Արտաշես Խաչատրյանի օջախը, որը սիրով հյուրընկալում էր ոչ միայն համայուղացիներին, այլև օտար՝ անծանոթ ջավախքիներին: Նույնը վերաբերվում էր Եջմիածնում բնակվող Մանուկ Մկրտիչի Ալագույանի օջախին:

Գրառումն ուրվագիծ պատկերն էր առաջաբանի փոխարեն:

Յիմա անցնենք բուն նյութին. խանդոցին մնում է խանդոցի, որտեղ էլ որ ապրելուց լինի: Նշված ժամանակաշրջանում Երևան տեղափոխված համայուղացիներին իրար հետ շաղկապողը Ոհմա Պապոյանն էր, ով անմասցորդ նվիրումով հանձն էր առել ի մի բերել և իր մոտ գրանցել Երևանաբնակ համայուղացիների բնակության վայրի հասցեներն ու հեռախոսահամարները: Նա, իր ամուսնու՝ Յովիաննես Նուրիշանյանի հետ, Յետագրքում էր համայուղացիների առօրյայով, հարկ եղած դեպքում օգնության ձեռք մեկնումնրանց:

Յետագայում այդ Նվիրյալ գործին իրենց աջակցությունը բերեցին Չուբեկիա Նուրիշանյանը, Սեդրակ Խաչատրյանը, Նորերս Երևան տեղափոխված՝ Կյուրիվիկ Աղօյանը, Ռուբեն Չուրուացյանը, Գալուստ (Երջանիկ) Նազարյանը, ավելի ուշ՝ իր մասնակցությունը բերեց նաև Վարսենիկ Իգիթիսանյանը:

Այսպես ասած, ըստ Եռվայան, ստեղծվել էր չհաստատագրված կազմակերպություն, և հետաքրքիրն այն էր, որ նշան անձինք, ինչու չեն նաև երիտասարդ խանդոցիները, հավաքվում էին Քաջավան պապի տանը: Խոսք ու գրուցի ժամանակ իմանում էինք Երևանում, ինչու չեն նաև գյուղում բնակվող համայուղացիների նիստ ու կացի մասին, հևարավորության դեպքում օգնության ձեռք մեկնում նրանց: Այդիսի մի խոսակցության ժամանակ արծարձվեց նաև գյուղի կիսավեր եկեղեցու վերանորոգելու անհրաժեշտության մասին հարցը, որը նժկարին աշխատանք էր: Յովիաննես Նուրիշանյանն ասաց. «Լավ կիներ համապատասխան մասնագետների հետ միասին չափագուն եկեղեցին՝ իր տարածքի հետ միասին, այնուհետև դիմել Մայր Աթոռ Սր. Էջմիածին՝ իմանալու նրանց կարծիքը, թե ինչ ուղղությամբ շարունակենք մեր աշխատանքները: Այնուհետև դիմել արտերկրում (Ռոսսաստանում) գործարարությամբ զբաղվող համայուղացիներին, ովքեր իրենց ուժերի ներածին չափով նյութապես կօժանդակեն եկեղեցու վերակառուցման աշխատանքների համար հավաքագրվող գումարի գործընթացին»:

Տողերիս հեղինակին հանձնարվեց զբաղվել այդ հարցով գնալ Մայր Աթոռ Սր. Էջմիածին և պարզել, թե ինչ ձևով կարելի է վերականգնել խոնարհված եկեղեցին: Մայր աթոռին կից գործող խոնարհված եկեղեցիների վերանորոգման բաժնում ինձ խորհուրդ տվեցին դիմել Վիրահայերի թեմի առաջնորդարան և այնտեղից ստանալ համապատասխան թույլտվություն:

Այս բոլորի մասին տեղյակ պահեցի մերոնց, այսպես ասած «հանձն պատրաստի անցանք գործի»: Հանդիպեցի մեր համագուղացի, Երկարամյա մանկավարժ Սահանուշ Սարգսի Չուռնաջյանին, որը պատրաստակամություն հայտնեց ոչ թե օգնել, այլ անմիջական մասնակցություն ունենալ այդ վեհ գործին: Այնուհետև հանդիպեցի մեր համագուղացի Արտաշես Հակոբյանին, որը բանդակագործ է, և զբաղվում էր նոր կառուցվող Եկեղեցիների աշխատանքներով, և հայտնի էր իր նախաքարերով, որոնք զարդարում են նորակառուց Եկեղեցիների կամարները: Դարձել էր հայտնի անոն Սր. Եջմիածնի վեհարանին կից, վերակառուցվող և նոր կառուցվող կազմակերպությունում: Դիմեցի նրա օգնությանը՝ գյուղի Եկեղեցու չափագորումն ու վերակառուցման աշխատանքները կազմակերպելու և կարգավորելու խնդրանքով: Ականջալուր լինելով իմ ասածին՝ կամովին հանձն առավ կատարել բոլոր աշխատանքները: 1999 թվականի օգոստոս ամսին մեկնեցինք գյուղ՝ Նշած աշխատանքները կազմակերպելու համար, «Սուրբ Խաչ» խոնարհված Եկեղեցին՝ իր տարածքով հանդերձ, չափագրելու նպատակով: Այն տեսանկարահանվեց և ներկայացվեց Մայր Աթոռ Սր. Եջմիածնի համապատասխան բաժին, որտեղ մեզ խոստացան մեր կողմից նկարահանված տեսաերիզը ուղարկել Վիրահայերի թեմի առաջնորդարան՝ այն օրինականացնելու և թույլտվություն տալու համար՝ «Սուրբ Խաչ» Եկեղեցին վերակառուցելու նպատակով: Ամեն ինչ պատրաստ էր, մնում էր լուծել նյութական միջոցների հարցը: Երբ Սահանուշ Չուռնաջյանը պատրաստվում էր մեկնել Մոսկվա՝ նյութական միջոցների հարցը լուծելու, անսպասելիորեն արժեզրկվեց ռուսական ռուբլին, ինչը հետևանքն էր Ռուսաստանի Դաշնության բաղաքական իրավիճակի սրման: Դա մեզ ստիպեց ժամանակավորապես դադարեցնել Եկեղեցու վերակառուցման աշխատանքները:

Այն հետագայում վերականգնվեց Եղբայրների՝ Արկադի և Համբարձում Վալերի Թորոսյանների բարերարության շնորհիվ: «Սուրբ Խաչ» Եկեղեցին օծվեց և իր հավատքի դուները բացեց 2009 թվականի մայիսի 8-ին:

Առաջին հայացքից թվում է, թե շեղվել եմ բուն թեմայից, բայց այդպես չէ. Վերը նշված Եկեղեցու վերակառուցման կազմակերպման աշխատանքների ծիլերը գալիս են 90-ական թվականներից՝ չհաստատագրված, բայց գյուղին

Նվիրված մի խումբ Երևանաբնակ խանդոցիների նախաձեռնության շնորհիվ: Նրանք հրեսցից անկախ ստեղծել են մի կազմակերպություն, որը հետագայում անվանակոչվելու էր «Կարոտ» հայրենակցական միություն:

Մեր համագուղացիների արտահոսքը դեպի արտերկիր՝ Ռուսաստանի Դաշնություն և մայր հայրենիք, շարունակվում էր, դատարկվում էր գյուղը: Միայն Երևանում խանդոյաբնակ համագուղացիների թիվը հասնում էր 80-ից 90 տևետեսության: Այսինքն՝ մայրաքաղաքում ինքնաբերաբար ձևավորվել էր համագուղացիների մեծ համայնք՝ չհաշված Հայաստանի Հանրապետության (այսուհետ՝ Հայաստանի) նոր անկախ պետության մարզերում և քաղաքներում բնակվող մեր համագուղացիների:

Հարկավոր էր որևէ եթե գտնել՝ մեր համագուղացիներին իրար հետ կապի մեջ պահելու և նրանց միասնությունը ապահովելու համար: Սովորականի պես, հավաքվել են քաջավան պապի տանը, երբ խոսք բացվեց նշված հարցի մասին: Առաջարկվեց հավաքվել և ի մի բերել հայաստանակ համագուղացիների հասցեներն ու հեռախոսահամարները, այն ընդգրկել Ռիմա Պապոյանի մոտ գտնվող Երևանաբնակ խանդոցիների հեռախոսահամարների և հասցեների տետրում: Ներկա գտնվողները, իրենց հնարավորությունների սահմաններում, պետք է գտնեին և լրացնեին բացակա համագուղացիների հասցեներն ու հեռախոսահամարները:

Այնպես ստացվեց, որ նույն օրը՝ ժամերի տարբերությամբ, Երևանում ունեցանք երկու ննջեցյալ. իրենց մականացուն կնքեցին Հայկանուշ Չուռնաջյանը (Սիմավորյանը) և Ռիմա Նուրիջանյանը (Պապոյանը): Այլևս չկար մեր համագուղացիներին միացնող օղակն ու ջահակիրը: Այնուամենայնիվ, հարկավոր էր շարունակել աշխատանքները, որոնք մեզ հետ սիրով կատարում էր եղանակահիշատակ Ռիմա Նուրիջանյանը (Պապոյանը):

Ննջեցյալի հոգեհանգստի ժամանակ, գյուղից ժամանած համագուղացիները զարմացած են Երևանում բնակվող խանդոցիների միասնության և մասնակցության վրա: Բացատրությունը մեկն էր. այդ ամենը Ռիմա Նուրիջանյանի (Պապոյանի) նվիրվածության արդյունքն էր՝ գյուղին և համագուղացիներին հոգատար վերաբերմունքի համար:

Ներկաներին տեղյակ պահեցի Հայկանուշ Չուռնաջյանի (Սիմավորյանի) մահվան և հոգեհանգստի մասին՝ նշելով, որ մեր համագուղացիների մի մասն է այնտեղ և այդ պահին մասնակցում է ննջեցյալի հոգեհանգստին:

Այստեղ էր, որ Սաշկե Պապոյանի և Միտուշ (Փառնիկ) Մարտիրոսյանի Երկխոսության ժամանակ առաջարկվեց ստեղծել համակարգող մի խումբ, որը կզբաղվի ոչ միայն Երևանաբնակ, այլև հայաստանաբնակ խանդոցիներին պարբերաբար հավաքելով՝ բնարկելու իրենց հոգող հարցերը, իմասնալու նրանց որախոսությունը և հարկ եղած դեպքում օգնելու նրանց: Բազմակողմանի բնարկման ընթացքում խոսվեց նաև նմանատիպ այլ կարևոր հարցերի մասին: Միջամտեցի Երկխոսությանը և պարզաբանեցի, որ այդ ուղղությամբ

մտածել ենք ամիսներ առաջ՝ իմ և Սեյրան Ալագույանի հանդիպման ժամանակ։ Կատարվել է որոշակի աշխատանք՝ իմ ունենալով երջանկահիշատակ Ռիմա Նուրիջանյանի (Պապոյանի) տանը գտնվող երևանաբնակ համազուղացի-ների հասցեները ու հեռախոսահամարները։ Այդ տվյալները, սակայն, լիար-ժեք չեն, այդ իսկ պատճառով մենք ձեռնամուկն ենք եղել դրանք վերստուգել, թարմացնել, լրացնել բացթողումները և լուս ընծայել նոր տեղեկատու գրքույն, որը կհանդիսանա կապող օղակ մեր համազողացիների միջև։

Ինձ և Սեյրան Ալագույանին առաջարկվեց զբաղվել վերը նշված աշխա-տանքներով և խմբի՝ կազմակերպության ստեղծման հարցերով։ Նոյն պահից անցանք գործից Ներկաներից ճշտեցինք, թե ովքեր են ցանկանում մասնակցել նորաստեղծ կազմակերպության աշխատանքներին ու հավաքներին։

Ցանկացողները շատ էին, բայց, ինչպես հավաքի օրը պարզվեց՝ մասնակիցները քիչ։ Ներկայացնեմ մասնակիցներին, որոնք դառնալու էին «Կարոտ» նորաստեղծ հասարակական կազմակերպության հիմնական կո-րիզոց։ Առաջին հավաքը տեղի ունեցավ 2009 թվականի հունվարի 13-ին, Զբա-ժում՝ Գևորգ Սպերցյանի տանը։ Ներկա էին՝ Սեդրակ Խաչատրյանը, Սեյրան Ալագույանը, Քաջավան Նուրիջանյանը, Գոռ Մանասյանը, Սեյրան (Սերժիկ) Չուռնացյանը, Լևոն Թորոսյանը, Վալեր Մարգարյանը, Յովիկ Պապոյանը, Անդրանիկ Գրիգորյանը, Վաչագան Նուրիջանյանը։ Յավաքի ընթացքում քննարկվեց կազմակերպություն ստեղծելու անհրաժեշտությունը՝ իր ծրագրով ու կանոնադրությամբ հանդերձ։ Մասնակիցները գոհունակությամբ ընդու-նեցին Սեդրակ Խաչատրյանի առաջարկը։ Իմ խոսքից հետո արծարծվեց կազմակերպության անվանակոչության հարցը, և երկար ու թեժ քննարկումից հետո ընդունվեց Գոռ Մանասյանի առաջարկը՝ նորաստեղծ կազմակեր-պությունն անվանել «Կարոտ» հասարակական հայրենակցական միություն։

Երկրորդ հավաքը (այսուհետ՝ նիստը) տեղի ունեցավ Դավթաշեն թաղամասում Քաջավան Նուրիջանյանին պատկանող գրասենյակում, որը ժամանակավորապես դարձավ «Կարոտ» հայրենակցական միության հա-վաքատեղին։ Ամիսներ անց տեղափոխվեցինք հիմնական նստավայր, որը պիտի դառնար մեր նորաստեղծ կազմակերպության հավաքատեղին։ Այս նիստին արդեն մասնակցում էին ավելի շատ անձինք։ Կազմակերպությունը համալրվեց նոր անդամներով՝ Մասիս Մելիքյան, Վրեժ Մելիքյան, Կարեն Մարգարյան, Արտաշես Յակոբյան, Յարություն (Ռոմիկ) Իգիթյանյան, Յովիկաննես Խաչատրյան, Ուկան Չուռնացյան։

Քննարկվեց կազմակերպչական հարցեր՝ ի նկատի ունենալով կազմա-կերպության անդամների անսահմանափակ լինելը և մասնաճյուղեր ունենալը արտերկում, գյուղում և մայր հայրենիքում։ Որոշվեց նորաստեղծ «Կարոտ» հայրենակցական միության աշխատանքների կազմակերպումը նպատակային դարձնելու համար առաջարկել երեքից հինգ հոգու պատասխանատվությանը համանախագահություն։ Յամանախագահության կազմում ընդգրկվեցին՝ Անդրանիկ Գրիգորյանը, Գոռ Մանասյանը, Քաջավան Նուրիջանյանը, Սեդրակ Խաչատրյանը և Եղուարդ Մելիքյանը, իսկ բարտուղար ընտրվեց՝ Սեյրան

Ալագույյանը: Կազմակերպության աշխատանքների կոորդինացումը վստահ-վեց Սեդրակ Խաչատրյանին:

Միաժամանակ առաջարկվեց մշակվող ծրագրում և կանոնադրության մեջ առանձնակի ուշադրություն դարձնել հետևյալի վրա:

Նկատի ունենալով մեր համագյուղացիների արտագաղթի աճը և աշխարհի տարբեր մասերում հաստատվելը, ինչպես նաև վախը գյուղի քայլքայման վտանգի հետ կապված, միաժամանակ, կարևորելով համագյուղացիների դարավոր բարեկամությունն ու կապվածությունը՝ վտանգի տակ լինելը համարել առաջնային և ընդգրկել ծրագրի և կանոնադրության մեջ:

Երրորդ նիստին, որը տեղի ունեցավ 2009 թվականի մարտ ամսին, հաստատվեց «Կարոտ» հայրենակցական միության ծրագիրն ու կանոնադրությունը: Երրորդ նիստի ժամանակ ընտրված համանախագահներից բացի՝ ստեղծվեց 13-15 հոգուց բաղկացած համակարգող խորհուրդ:

Ա. Խորհրդի կազմը կարող է փոփոխվել՝ ելնելով մասնակիցների հնարավորություններից:

Բ. Խորհրդի կազմը հետագայում կարող է համալրվել նաև ռուսաստանաբնակ և այլ վայրերում ապրող խանդոցներով:

Գ. Խորհրդին կից կգործի նաև գյուղում ապրող ակտիվիստների խումբ, որը մշտական կապի մեջ կլինի «Կարոտ» հայրենակցական միության խորհրդի և համանախագահության հետ:

Դ. «Կարոտ» հայրենակցական միությունը պետք է ունենա իր հաշվեհամարը, որի գումարը գոյանալու է խիստ կամավոր սկզբունքով՝ նվիրատվությունների հաշվին:

Դրամական միջոցներ ունենալու նպատակը՝

Ա. օգնել կարիքավոր համագյուղացիներին,

Բ. հնարավորության դեպքում օժանդակել գյուղխորհրդին՝ լուծելու գյուղի սոցիալ տնտեսական հարցերը,

Գ. օժանդակել տաղանդավոր երիտասարդներին,

Դ. օգնել գյուղի դպրոցին ուսումնադաստիրակչական աշխատանքը բարձր պահելու համար.

Ա. օժանդակել գրականությամբ,

Բ. դպրոցական դասագրքերով,

Գ. հնարավորության դեպքում՝ նաև տեխնիկական սարքավորումներով:

Միության նպատակներից են՝

1. Տարեկան մեկ անգամ հրատարակել գրքույկ, որտեղ կլինեն.
 Ա. հաշվետվություն ծախսված գումարների վերաբերյալ,
 Բ. հայտարարություններ միության հետագա աշխատանքների վերաբերյալ,
 Գ. գյուղին և համագյուղացիներին վերաբերող հետաքրքիր հաղորդագրություններ,
 Դ. կտպագրվեն բոլոր բարեգործների անունները և նրանց կատարած աշխատանքներն ու նվիրատվությունները:
  2. Հրատարակել գրքույկ՝ գյուղից դուրս ապրող բոլոր խանդոցիների հասցեներով և հեռախոսահամարներով:
  3. Խանդոցիների կապի շարունակական պահպանման համար ստեղծել երիտասարտական խմբակցություն:
  4. Միությանը կից ստեղծել կանանց խորհուրդ, որը կունենա իր գործողության ոլորտը և հաշվետու կլինի միության խորհրդին:
- Դիմա մանրամասն ներկայացնենք «Կարոտ» հայրենակցական միության աշխատանքները:
- Առաջինը կազմակերպությանը կից ստեղծվեց երիտասարդական նախաձեռնող խումբ՝ Հովհաննես Շահումյանի անունու պատվելով, որը կունենա իր տեղեկատու գրքույկ: Հետագայում նախատեսվում էր այն փոխարինել 80-ից 100 եջանց հանդեսով, սակայն առայժմ խոսք չկար լուս ընծայվելիք գործի անվան մասին:
- Ինչպես ուրվագիծ առաջարանում էի նշել, մեր ձեռքի տակ ունեցած՝ հետագայում մեր կողմից լրացված հայաստանաբնակ խանդոցիների հասցեների ու հեռախոսահամարների տեսրող գտնվում էր Երջանկահիշատակ Ռիմա Նուրիջանյանի (Պապոյանի) տանը: Հովհաննելով այդ տվյալները՝ տողերիս հեղինակի և Սեյրան Ալագույանի ջանքերի շնորհիվ, համալրվեց բաց թողնված հասցեներն ու հեռախոսահամարները: Նշանաշխատանքներին անմնացորդ նվիրումով իրենց մասնակցությունը բերեցին երիտասարդական թևի առաջնորդները՝ Հովհաննես Շահումյանի անունու պատվելով:

Այն լուս ընծայվեց կազմակերպության հավաքած անդամավճարների, Սեյրան Ալագույանի և Հարություն (Ռոմիկ) Իգիթխանյանի դրամական Նվիրատվության հաշվին՝ սահմանափակ քանակությամբ: Հետագայում պարզվեց, որ այն իր տպաքանակով քիչ էր և ուներ թերություններ և բացթղումներ, կատարվեցին ուղղումներ և լրացվեցին բաց թողված հասցեներն ու հեռախոսահամարները՝ ավելի թարմացված ու նորովին: Այս անգամ տեղեկատու գրքովկը լուս տեսավ՝ Քաջավան Նորիջանյանի, Կարեն Մարգարյանի հովանավորությամբ և կազմակերպությունում գոյացած անդամավճարների հաշվին:

Կազմակերպության ստեղծման օրվանից մեկ տարի անց՝ 2010 թվականի փետրվարի 10-ին, հիմնադրվեց «Խանդո» բարեգործական հիմնադրամը՝ իր ծրագրով ու կանոնադրությամբ՝ Սեյրան Սարգսի Ալագույանի պատասխանատվությամբ, Քաջավան Յովհաննեսի Նորիջանյանի և Կարեն Իլիչ Մարգարյանի անդամակցությամբ:

Խասունացել էր պահը հանդեսի լուս ընծայման և գյուղում Հայոց Մեծ Եղեռնի 100 ամյակին Նվիրված խաչքարի տեղադրման հարցի քննարկման:

Առաջին հարցի քննարկման ժամանակ, ի հայտ եկան մի քանի խնդիրներ, թե ինչ ուղղվածություն պիտի ունենա հանդեսը և ամենագլխավորը՝ ինչ անունով այն պիտի անվանակոչվի: Քանի որ մեր նախնիները 1828-1830-ական թվականներին արտագաղթել են Արևմտյան Հայաստանի (Կարսո) Էրզրումի Վիլայեթի Խաչկավանք գյուղից և բնակություն հաստատել Զավախսք գավառի Խանդո գյուղում, առաջարկվեց հանդեսը անվանակոչել «Խաչկավանք-Խանդո» անունով:

Ըստրվեց խմբագրական կազմ, որի մեջ ընդգրկվեցին՝ Միսակ Թորոսյանը, Գոռ Մանասյանը, Քաջավան Նորիջանյանը, Սեդրակ Խաչատրյանը, Ռուբեն Ալագույանը, Էլմիրա Նորիջանյանը և Կարսենիկ Իգիթխանյանը: Մշակվեց հանդեսի ծրագիրը. այն ծավալուն ու նպատակային էր, որը վերաբերվում էր Խաչկավանքից տեղահանված մեր նախնիներին և հետագայում նրանցից սերված ժառանգներին: Իրենցից անկախ, հիմք դնելով Թորոսենց ազգից Խաչկավանք գյուղի ծնունդով խանդոցի Միսակ Թորոսյանի երկտող բնաբանին, որը գրվել էր 2000-ական թվականներին...

Խանդոյից պոկված ես մի փոքրիկ ծվեն,

Խանդոն իմ տունն է ու ինձ ապավեն:

«Խաչկավանք-Խանդո» հանդեսի հիմնադիրը և հրատարակիչը հայաստանակ խանդոցիների «Կարոտ» հայրենակցական միությունն է: Խանդեսի հայտնվելը նոր իրողությունն էր գյուղի պատմության մեջ: Այն նախատեսված էր լուս ընծայել տարին մեկ անգամ, և դա հաջողությամբ իրագործվեց: Խանդեսի նպատակը մեկն էր՝ գրի առնել գյուղի պատմությունը՝ իր վարք ու բարքով մանրամասն ներկայացնել տոհմերի ու նրանց ազգակցական կապերի մասին, ինչպես նաև այլ թեմաներ, որոնք մասն են կազմել գյուղի պատմության մեջ:

Այն իրագործվեց մասամբ: Պատճառը մեկն էր՝ մարդիկ հրաժարվում էին գրի առնել և խմբագրական կազմին տրամադրել իրենց իսկ հարազատների (Ել չեմ ասում տոհմի) մասին գրառումները: Ինչպես ասում են՝ հենց այնպես, հանպատրաստից, «ոտքի վրա» մի-երկու խոսքով պատմում էին այն, ինչը հետաքրքրում էր նյութեր հավաքողին, և ասում էին. «Մանրամասները դուք գրեք»: Սա լրացուցիչ խոչընդոտներ էր ստեղծում հանդեսի աշխատանքները լիարժեք կազմակերպելու համար:

Ի պատիվ խմբագրական կազմի համբերատար աշխատանքի՝ «Խաչկավանք–Խանդր» հանդեսը հրատարակվում էր նախատեսված ժամկետում: Առաջին համարից մինչև հինգերորդ համարի լույս ընծայմանը ֆինանսական աջակցություն ցուցաբերեցին՝ Մասիս Ստեփանի Ալագովյանը 2012 թվականին, Ստեփան Միասնիկյանը 2013 թվականին, Սարգիս Չորիկի Հակոբյանը 2014 թվականին, Գևորգ (Յուլիկ) Վարդի Եղոյանը, Սերգո (Լորիկ) Միհակի Մելիքյանը, Արմեն Ռուբենի Մելիքյանը 2015 թվականին, Սեյրան Վաչագանի Թորոսյանը և Հովհեկ Շոյեայի Թորոսյանը 2017 թվականին:

Ֆիշտ Է՝ ուշացումով, այնուամենայնիվ, աշխատանքներ տարվում են հաջորդ համարի լույս ընծայման ուղղությամբ, սակայն նկատվում է որոշակի պասիվություն: Պատճառները տարբեր են. ինչպես միշտ՝ առաջնայինը գումար հայթայթելն է, երկրորդը՝ նոր խմբագրական կազմի պակասը, որը, սակայն, ուղղվելու միտում ունի: Նոյնը վերաբերվում է «Կարոտ» հայրենակցական միության աշխատանքներին և իմ պասիվ գործունեությանը՝ որպես միության պատասխանատու:

«Կարոտ» հայրենակցական միության կարևորագույն որոշումներից Եր «xando.am» Ելեկտրոնային կայքի ստեղծումը, որը վերջնական տեսք ստացավ 2024 թվականին՝ Կարդան Նուրիջանյանի, Ռուբեն (Կամո) Ալագույանի և Սերգո (Լորիկ) Մելիքյանի ակտիվ մասնակցությամբ:

«Կարոտ» հայրենակցական միությունը 2010 թվականից սկսեց աշխատանքներ տանել Հայոց Մեծ Եղեռնի 100-ամյակին ընդառաջ՝ «Խաչքար» հուշակոթող բանդակելու և այն գյուղի պուրակում տեղադրելու համար: Դիմեցինք մեր համագյուղացի գործարարներին, որ իրենց ուժերի ներածին չափով նյութապես օժանդակեն մեր կողմից առաջադրված խնդրին, որոնք չգիտես ինչու՝ թերհավատորեն վերաբերվեցին մեր առաջարկին: Միայն Միսիթար Բորիսի Դեմուրյանն էր, որ համաձայնվեց և առաջարկեց իր օգնությունը:

Փառք ու պատիվ գյուղիս Երիտասարդ Նոր սերնդին, որոնք ականջալուր եղան «Կարոտ» հայրենակցական միության կողմից առաջադրված խնդրին և խմբի Երիտասարդական թևի պատասխանատու Յովիկ Մանասյանի ու համակիրների հետ անցան պատվաբեր ու պատասխանատու վեհ գործին:

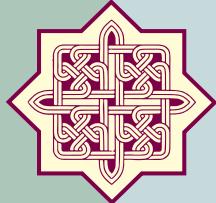
Կարճ ժամանակամիջոցում Հայոց Մեծ Եղեռնի հիշատակին նվիրված քարո տեղափոխվեց գյուղ: Այն բանդակվեց բանդակագործ Սոս Վարդանի Հակոբյանի հմուտ աշխատանքի շնորհիվ: Այս պարագայում են ասել՝ «թռղ դալար մնան քո ծեռքերը», որ կերտեցին հրաշածին խաչքարը՝ Հայոց Մեծ Եղեռնի 100-ամյակի հիշատակին ընդառաջ:

Գյուղի խոնարհենք գյուղիս Երիտասարդությանը, որոնք իրագործեցին նվիրական այն գործը, որ նախաձեռնել Էր «Կարոտ» հայրենակցական միությունը: Ներկա պահին ևս անմասն չենք գյուղին վերաբերվող հոգսերին և կաշխատենք ինարավորության սահմաններում օգտակար լինել:

Մեղրակ Խաչատրյան

ԺԱՐՈՒՄ ՅԻ ՄՊԱՍՈՒ

Հարգելի համագուղացիներ, «Կարոտ» հայրենակցական «Խաչկավանք-Խանդո» հանդեսի հերթական համարը, որոշակի դադարից հետո, լույս կտեսնի մեր օժանդակությամբ և «Կարոտ» հայրենակցական միության նախաձեռնությամբ: Այն մեծամասսամբ մեր խանդոցիների խնդրանքն է, որը մենք սիրով իրականացնում ենք՝ արտահայտելով մեր կարոտն ու սերը, մեր ջերմ վերաբերմունքը հարազատ գյուղի հանդեպ:

Իմ բազմաչարչար, իմ հեզ ժողովուրդ,

Կարոտն է ապրում մեր երակներում,

Միայն թե հիշենք Զավախիք աշխարհում,

Խանդոն համբերությամբ մեզ է սպասում:

Կարող եմ ասել, որ հանդեսի տպագրման աշխատանքներին մասնակցել են շատ ու շատ խանդոցիներ, որոնք իրենց լավագույն պատմություններով, պատմվածքներով, բանաստեղծություններով, ասուլյաններով և հումորով համ ու հոտ են տվել հանդեսին: Արտահայտելով մեր կարոտն ու սերը, վերաբերմունքը գյուղի հանդեպ՝ այդ լյութերը հասել են մեզ, և այդ դժվարին աշխատանքը հանդեսի խմբագրական կազմը իրականացրել է նվիրումով ու սիրով: Մեզ հասցելով մեր ապուպապերի իմաստուն մտքերն ու խոսքերը՝ պարտավոր ենք այն շարունակել: Խոսքս թող այլ կերպ չընկալիվ: Սա պարզապես առաջարկ-հորդոր է մեր համագուղացիներին: Մեր ապուպապերի ասված ամեն մի իմաստուն խոսքը, որն ավանդվել է մեզ, պարտավոր ենք փոխանցել մեր սերունդներին՝ որպես բնաբան ունենալով հետևյալ բառատողը.

Կարոտս առնեմ մեր հող ու ջրի,

Այսր ես Ել եմ բնիկ Խանդոցի,

Տրված հասկը մեր հանդ ու դաշտի.

Պոկված թերթիկը երիցով ծաղկի:

Ահավասիկ, տեղի ունեցած ամեն մի իրադարձություն, իմաստալից խոսք, գրվածք, որոնք ծնվել ու մնան են մեր ապուպապերի, նրանցից սերված ժառանգների ապրած տարիների ընթացքում, որոշակի ծևով գրի են առնվել: Յուրաքանչյուր ստեղծագործություն հետաքրքիր է մեր ժողովողի համար: Ամեն տեսակի ստեղծագործություն ունի իր իմաստն ու խորուրդը, ինչպես օրինակ այս բանաստեղծությունը՝ ուր կա սեր և նվիրվածություն մայր օրրանի հանդեպ:

Խանդո ասելիս իմ սիրտն է վառվում

Ճուշերս ինձ անցյալս են տանում:

Սիրում եմ թաղիս փլված տների

Երդիկից կաթող երկնի աստղերին,

Մամուռն եմ սիրում բորբոսնած քարի,

Եվ կապող օղակը ներկաս անցյալիս:

Ճանդեսը մեր ապրած կյանքի պատմությունն է ու կապող օղակը ներկան անցյալի հետ, ուստի այն հարկավոր է պահել և պահպանել մասունքի նման: Ցանկացած իմաստալից խոսք, հումոր, ասույթ և պատմություններկայացնելով մեր ժողովորդին, մենք հիշեցնում ենք մեր անցյալը՝ բոլոր հիշողություններով, որոնք մեր կյանքի զարթոնքն են եղել, այն միացնում ենք արդի ժամանակաշրջանի հետ: Չենք ուզում ոչինչ բաց թողնել, որովհետև մեր հետաքրքրության չափը այնքան մեծ է, որ ժողովուրդն անհամբերությամբ սպասում է նոր, թիվ 6 հանդեսի տպագրությանը: Այն այսուհետ պետք է լինի շարունակական: Աևկան այն բանից, թե մենք որտեղ ենք ապրում մեր ծննդավայրում՝ Մայր Ճայրենիքում, Ռուսաստանի Դաշնությունում կամ աշխարհի որևէ տարածքում, լինի գյուղ, ավան կամ քաղաք, իսանդոցին չի կարող մոռանալ իր ծննդավայրը՝ որտեղ ծնունդ է առել, սնվել, դաստիարակվել, տառաճանաչ դարձել հայրենի գյուղի դպրոցում: Իր սերը գյուղի հանդեպ այսպես է արտահայտել.

Չափակներդ հիմա ցրված են աշխարհով մեկ,

Ճողիդ, ջրիդ կարոտում են ամեն տեղ,

Ուզում են քեզ տեսնել՝ գեղեցիկ, շքեղ,

Դու կարոտի հուր ես, Խանդո հայրենի:

Խանդո գյուղ՝ պապական, երկիր օթևան,

Կանչիր զավակներիդ՝ գան, լինեն քեզ պաշտպան:

Ճետագայում հայ մարդու ճակատագրի բերումով տեղափոխվել են օտարություն, բնավորվելով, ապրելով հանդերձ կարոտը սրտերում: Այսքանից հետո միթե ավելորդություն է ծեռքի տակ ունենալ՝ «ծեռք բերել» անցյալն ու ներկան իրար միացնող փաստավավերագրական գիրք-հանդեսը: Ընթերցել

այն, որը քեզ կկապի ջավախյան բնության գարմանահրաշ տեսքին ու պատկերներին, բո հայրենակիցների իմաստուն մտքերին, թևավոր խոսքերին, բանաստեղծություններին և հումորին:

Մոռանալ անցյալը նշանակում է մոռանալ մեր ապուպապերին, նրանց իմաստուն խոսքն ու գրուցք, կարոտ ու սեր արտահայտող մտքերը:

Այսր ես ինչպես անցյալս մոռանամ,
Ու թե մոռանամ՝ մարդուկ եմ՝ ունայն,
Գյուղը հայրենի, ձորերս արեգնակեզ,
Ծաղկունքով պատված՝ ա՛խ, հուշ են դարձել,
Որտեղ և ծնվել, հասակ եմ առել,
Ընկել, վեր կացել, սովորել քայլել:

Սիրել հայրենին՝ նշանակում է անմնացորդ նվիրումով սատարել հայրենի գյուղին, ոչ ասելով ծևական կողմին, որովհետև եթե մի բան քեզ է պատկանում, դա բո մասունքն է՝ այսինքն մերը, մեր խանդոցունը:

Հոգնել եմ ես օտար ափերից,
Հոգնել եմ, չեմ կարող ուրիշ տեղ ապրել
Գուցե իմ սիրտը երբեք չտիրեր,
Եթե հայրենիքիս կարոտը չիներ:

Կարծում եմ գրածս նյութը համահունչ կինի բոլոր խանդոցիների համար,
և պատահական չէ, որ ուզում եմ մեջբերում անել մեր գյուղի թևավոր խոսքը՝
«Յպարտ ենք, որ խանդոցի ենք»:

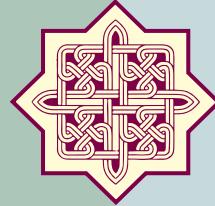
Այս խոսքերն իրենց մեջ մեծ իմաստ են պարունակում: Լինելով
ծնունդով խանդոցի՝ մեր ինքնությունը պահպանելու համար պարտավոր
ենք իմանալ և տեղեկացված լինել ամեն մի իին ու նոր պատմությանը, որը
համապատասխանում է իրականությանը: Չմոռանալ ու ներկայացնել այն
ամենը, ինչ կատարվում է մեր ներկա ժամանակաշրջանում՝ մատաղ սերնդի
ներգրավմամբ մեր ապագա կյանքի հայեցողությունը պահպանելու համար:
Խոսքս եզրափակում եմ մեծն թումանյանի խոսքերով.

Գործն է անմահ, լավ իմացեք,
Որ խոսվում է դարեդար,
Երնեկ նրան, որ իր գործով
Կապրի անվերջ, անդադար:

Մեղրակ Մելիքյան

ԼՎՎ Ե ՈՒԾ, ԲԱՆ ԵՐԲԵՔ ԴԱՏՄԱԿԱՆ ԴՈՒՏՎՐՁՆՆԵՐ, ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

Պատմական հուշարձաններից կանգուն է մնացել «Սուլը Գևորգ» Եկեղեցին (10-13-րդ դար), որը կառուցված է սրբատաշ քարով և աչքի է ընկնում իր ճարտարապետական արվեստով:

1840 թվականին Եկեղեցու հետ կապված հիշատակվում է «Մարկոս Եվանգելիստի» անունը, որի անունով էլ առ այսօր կոչվում է հին Եկեղեցին: Հավանական է, որ սկզբում այն եղել է հունական:

Եկեղեցու չափսերն են՝ $8,34 \times 5,20$ մետր: Նրա հարավային պատի կողմում ընկած քարի վրա մեսրոպյան տառերով գրված է՝ «Քրիստոս, թողություն տուր»:

2000 թվականին բարերարների օգնությամբ հին Եկեղեցին վերանորոգվել է, ինչը տրամաբանական ավարտին հասցելու համար, թնականաբար որոշակիորեն խաթարվել է պատմական տեսքը:

Ամեն տարի՝ մայիսի 6-ին, Եկեղեցու մոտ անցկացվում է գյուղի ամենագլուխավոր սուրբ տոնը՝ «Ծոատոն»-ը:

Գյուղում կան նաև արհեստական քարանձավներ, որոնք մեկը մյուսին միացած են: Դրանցից մեկն իջևում է դեպի Փարվանա գետը և կոչվում է «Դիտական աշտարակ» (Խանլուգության բառում պատմական տեսք):

Գրիա (Կիրիրա) գյուղատեղում պահպանվել է միանավ Եկեղեցի՝ 14.47×5.28 մետր չափերով, որը գտնվում է կիսաքանդ վիճակում: Գյուղատեղը Խանդոյից երեք կիլոմետր հարավ-արևելք է՝ Պրտենա գյուղի դիմաց:

Խանդոյի «Խաչերի թաղ» անվամբ հայտնի թաղամասում պահպանվել են Երկաստիճան պատվանդանին կանգնեցված խաչաքանդակի համաշափություններով զույգ քառակող կոթողներ:

Խանդոյի «Սուլը Խաչատուր» Եկեղեցին ժամանակին ծառայել է որպես կրոնական կենտրոն: Գյուղում առաջին Եկեղեցական-ծիսական դպրոցը գործել է 1837 թվականից մինչև 1917 թվականը: Այստեղ դասավանդվել են կրոն, մաթեմատիկա, մայրենի լեզու, ռուսերեն և այլ առարկաներ:

Ինչպես հայտնի է, կոմունիստների ժամանակ բոլոր Եկեղեցիները փակվել, քանդվել կամ էլ այրվել են: «Սուլը Խաչատուր» Եկեղեցին պաշհպանելու նպատակով օգտագործվել է որպես հացահատիկի պահեստ: Վերջապես տասնամյակների լոելուց հետո այն 2009 թվականին վերակառուցվեց, հետո վերաբացվեց և դարձավ գործող հավաքի կենտրոն: «Սուլը Խաչատուր» Եկեղեցու հարավային մասում տարածված է հայոց հին գերեզմանատունը: Գյուղի հարավային մասում երկու մեծ ձորերի միացման հատվածում, կա

մի սրբավայր, որը խանդոցիները անվանում են «Վարդանուշի սուրբ»: Մի պատվանդան էլ առկա է գյուղի հյուսիս-արևմտյան եզրին՝ կառուցված նորաշեն սրբատեղու մոտ:

Գյուղում ճահճի (ճոճի) և իին ծիերի գոմի տարածքում կառուցվել է մի հիանալի գբոսայգի: ճահճը չորացնելու համար բավականին մեծ աշխատանքներ են տարվել համագյուղացիների և ղեկավարների կողմից: Այգին կառուցվել է ի պատիվ Հայրենական Մեծ պատերազմում զրիվածների և մասնակիցների՝ անվանելով «Հաղթանակի այգի»: Զբոսայգին կառուցվել է 1966 թվականին կոլվարչության համատեղ որոշմամբ՝ նախագահ Մանուկ Մելիքյանի ղեկավարության օրոք: Նրա ղեկավարման տարիներին խանդոն մեծ առաջընթաց է ապրել, և նա մեծ դեր է խաղացել մարդկանց կենցաղի պայմանների բարելավման գործում:

Ամեն տարի մայիսի 9-ին գյուղում մեծ շուրբով նշվում է Հայրենական պատերազմում զրիված համագյուղացիների հիշատակը հավերժացնող կոթողի մոտ՝ նշելով հաղթանակի օրը:

Վերջին երկու տասնամյակում մայիսի 9-ի տոնակատարությունը հայ ժողովորդի համար երկու խորհուրդ ունի՝ երկրորդ աշխարհամարտում հաղթանակի և Շուշիի ազատագրման: Համագյուղացիները հավաքվում են կոթողի մոտ, ելույթներ են ունենում պատերազմի մասնակիցները և երիտասարդները՝ նշելով կրկնակի հաղթանակի օրը: Միաժամանակ զբոսայգին երիտասարդների և մեծերի հավաքությի վայրն է:

Ներկայումս Հաղթանակի զբոսայգին վերանվանվել է Արցախում զրիված համագյուղացի Մովսես Մարտիրոսյանի անունով, և այգում տեղադրվել է նրա կիսանդրին:

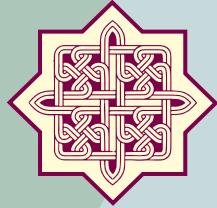
2015 թվականին մայիսի 18-ին, գյուղի բարերարների օժանդակությամբ, զբոսայգում տեղադրվեց «Խաչքար»՝ «Հիշում Ենք և պահանջում» կարգախոսվ՝ ի հիշատակ Հայոց Մեծ Եղեռնի 100-ամյակին:

Խաչքարի բանդակագործը (հեղինակն) է 18-ամյա համագյուղացի Սոս Վարդանի Հակոբյանը:

Ալբերտ Մելիքյան

ՄԵՐ ԳՅՈՒՂԻ ՀՐԱՊԱՍՆԵՐՆ ՈՒ ՍՊԻՇՈՒՐՆԵՐԸ

Գրի առնել գյուղի պատմությունը և չիհշատակել կառուցված եկեղեցու, ծիթհանքների, ջրաղացների, աղբյուրների, մատուռների և այլ մասունքների մասին՝ նշանակում է ոչինչ չասել մեր ապուպապերի ապրելակերպի, նիստ ու կացի մասին: Այդ ամենը պետք է փոխանցել գալիք սերնդին, բառացի, հեռու մնալով հավելումներից և կողմանակալությունից: Միայն ավելացնենք, որ վերը նշված կառուցներից բացի գյուղում կառուցվել է նաև գետնուղի, որը ցավոք ունի թեր և դեմ տեսակետներ, ուստի որոշեցի հեռու մնալ նշված թեմայի մասին խոսելոց: Իսկ ինչ վերաբերում է խանդոյու խանի, Մադոյենց, և Տեր-Պողոսենց ծիթհանքներին, նրանք մեծ համբավ են բերել գյուղին: Իսկ նոր շինված աղբյուրներն ու ջրաղացները, իրենց ուրուցն տեղն ու դերն են ունեցել գյուղի շենացման գործում:

Քանի որ այս հատվածում հիմնականում խոսք է գնում աղբյուրների և ջրաղացների մասին, այն ավելի ամբողջական դարձնելու համար, նպատակահարմար եմ համարում հպանցիկ կերպով նշել Մադոյենց և Տեր-Պողոսենց ծիթհանքների կառուցման թվերը և կառուցողների անունները: Առաջինը կառուցվել է 1870-ական թվականներին՝ Մադոյի և իր երեք որդիների ջանքերով, իսկ երկրորդը՝ Տեր-Պողոսենց Սերգոյի նախաձեռնությամբ՝ 1889-1890-ական թվականներին: Ամեն մի շինություն՝ սկսած Խանդոյու խանից մինչև մեր աղբյուրներն ու այժմ արդեն ավերակ դարձած ջրաղացները, քիչ թե շատ պահպանվել են և ունեցել են իրենց տերերն ու բարերարները:

Գյուղում հայտնի են եղել Թորոսենց, (մասնակի՝ Ըղմոնց), Զուռնաջոնց և Գաբրիելենց ջրաղացները: Ինչ էլ որ ասելու լինեմ, քիչ եմ համարելու նշածս ջրաղացների աշխատանքային գործունեության մասին, որոնց աղացած աղուն այսուրը համարվել է լավագույնը ամբողջ շրջանում: Վիավասիկ, հարևան գյուղերից, ինչպես օրինակ՝ Օրջայի, Վարևանի, Ալաստանի, Կոկիայի գյուղացիները իրենց աղուն բերում եին մեր գյուղի ջրաղացներում աղալու, ամիսներով հերթի եին սպասում: Չավեշտալին այն էր, որ նախկին ջրաղացատերերի թռուները տարիներ անց աշխատում եին այդ նույն ջրաղացներում՝ արդեն որպես սովորական ջրաղացապաններ: Գրել ջրաղացների մասին և չիհշատակել ջրաղացապանների մասին անհարի երևույթ է: Ուրեմն այսպես՝ ջրաղացապան և քար կռանողներ են եղել՝ Զորիկ պապը (Գաբրիելենց ազգությունից), Աղաբեկ, Եղիշ, Գեորգի Զուռնաջաններ, (Զուռնաջոնց ազգությունից), Իգիթ Անուշը, Իգիթխանյան (Պիլալենց ազգությունից) և ելի ուրիշները:

Վերևում արդեն նշեցի, որ հարևան գյուղերի գյուղացիները իրենց աղուն բերում եին մեր գյուղի ջրաղացներում աղալու: Ինչո՞ւ: Պատասխանը մեկն է՝ խանդոցին իր գործի գիտակն էր, ինչ-որ անում էր՝ անում էր հիմնավոր,

լավագույն ձևով և ամենագլխավորը՝ ջրաղացի քարի «լեզուն» հասկացող, այսինքն՝ կռանողը Զորիկ պապն էր:

Անցյալը հուշ է դարձել բայց այսօրվա պես տեսնում եմ Զորիկ պապին այսուրը միշտ թախծու դեմքին, կռացած ծերության ծանրությունից: Նա գիտեր, հասկանում էր ջրաղացքարի «լեզուն», Նրանց միալար ու համաչափ չխ-չխկոցը նրա կյանքի իմաստն էր և ապրելակերպը: Շատ հաճախ էին գալիս Զորիկ պապի մոտ և հրավիրում իրենց գյուղերի ջրաղացքարերի աշխատանքը կարգավորելու համար: Անգամ հեռավոր հայաշատ ծալկայի շրջանից էին գալիս, փառքով տանում

էին իր գործին գիտակ, վարպետանց վարպետին, որ «բուժի» իրենց այսպես ասած հիվանդ ջրաղացքարերին: Այսպիսին է խանդոցին՝ ավանդապաշտ և մարդկային բարձր արժեքներով օժտված:

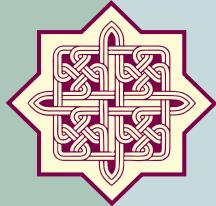
ճիշտն ասած՝ մտորում էի՝ գրել թե զգուել, այնուամենայնիվ որոշեցի գրել և մոռացության գգոռոցից այն հանելուց աշխարհ: Խոսքս մեր գյուղի աղբյուրների մասին է, որոնք տեսել եի գյուղում իմ ապրած տարիներին. մաքուր ու զուլալ աղբյուրներից մնացել էր միայն կիսավեր, կիսաքանդ փլված քարեր և ուրիշ ոչինչ: Դա 2022 թվականի մայիս ամիսն էր:

Մեր գյուղը պատկանել է շրջանի սակավաջուր գյուղերի թվին, եղած ջրերն ել գտնվել են ծորամիջյան ժայռերի խոռոչներում: Փառք ու պատիվ մեր ապուապապերին, որոնք ժայռախոռոչից դուրս եկած, ակունքին մոտ կառուցել են աղբյուր-հուշակորողներ: Դրանց վկան, ինչպես գյուղում էին ասում, վարի աղբյուրն էր՝ եկեղեցիանման երկծորակով հուշակորող, որը իր սրածայր գմբեթով միաձուվել էր ժայռախոռոչի հետ, կարծես միաձույլ արձան լինեին: Այդպիսին էր այն, և դժվար թե ինքն իրեն փլուզվեր, բայց փաստն այն է, որ այն ներկա պահին գոյություն չունի. միայն այս ու այն կողմը թափթփված քարերն են և մամոռուսած քարե կոները, որոնք որպես հուշ մնացել են ի տես ներկա սերնդի, որ ժամանակին իրենք ծառայել են այլ նպատակների համար: Դրանք բերվել են գյուղի «Կոներ» կոչվող հանդամասից և տեղադրվել նոր վայրում վարի և վերի աղբյուրներին կից, որոնք նախատեսված էին անսառները ջրելու համար: Նշան աղբյուրների սալաքարերը, (ճանապարհները) կառուցել ե Արտաշ Զիլավյանը՝ իր ֆինանսական միջոցներով, աղբյուրների հետ միասին: Նա եղել է հարգված այր թե՛ համագուղացիների, թե՛ գավառի ժողովրդի շրջանում:

ԷՌՈՒՄՐԴ ՄԿՐՏԻՉԻ ՍՊԵՐՁՅԱՆ

Ծնվել է 2000 թվականի հունիսի 7-ին Ստավրոպոլի մարզի Պյատիգորսկ քաղաքում՝ Մկրտիչ Սպերցյանի և Լենա Եգմանի ամուսնական օջախում:

Միջանկյալ նշենք, որ Նրա նախնիները բնակվելիս են եղել Վրևմտյան Հայաստանի Սպեր գավառում: Վպուապապերը, 1828 թվականի գաղթի ժամանակ, ինչպես Բասեն գավառից տեղահանված հայ ընտանիքներից մի քանի տնտեսություն, բնակություն են հաստատում Խանդր գյուղում, որտեղ արդեն տեղափորվել էին Կարնո գավառի Խաչկավանք գյուղից տեղահանված հայ ընտանիքներ: Այստեղ էլ տեղի է ունեցել մի հետաքրքիր պատմություն: Սպեր գավառից տեղահանված հայերը (Թաթենք և Գինոսենք) գյուղի եկեղեցու ծխամատյանում գրանցվում են Սպերցյաններ, իսկ Բասենից տեղահանված հայերը Բասենյաններ: Սա իրողություն է: Տվյալները վերցրվել են «Ակունք» անկախ պարբերական թերթի՝ 2007 թվականի մայիս ամսին լուսած համարից:

Հիմա անցնենք բուն նյութին: Էղուարդը ֆուտբոլով սկսել է զբաղվել չորս տարեկան հասակից: Նրա առաջին մարզիչը եղել է Միխար Դավթյանը: Աշխատասեր մանուկն իր արտաստվոր ունակությամբ աչքի է ընկնում ամենուր: Մարզիչի խորհրդով փոքրիկ Էղուարդին ծնողները տեղափոխում են Կրասնոդար և Նրան ուղարկում տեղի ֆուտբոլային դպրոց: Տասը տարեկանից Սպերցյանը հանդես է եկել ակումբի պատանեկան թիմերում՝ սկզբից ևեր իր վրա գրավելով մարզիչների հոգածությունն ու հետաքրքրությունը: Նրան հրավիրում են մեծ ֆուտբոլ: Դա 2018-2019 թվականն էր: Սկզբում խաղում էր «Կրասնոդար 2» ֆուտբոլային թիմում, որը մասնակցում էր 3-րդ լիգայի առաջնությանը: Նոյն տարում Էղուարդին առաջարկում են խաղալ 1-ին լիգայում՝ Ռուսաստանի ազգային լիգայում: Նա հավասարաշափ տիրապետում է երկուոյ հարվածներին, այսինքն՝ աջ և ձախ ոտքերի հարվածները համազոր են իրար: Նրա արագաշարժությունն ու ֆուտբոլային հնարքները, խաղի ռիթմի զգալը, դաշտը լավ տեսնելը՝ այս ամենին տիրապետելը գլխացավանք են դառնում հակառակորդ թիմի խաղացողների համար:

Խաղալով վերը նշված լիգայում՝ 74 խաղերի ընթացքում նա խփում է 17 գոլ: Եդուարդի խաղին հետևող «Կրասնոդար» թիմի դեկավարությունը առաջարկում է նրան տեղափոխվել իրենց մոտ: Արմատներով զավախբցին առաջին անգամ իր նորամուտն է նշում «Կրասնոդար» ֆուտբոլային թիմում, որը մասնակցում է Ռուսաստանի պրեմիեր լիգայի առաջնությանը: 2020 թվականի սեպտեմբերի 18-ն Էր. օր, որը պիտի ազդարարեր համայն ֆուտբոլային աշխարհին նոր աստղի ի հայտ գալու մասին:

«Կրասնոդար» թիմի այն ժամանակվա գլխավոր մարզիչ Գոնչարենկոն, բարձր գնահատելով նրա խաղը, ասել է, որ Եդուարդը թե՛ տեխնիկապես, թե՛ տակտիկապես, թե՛ ֆիզիկական պատրաստակամությամբ չի զիջում Եվրոպական հայտնի ակումբների ֆուտբոլիստներին, այդ թվում՝ Ռուսական ֆուտբոլի կարկառուն դեմք Գոլովինին, որը այժմ խաղում է ֆրանսիական «Մոնակո» թիմում: Ավելին, որոշ առումներով հայազգի ֆուտբոլիստը գերազանցում է նրան: Գոնչարենկոն առաջարկում է Ռուսաստանի ֆուտբոլի հավաքականի մարզիչներին, նրան հրավիրեն հավաքական՝ տալով ազատ տեղաշարժերի հիավունք:

Սակայն, այստեղ են ասել՝ «ախորժակներիդ քացախ»: Արմատներով զավախբցին առանց վարանելու նախընտրում է Հայաստանի հավաքականը: Նրա մեջ խոսում է ազգասիրությունն ու հայերենիքին ծառայելու միտումը, որը գալիս է ժառանգաբար, արյան գենի միջոցով:

Ինչևէ, այժմ հերթականությամբ շարադրենք Եդուարդ Մկրտիչի Սպերցյանի՝ մեծն ֆուտբոլիստի անցած ուղին: Ինչպես վերը նշեցինք, ֆուտբոլ Եդուարդը ուտք է դրել 2020 թվականին: Նույն տարում նա մասնակցում է Եվրոպական աշխարհամասի գավաթների խաղերին և արժանանում հայտնի ակումբային սելեկցիոներների ուշադրությանը: Այդ ժամանակ նա արդեն իր ուրուցն տեղունակությունը ունենալով 8 գոլի հեղինակ (չհաշված գոլային գերազանց փոխանցումները, որոնք վերածվել են գոլի): Նույնը շարունակվում է նաև 2022-2023 թվականներին, ընդ որում մեր գոլահարի արդյունքները ավելի տպավորիչ են: 10 գոլ և 12 փոխանցում: Նա ճանաչվում է պրեմիեր լիգայի լավագույն կիսապաշտպան՝ ընդգրկվելով 35 լավագույն ֆուտբոլիստների ցանկում: 2023 թվականին Եդուարդ Սպերցյանը ճանաչվում է նաև Հայաստանի լավագույն ֆուտբոլիստ: Նա միաժամանակ հանդիսանում է Հայաստանի ֆուտբոլի հավաքականի լավագույն խաղացողներից մեկը, թիմի շարժիչ ուժը: Այսօր նա Ռուսաստանի Դաշնության ֆուտբոլի ամենաբարձր վարձատրվող ֆուտբոլիստն է:

Բարի երթ Զեզ՝ Խանդո գյուղի անունը բարձր պահող զավախբ-

ցի, մաքրամաքուր բնավորության տեր մեր հարգելի Եղուարդ Սկրտիչի Սպերց-յան: Թող Զեզ նմանները շատ լինեն մեր կյանքում:

Այո՛, մեզ հայտնի է, որ Եվրոպական մի շարք անվանի թիմեր հետաքրքրված են Զեզանով ու Զեր խաղով: Թիմերի անունները չնշենք, միայն հավելենք, որ Եվրոպական մարզական մամուլը ու կենտրոնական թերթերը հաճախ են անդրադառնում Զեր խաղին՝ փորձելով կանխատեսել, թե որ երկրի ակումբում կարող եք շարունակել Զեր խաղը, սպասում Զեզ իրենց սիրելի թիմում: Այդ երկրներից են՝ Իտալիան, Իսպանիան, Ֆրանսիան, Գերմանիան, Անգլիան: Բոլորն ել սպասում են Զեր ջավախյան շնորհիքի ցուցադրմանը:

Կանաչ ճանապարհ Զեզ, մեր հարգված ու սիրված ֆուտբոլիստ: Մայր հայրենիքում, Զեր ծննդավայրում և արտերկրում ապրող խանդոցիներս և ջավախքիներս լավատես ենք Զեր հաջողությունների համար:

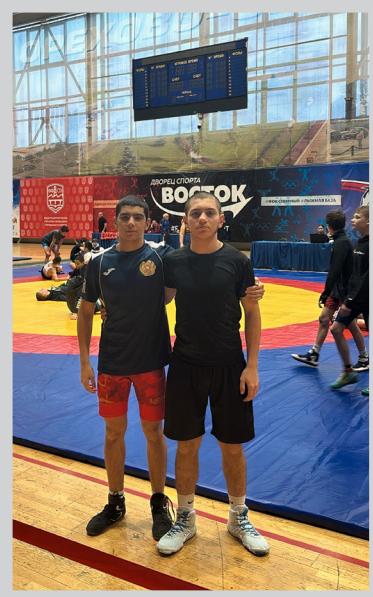
Մեծագույն հարգանքներով՝ Մեդակ Երջանիկի Մելիքյան:

Նյութը ի մի բերեց՝ Մեդակ Խաչատրյանը

Միքագրեց՝ Մեյրան Պապոյանը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽՍԼՈ, ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՇԻԼԵՐԸ

Հնիքամարտ

Դավիթ Վարդի Եղոյան
Ասդրանիկ Նաևետի Դեմուրյան

Ֆուլբրու

Արթուր Լավրենտի Խաչատրյան

Բոնցքամարտ
Դավիթ Աղվանի Սաբերյան

Գեղարվեստական մարմնամարզություն
Անժելիկա Մասիսի Յակոբյան

Բոնցքամարտիկ
Մամկել Գևորգի Սպերցյան

Քիբուզինգ
Մերան Մերգոյի Հակոբյան

Բոնցքամարտ
Ռոբերտ Գևորգի Սպերցյան

Ֆուտբոլ
Մամիկն Գևորգի Զլոյան

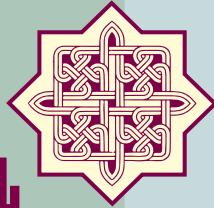
Ֆուտբոլ
Միոն Արմենի Ալմասյան

Ֆուտբոլ
Տիգրան Վլոդիմիրի Թումասյան

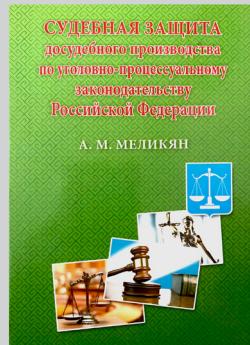

ԴՐՈՒՅԵՄՈՐ, ԻՐԱՎԱՄԱՍ, ՓՄՏԱԲԱՆ

Ալեքսանդր Մաքսիմի Մելիքյանը ծնվել է 1956 թվականին Ախալքալաքի շրջանի Խանդո գյուղում: 1961 թվականին ընտանիքի հետ տեղափոխվել է Կրամնոդարի Երկրամասի Արմավիր քաղաք: 1973 թվականին ավարտել է Արմավիրի № 12 միջնակարգ դպրոցը: Աշխատանքային գործունեությունը սկսել է որպես որմնադիր՝ Ստավոռապոլի Երկրամասի Կուրսավայի շրջանի Միջուրինի անվան կոլտնտեսության շինարարական բրիգադում: 1974-1976 թվականներին ծառայել է ԽՍՀՄ զինված ուժերում, որտեղ շարունակել է զբաղվել սպորտով և կատարել սամբոյի ԽՍՀՄ սպորտի վարպետի նորմը: Ծառայությունն ավարտելուն պես ընդունվել է Կուբանի պետական համալսարան: Համալսարանն ավարտելուց հետո ուղարկվում է ծառայության ԽՍՀՄ ՆԳՆ Ներքին գործերի մարմիններ, որտեղ զբաղեցրել է տարատեսակ դեկավար պաշտոններ: Ծառայության ընթացքում բազմից պարգևատրվել է Կրամնոդարի գործադիր կոմիտեի և ՆԳՆ դեկավարության կողմից: Ներքին գործերի մարմիններում ծառայության ժամանակ մեծ ուշադրություն է դարձրել մասնագիտական մակարդակի բարձրացմանը: Ավարտել է ԽՍՀՄ ՆԳՆ Ակադեմիային կից դպրոցը, ինչպես նաև Շուսաստանի ՆԳՆ Շոստովի համալսարանը:

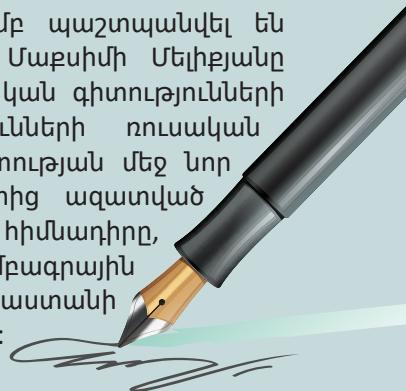
1990-ականների կեսերին, ուսենալով հարուստ գործնական փորձ, Մելիքյանը քաղաքի և շրջանների բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում դասավանդել է իրավական կարգապահություն: Այդ ընթացքում նա ակտիվորեն աշխատել է ատենախոսության հետազոտության վրա՝ իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի դիմումի ներկայացման համար: 1998 թվականին Երկարամյա ծառայության համար անցել է թոշակի: Ծառայությունից ազատվելուց հետո շարունակել է գիտական և մանկավարժական գործունեությունը: Որպես ամենի արդյունք հանդիսանում են՝ 2000 թվականին թեկնածուական ատենախոսության, իսկ 2005 թվականին՝ 1920-1940 թվականների ընթացքում Խորհրդային պետության քրեակատարողական քաղաքականության մասին դոկտորական ատենախոսության փայլուն պաշտպանությունները: 2007 թվականին

Ոուսաստանի բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովը Ա. Մ. Մելիքյանին շնորհել է պետական կարգապահության ամբիոնի պրոֆեսորի կոչում: Որպես բարձր որակավորված մասնագետ, ով ունի դեկավարման մեծ փորձ, Ա. Մ. Մելիքյանը իրավունքը է աշխատանքի Ոուսաստանի ՆԳՆ Կրասնոդարի ակադեմիա՝ սկզբում որպես ֆակուլտետի Մեթոդիստ, այսուհետև սկսել է դեկավարել Արմավիրում ԴԴ ՆԳՆ Համալսարանի մասնաճյուղը, որի կառուցում էր նաև Կուբանի իրավապահական կադետական կորպուսը:

Կիրառելով հարուստ գործնական փորձն ու խորը տեսական գիտելիքները՝ Ալեքսանդր Մաքսիմի Մելիքյանը Նշանակալի Ներդրում է ունեցել Ներքին գործերի մարմինների մասնագետների պատրաստման գործում: Ներկա պահին նրա աշակերտներից շատերը հանդիսանում են տարատեսակ իրավապահ մարմինների դեկավարներ: 2010 թվականին Արմավիրի մասնաճյուղը, ինչպես նաև ՆԳՆ այլ մասնաճյուղեր և համալսարաններ կրօնավեցին՝ կապված ՆԳՆ համակարգում կատարվող կրօնավորության հետ: Այդ պահից սկսած Ա. Մ. Մելիքյանն աշխատանքի է անցել Ոուսաստանի պետական սոցիալական համալսարանի Արմավիրի սոցիալական կրթության ինստիտուտում որպես քաղաքացիական և քրեական իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր: Տարբեր ուսումնական հաստատություններում աշխատելու ժամանակահատվածում Նրա կողմից հրատարակվել են 100-ից ավելի գիտահանրամատչելի հոդվածներ և հրապարակումներ, 4 մենագրություններ, 17 ուսումնամեթոդական ձեռնարկներ, որոնք բացահայտում են ոուսական իրավագիտության խնդիրները ներկա փուլում:

Նրա գիտական դեկավարությամբ հաջողությամբ պաշտպանվել են թեկնածուական ատենախոսություններ: Ալեքսանդր Մաքսիմի Մելիքյանը հանդիսանում է երկու ակադեմիաների (Իրավաբանական գիտությունների ռուսական ակադեմիայի և Բնական գիտությունների ռուսական ակադեմիայի) անդամ: Նա հանդիսանում է քրեագիտության մեջ նոր գիտական ուղղվածության՝ «Ազատազրկման վայրերից ազատված դատապարտյալների սոցիալական ադապտացիան» հիմնադիրը, «Պատմական և սոցիալ-ուսումնական միտք» ամսագրի խմբագրային խորհրդի անդամ: Այդ ամսագիրը ներառվում է Ոուսաստանի բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովի ցանկում:

Նա ակտիվորեն մասնակցում է բազմատեսակ միջազգային և համառուսական կոնֆերանսների և խորհրդակցությունների, որոնք նվիրված են ռուսական իրավունքի խնդիրներին: Հանդիսանում է Ռուսաստանի ամսագրերի միության անդամ: Լինելով Ռուսաստանի իրավաբանների ասոցիացիայի Արմավիրի մասնաճյուղի ապագա ղեկավար՝ Ալեքսանդր Մաքսիմի Մելիքյանը ակտիվ մասնակցություն է ունենում Արմավիրի քնակչության անվճար իրավաբանական օգնության տրամադրման գործին, որի համար բազմաթիվ անգամներ խրախուսվել է բաղաքի և շրջանների ղեկավարների, Ռուսաստանի փաստաբանների Դաշնային պալատի կողմից: Պարզևատրվել է տարբեր աստիճանների մեղալներով և պատվիրերով: Հանդիսանում է Կուբանի վաստակավոր իրավաբան:

Ալեքսանդր Մաքսիմի Մելիքյանի ընտանիքը մեծ է՝ կին, երկու որդի, դուստր և վեց թոռներ: Ի՞նչ է պետք մարդուն երջանիկ լինելու համար:

Մեղրակ Մելիքյան

ՄԱՍՎԱՐՏ ԵՐԿԻՆՈՒՄՈՒՐՅԱՌԻՆ ԿԱՄ ԴՐԱՄԵՇՏԻ ԳԱԶԵԼ

Երկինոսությունը, որը տեղի ունեցավ 2024 թվականի դեկտեմբերի 29-ին՝ մոտավորապես ժամը 4-ից 5-ն ընկած ժամանակահատվածում, կարծես պատվիրանն էր, Գոռի հորդորն ու խնդրանքը՝ «Խաչկավանք Խանդո» հանդեսի թիվ 6-ոդ համարի լույս ընծայման կապակցությամբ, որ այն արագացնենք: Իմ հակափաստարկին՝ «ինչո՞ւ ես ձեռքերդ ծալած նստել, մի նյութ ել դու գրի, պահանջելի քիչ է, բայց աշխատել է հարկավոր, ի՞նչ ես մտածում այդ ուղղությամբ», ի պատասխան՝ քար լուսվոյուն: Ճետո մի տեսակ հուզված, քեզ հասոուկ հավաք խոսքերով ասեցիր. «Լավ, «Սրբազն» ինձ բացակա չղնեք»: Նորից լուսվոյուն... «Մերոնք՝ առջիկներս, եկել են, որ Նոր տարին ինձ հետ անցկացնեն: Մի խոսքով՝ այն կշարունակենք Նոր տարուց հետո...»: Այս խոսքերը ասվեցին քո մահվանից 31 ժամ առաջ:

Խոստումդ ինձ համար մնաց պատվիրան: Ինչ էլ որ գորելու եմ քո մասին, համարելու եմ թերի ու անավարտ: Լավատես էիր, ներողամիտ, համբերատար, մարդ էիր, բարիս բուն իմաստով: Դու շատ էիր սիրում կյանքը, քո հավաք խոսքերում հաճախ կրկնում էիր իմաստացած այն խոսքերը, որը բնորոշում էր մարդու եռլթյունն ու բնավորությունը: Այն է՝ «Ինչ ցանես, այն կինծես», «Մահն իմացյալ անմահություն է»:

Այս խոսքերը կարծես ի սկզբանե քեզ համար Ե նախատեսված եղել:

Որտեղ էլ աշխատեց՝ բարձր պահեց ջավախքեցու փառքն ու պատիվը: Նրա մարդկային արժեքները, մանկավարժական գործունեությունն ու կազմակերպչական ջիղը արժանավորված գնահատվեցին: Վաստակաշատ մանկավարժին Մայր Հայրենիք տեղափոխվելը ամենակին էլ չխանգարեց պահպանել կապը գյուղի և համագյուղացիների հետ: Ավելին՝ եր 2009 թվականին երևանաբնակ խանդոցիների մի խումբ հավաքի ժամանակ որոշեցին ստեղծել կազմակերպություն, որը պիտի համախմբեր հայաստանաբնակ խանդոցիներին մի հարկի տակ, երկար խոսք ու գրուցից հետո քննարկվեց տարբեր տարբերակներ և ընդունվեց Գոռ Մանասյանի առաջարկը՝

կազմակերպությունը անվանակոչել «Կարոտ» հայրենակցական միություն։ Այս միությունը հետագայում պիտի հիմքը հանդիսանար լուս ընծայված «Խաչկավանք Խանդո» հանդեսի անվան համար և միս ու արյուն ստանար հետագայում խմբի տղաների ակտիվ գործունեության շնորհիվ։

Օրինակելի գերդաստան, օրինակելի ընտանիք, հասարակությանը պարզեւած արժանի ժառանգներ։ Մնայուն արժեքներ, որ ստեղծեցիր և արարեցիր դու։

Դու կաս ու կիխնես մեր կողքին...

Հայաստանարևակ խանդոցիների «Կարոտ» հայրենակցական միություն։

Արտերկրում ապրող խանդոցիներ։

Ս. Խաչատրյան

Գոռ Լուկոյի Մանասյան

Գոռ Մանասյանը ծնվել է 1949 թվականի նոյեմբերի 15-ին Վրաստանի Հանրապետության Ախալքալաքի շրջանի Խանդո գյուղում, Մանասյան Լուկոյի և Սիրանուշ Բասենցյանի բազմազավակ ընտանիքում։ Ունեցել են երկու որդի և երկու դուստր, և Գոռը եղել է անդրանիկ որդին։

Նախնական կրթությունը ստացել է Խանդո գյուղի միջնակարգ դպրոցում։ 1968 թվականին ավարտել է միջնակարգ դպրոցը, նույն տարում գորակոչվել է խորհրդային բանակ և ծառայել Գերմանիայում։ Մասնակցել է Չեխոսլովակիայի ռազմական գործողություններին։ Չորացրվել է 1970 թվականին։

Ուսումնատեսչ Երիտասարդը 1971 թվականին ընդունվել է Կիրովականի մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1975 թվականին։ Ինստիտուտը ավարտելուց հետո անմիջապես աշխատանքի է անցել հայրենի գյուղի դպրոցում՝ որպես պատմության և հասարակագիտության ուսուցիչ։ 1979-1982 թվականներին աշխատել է ուսումնական բաժնի վարիչ։

1976 թվականին ամուսնացել է՝ իր ապագա կյանքը կապելով համայնքացիներ՝ հայտնի մանկավարժներ Մյասնիկ Նուրիջանյանի և Արմիտա Թորոսյանի միջնեկ դուստր Ելմիրայի հետ։ Նրանք երկուսն են մանկավարժներ էին, և իրենց փոխադարձ սիրո ու հարգանքի հիման վրա ստեղծել են գեղեցիկ հայկական ընտանիք։

1982 թվականին Գոռ Մանասյանը իր ընտանիքով տեղափոխվել է Մայր Հայրենիք և բնակություն հաստատել Աշտարակ քաղաքում։ Այստեղ աշխատանքի է անցել արհեստագործական ուսումնարանում՝ որպես ուսումնական բաժնի

վարիչ (1984 – 1986 թթ.): Իր գործին ունակ խանդոցին նոր միջավայրում իրեն դրսևորել է աշխատանքային լավագույն կողմերով, ինչը չի Վրիպել շրջանային լուս-բաժնի և շրջկոմի պատասխանատունների աշքից: Նրան առաջարկել են ստանձնել նոր՝ ավելի պատասխանատու աշխատանք՝ շրջանի Արուճ գյուղի դպրոցի տնօրենի պաշտոնը, որտեղ աշխատել է 1986-1991 թվականներին:

Հետագայում մանկավարժական գործունեությունը շարունակել է Սասունիկ ավանի միջնակարգ դպրոցում՝ որպես դաստիարակչական գծով ուսմասվար և պատմության ուսուցիչ: Սասունիկում անցկացրել է իր կյանքի 25 տարիները, որից հետո տեղափոխվել է Երևան:

Գոռ Մանասյանը իր կնոջ՝ Էլմիրա Նուրիջանյանի հետ համատեղ կյանքում ունեցել է չորս երեխա՝ երեք դուստր և մեկ արու զավակ, բոլորն ել ստացել են բարձրագույն կրթություն: Մեծ աղջիկը՝ Նելլին (ծնվ. 1977 թ.), ավարտել է Երևանի Խաչատուր Աբովյանի անվան մանկավարժական ինստիտուտի մանկավարժության ֆակուլտետը: Միջնեկը՝ Լուսինեն (ծնվ. 1979 թ.), և փոքր աղջիկը՝ Սիրանուշը (ծնվ. 1984 թ.), ավարտել են Երևանի Խաչատուր Աբովյանի անվան մանկավարժական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը: Տղան՝ Հովհիկը (ծնվ. 1988 թ.) ավարտել է Երևանի Միհիթար Հերացու անվան բժշկական համալսարանի ատամաբուժական ֆակուլտետը: Բոլորն ել ամուսնացած են:

Գոռ Մանասյանը ոչ միայն վաստակաշատ մանկավարժ էր, այլև ժողովրդի կողմից հարգված և սիրված անձնավորություն: Մեր հասարակության լավագույն անդամի և մեր լավ ընկերոջ հիշատակը միշտ վառ կմնա մեր սրտերում:

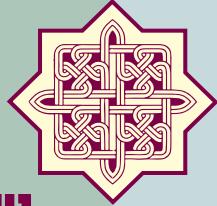
Իր ցանկությամբ հուղարկավորվել է Սասունիկ ավանում:

Գևորգ Զուռնացյան

ԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ (ՌՈՍԻԿ) ՊՂԱՄՈՒ ԻԳԻՐԻՄԱՆԵԱԾ

Հարություն (Ռոսիկ) Աղասու Իգիթյանյանը ծնվել է 1950 թվականին հունվարի 31-ին, Ախալքալաքի շրջանի Խանդո գյուղում, հարգված և մեծ հետինակություն ունեցող մանկավարժներ՝ Աղասի Իգիթյանյանի և Սիրանուշ Գրիգորյանի բազմազավակ ընտանիքում: Դպրոց է հաճախել 1957 թվականին և ավարտել այն բարձր առաջադիմությամբ: 1970 թվականին ընդունվել է Նովչերկասսկի Կարմիր դրոշի շքանշանակիր Օրջոնիկիձեի անվան Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի Ավտոմոբիլային տրանսպորտի ֆակուլտետը: 1975 թվականին ավարտելով այն՝ ստացել է մեխանիկի որակավորում և աշխատանքի է նշանակվել իր մասնագիտությամբ: 1975-1993 թվականներին աշխատել է Հայաստանի Հանրապետության Սելիրացիայի և Զրային տնտեսության նախարարության «Գլխայջորջին» տրեսու ավտոտեսությունում՝ զբաղեցնելով տարբեր պաշտոններ՝ սկսած շարքային ինժեներից մինչև ավտոտեսության բաժնի պետ: Այսուհետև՝ 1993-1997 թվականներին աշխատել է Էկոնոմիկայի նախարարությունում՝ որպես ավտոտեսության տնօրեն: 1997 թվականից զբաղեցրել է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի ավտոտեսության վարիչի պաշտոնը:

Աշխատանքային գործունեությանը զուգահեռ Հարություն (Ռոսիկ) Աղասու Իգիթյանյանը հասցրել է ստեղծել օրինակելի ընտանիք: 1980 թվականին ամուսնացել է համագյուղացի Մելիքյանների գերդաստանից՝ Համբարձում Մելիքյանի և Սիրանուշ Պապյանի դստեր՝ Սուսաննայի հետ: Իրենց համատեղ ամուսնական կյանքի ընթացքում ունեցել են երեք դուստր: Ավագ դուստր՝ Սիրանուշը, սովորել և ավարտել է ՀՊՏՀ «Մարկետինգ և կոմերցիա» ֆակուլտետի կոմերցիա բաժինը: Միջնեկ դուստր՝ Լիլիթը, սովորել և ավարտել է Երևանի Խաչատուր Աբովյանի անվան Մանկավարժական համալսարանի «Հեռուստառեժիսուրա» բաժինը: Կրտսեր դուստրը՝ Տաթևիկը, սովորել և ավարտել է Երևանի Խաչատուր Աբովյանի անվան Մանկավարժական համալսարանի Բանասիրական ֆակուլտետը:

Հարություն (Ռոսիկ) Իգիթյանյանը ունի վեց թոռ: Ավագ թոռը՝ բարձր առաջադիմությամբ, սովորում է ԵՊՀ «Միջազգային հարաբերություններ»

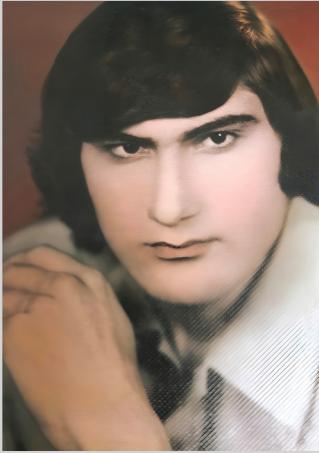
ֆակուլտետում: Մյուս թոռները նույնպես սովորում են տարբեր կրթօջախ-ներում՝ գերազանց գնահատականներով և օրինակելի առաջադիմությամբ: Ենթադրությունը է ասված հնուց եկած խոսքը՝ «պտուղը ծառից հեռու չի ընկնում», որը համահունչ է այս ընտանիքի համար:

Ծնողներից ժառանգած բարությամբ, գթասրտությամբ և բարձր ինտելեկտով օժտված Յարություն (Ռումիկ) Իգիթխանյանը վայելում էր բոլորին սերն ու հարգանքը: Նա ջերմորեն սիրված էր թե՛ իր ընտանիքի, թե՛ հարազատների, թե՛ համագյուղացիների կողմից: Ներողամիտ էր, համբերատար, նվիրված գյուղին ու համագյուղացիներին, ուներ յուրօրինակ բարի սիրոտ: Միշտ օգնության էր հասնում իրեն շրջապատող մարդկանց, լինելին նրանք բարեկամներ, ընկերներ, հարևաններ, համագյուղացիներ: Այդ ամենի վառ ապացույցն էր, եթե 2009 թվականին մի խումբ համագյուղացիներ որոշել էին ստեղծել հայաստանաբնակ համակիրների խումբ՝ «Կարոտ» հայրենակցական միություն անվամբ, նա առաջիններից մեկն էր, որ արձագանքեց այդ գաղափարին և 2009 թվականին փետրվարից դարձավ կազմակերպության հիմնադիր անդամ: Նրա նյութական օժանդակությամբ լուս է ընծայվել հայաստանաբնակ խանդոցիների հասցեների և հեռախոսահամարների տեղեկագիր գրքույկը՝ առաջնեկը Խանդո գյուղի պատմության տարեգրության մեջ:

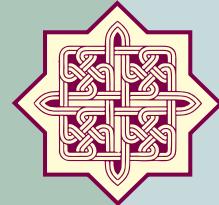
Ցավոք, կյանքով լեցուն, սիրված ու հարգված Յարություն (Ռումիկ) Իգիթխանյանը կարճ ապրեց: Նա կյանքից հեռացավ 60 տարեկանում՝ 2010 թվականի փետրվարի 18-ին, չհասցենելով վայելել իր երեխաների, թոռների սերն ու նրանց գրանցած հաջողությունները:

Այսա, Միրանուշ, Լիլիթ Իգիթխանյաններ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՎԱՐԴԻ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Նախքան Անդրանիկ Գրիգորյանի կենսագրականին անցնելը, ուզում եմ երկու տողով ներկայացնել նրա մարդկային տեսակը: Նա բչախոս էր, ամիթիսած, բարի կամեցողության իսկական այրական կերպար: Այս ամենը երևում էր ինչպես նրա աշխատանքային բնութագրում, այնպես էլ՝ վերաբերմունքում մարդկանց հանդեպ: Նրա ճշտապահությունն ամեն ինչից բարձր էր: Թախծոտ հայացքը, հոգատարության պատրաստ՝ հարցականի նման դեմքը, արտահայտում էին նրա հոգու գորովը, համեստությունն ու մարդկանց օգնելու անսահման պատրաստակամությունը:

Անդրանիկ Վարդի Գրիգորյանը ծնվել է 1954 թվականին՝ Գրիգորյանների ազգությունից սերված Վարդ Միսակի Գրիգորյանի և Աշխեն Խոսրովի Հակոբյանի բազմանդամ ընտանիքում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է գյուղի միջնակարգ դպրոցում:

Դպրոցում սովորելու ընթացքում զբաղվել է հասարակական աշխատանքներով՝ լինելով դպրոցի կոմերիտմիության բարտուղար:

Այնուհետև 1974 թվականին ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի մեխ-մաթ. ֆակուլտետի մաթեմատիկայի բաժինը, որն ավարտել է 1979 թվականին:

Այն ժամանակվա օրենքների համաձայն՝ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը նոր ավարտած ամեն մի անձ պարտավոր էր երկու տարի փորձաշրջան անցնել ուսումնական հաստատության կողմից ուղարկված վայրում՝ լիներ դա գյուղ, ավան, քաղաք, մի խոսքով՝ կատարել օրենքով նախատեսված դրվագները:

Այստեղ է, որ գործում է կյանքի չգրված օրենքը. այսպես ասած՝ շրջանցվում է ազգ-բարեկամության բարեխոսությունը, և Անդրանիկ Գրիգորյանը մնում է Երևանում և աշխատանքի անցնում մայրաքաղաքի քաղաքային խորհրդում: 1980 թվականին ամուսնանում է Աննա Սևիչյանի հետ (Ծալկայի շրջանի Նարդվան գյուղից): Նորաստեղծ Գրիգորյանի ընտանիքում ծնվում են արու զավակ՝ Արտակը, և դուստր՝ Աննան:

Ուսայլ ընտանիքի երեխաները նովապես ավարտել են բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ և աշխատում են իրենց մասնագիտությամբ:

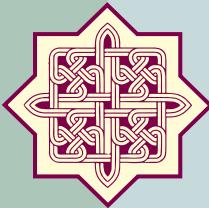
Գրի առևել Անդրանիկ Գրիգորյանի կենսագրությունը, չխոսել նրա աշխատանքային գործներության պաթոսի մասին, նշանակում է ոչ մի բան չասել նրա մասին: Ուր ել աշխատել է, ինչպես ասում են «փայլատակել է», մանավանդ Քանաքեռ-Զեյթուն տարածաշրջանային թաղապետարանում: Այնտեղ բազում չլուծված հարցերում միշտ իր խորհրդադիրով, փաստական իրավիճակի վերլուծմամբ օգնել է վերադասին, ինչը չի վրայել դեկավարության ամենատես աշքից, և առաջիկայում նախատեսվում էր նրան առաջարել ավելի բարձր պաշտոն: Ցավոք, այստեղ են ասում, «ուրբաթը շուտ եկավ, քան շաբաթը»: Նրա որովայնում շատացել էին բուլք ցավերը և հաճախակի ընկնում էր սուր նոպաների մեջ:

Բժիշկների խորհրդով նա հրաժարվեց պատասխանատու և ծանր պաշտոնավարման աշխատանքներից և անցավ ավելի թեթև աշխատանքի: Իր աշխատանքային առօրյաից բացի ակտիվ մասնակցություն է ցուցաբերել հայաստանաբնակ խանողիների «Կարոտ» հայրենակցական միության աշխատանքներին: Կազմակերպության հիմնադիր անդամներից էր:

Անդրանիկ Վարդի Գրիգորյանը մահացել է 2013 թվականի հուլիսի 21-ին: Թող հայոց հողը թեթև լինի նրա շիրիմին:

Մեղրակ Խաչատրյան

ՎԱՐԴ ՆԻԿՈՂՈՍԻ ԳՎԱԼՈՅԱՆ

Վարդ Նիկողոսի Գալստյանը ծնվել է 1929 թվականին՝ Ախալքալաքի շրջանի Խանդո գյուղում, Նիկողոս Գալստյանի և Սոնյա Խաչատրյանի նահապետական դրվածքով բազմազավակ ընտանիքում: Դպրոց է հաճախել 1936 թվականին, 1943 թվականին ավարտել է գյուղի ուղևամյակը, ապա սովորել Ալաստանի միջնակարգ դպրոցում, որն ավարտել է 1947 թվականին:

Հայրենական մեծ պատերազմը ծանր հետևանքներ է թռողել շատ ու շատ ընտանիքների վրա. այն չի շրջանցել նաև այս ընտանիքից: Պատերազմը ստիպում է միջնակարգ դպրոցն ավարտած շրջանավարտ Վարդին ժամանակավորապես հեռու մնալ ուսումը շարունակելու մտածողությունից և ընտանիքին օգնելու նպատակով աշխատանքի անցնել կոլլտութեսությունում: Ուսումը շարունակել է 1955 թվականին՝ ընդունվելով Երևանի հաշվապահական տեխնիկումը, որը ավարտել է 1957 թվականին՝ մի ժամանակաշրջանում, երբ նույն մասնագիտությամբ ավարտած շրջանավարտների կարիքը շատ էր զգացվում: Նորավարտ մասնագետին շրջանային վերադաս մարմինները աշխատանքի են նշանակել հարևան գյուղում՝ որպես առաջին հաշվապահ, որտեղ աշխատել է մինչև 1960 թվականը: Լինելով խանդոցի և աշխատելով հարևան գյուղում իր մարդկային վերաբերմունքով, մտածողությամբ, բարեխիճ վարվելածնով, աշխատանքային պաթոսով սեր ու հարգանք է վայելել ոչ միայն գյուղում, այլև ողջ շրջանում, ինչը նպաստել է, որ Վարդ Նիկողոսի Գալստյանին, Խանդո գյուղի Կոլ-վարչությունն ու Կուս-կոմը հրավիրեն աշխատելու հայրենի գյուղում:

Այնուհետև տեխնիկումը ավարտած Վարդ Գալստյանը զգացել է, որ մասնագիտական գիտելիքների պակաս ունի, ինչը նրան ստիպել է ընդունվել Երևանի գյուղատնտեսական ինստիտուտի ագրոնոմիայի հաշվառման ֆակուլտետի հեռակա բաժինը: Այն ավարտել է 1986 թվականին:

Վարդ Գալստյանը հայրենի գյուղում աշխատել է 1960-1983 թվականներին: Նրան իրենց մոտ աշխատելու տարբեր առաջարկներ են արվել, անգամ երբ Ախալքալաքի և Բոգդանովկայի շրջանների միացումից հետո նրան առաջարկվեց աշխատել խոշորացված շրջանի տնտեսագետ-հաշվապահ, նա համեստորեն հրաժարվեց այդ առաջարկից: Մնաց հայրենի գյուղում: Հետագայում ինքնակամ հեռացավ իր զբաղեցրած աշխատանքից և տեղափոխվեց մայր Հայրենիք և բնակություն հաստատեց Երևանում:

Վարդ Գալստյանն ամուսնացել է համագյուղացի Զուռնաջան Աղաբեկի դստեր՝ Հոհիկսիմե Զուռնաջանի հետ 1950 թվականին: Նրանց ամուս-

Նական կյանքում ծնվել ու հասակ են առել Ստեփանը, Շուշանիկը, Սոնյան, Մարիամը, Յուրիկը: Բոլորն ել սովորել են բարձրագույն և միջին տեխնիկական ուսումնական հաստատություններում, ամուսնացել են՝ ստեղծելով իրենց ընտանիքները: Վարդ Նիկողոսի Գալստյանն ունի 10 թոռ:

Վաստակաշատ հաշվապահ մահացել է 2005 թվականին՝ 86 տարեկան հասակում:

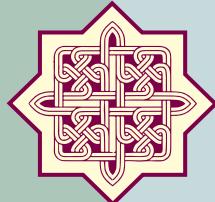
Յուրիկ Գալստյան

ԿՈՍՏԱՆԻ ԲԵՎԱՆԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

*<< Մարդի իր սպառ
կյանքով է ցեղեցիկ >>*

Ծնվել է 1923 թվականին Ախալքալաքի շրջանի Խանդո գյուղում: Նա Թևան
Մարտիրոսյանի և Սոֆիա Չուռնաջյանի ավանդապաշտ ընտանիքի առաջնեկն է: Յաճախել է գյուղի ուժանամյա դպրոցը, այնուհետև ուսումը շարունակել է հարևան Բարձեթ գյուղի միջնակարգ դպրոցում: Հետագայում ընդունվել է Ախալքալաքի նորաբաց գյուղատնտեսական միջին մասնագիտական տեխնիկում և ավարտել այն բարձր առաջարիմությամբ:

Ուշիմ խանդոցին, ուսումնառության հետև առաջին տարում իր գերազանց առաջադիմության շնորհիվ, արժանացել է տնօրինության և դասախոսական կազմի հարգանքին, ինչը և նպաստել է, որ նորահաս պատանին ընդունվի կոմերիտմիության շարքերը: Ըստ այն ժամանակվա գործող օրենքի, Խորհրդային Միության Կոմունիստական կուսակցության կանոնադրության համաձայն, միայն կոմերիտմիության և կուսակցության կազմակերպության երաշխավորությամբ կարող էր ընդունվել նշանակագործության մեջ, ինչն անվերապահորեն վաստակել էր ուսումնատենչ Կոստանտինը: Մի տարի անց նա ընտրվում է կուլտսի կոմերիտմիության քարտուղար: Սովորելու հետ միասին ակտիվորեն մասնակցել է տեխնիկումում կազմակերպված միջոցառումներին, որն անպատճախ չի մնացել տեխնիկումի ղեկավարության կողմից: Նորահաս երիտասարդ խանդոցուն առաջարկել էն դիմում ներկայացնել հաստատության կուսակցության շարքերն ընդունվելու՝ որպես կուսակցության թեկնածու: Կատարվում է Կոստանտինի երազանքը՝ համալրել կուսակցության շարքերը և մասնակցը դառնալ կոմունիզմի կառուցման վեհ գաղափարին, ինչին ինքը ձգտում էր ուսումնառության ողջ ընթացքում:

Ավարտելով տեխնիկումը՝ աշխատանքի է նշանակվել Ախալքալաքի շրջանի Կոման գյուղում և 1946-1949 թվականներին աշխատել որպես ավագ գյուղատնտես: Յամատեղության կարգով, մեկ տարի անց ընտրվել է գյուղի կոլտնտեսության կուսկոմի քարտուղար: Այս ընթացքում է, որ Կոստանտին Մարտիրոսյանի անձնական կյանքում տեղի է ունեցել հաճելի իրողություն. 1946 թվականին ամուսնացել է իր ապագա կյանքի ընկերուհու՝ գյուղում հայտնի և հարգված գերդաստանից առաջին մեխանիզատոր՝ Վաչագան Պապոյանի

Դստեր՝ Մարգո Պապոյանի հետ: Ըստանիքում մեծացավ չորս օավակ՝ 1947 թվականին ծնվեց առաջնեկը՝ Լարիսան, 1950 թվականին՝ Հենրիկը, 1952 թվականին՝ Լենան, իսկ 1956 թվականին՝ Համլետը: Զավակներից Հենրիկը ընդունվել և ավարտել է բարձրագույն ուսումնական հաստատություն՝ Գյուղինստիտուտը:

Կոստանտին Մարտիրոսյանի աշխատանքային անցած ուղին ուսանելի և հարգված էր: Որտեղ էլ որ աշխատեր՝ այն կատարում էր մեծ սիրով ու նվիրվածությամբ, ինչն էլ հետագայում օրինակ է ծառայել գալիք սերունդների համար: Շրջանային կուսակցական բյուրոն, բարձր գնահատելով երիտասարդ մասնագետի աշխատանքային փորձը, կազմակերպվածությունն ու մարդկային արժանիքները, նրան գործուղում է աշխատելու այնտեղ, որտեղ կար նրա կարիքը, այսպես ասած շրջանում «թույլ օղակը» համարվող գյողում: Վերադասը (շրջանային կուս-բյուրոն) համոզված էր, որ ճիշտ ընտրություն է կատարել՝ վստահելով այդ պատասխանատվությունը Կոստանտին Մարտիրոսյանին, ինչը մեծ նվիրումով կատարում էր նա: Որտեղ աշխատեց՝ այնտեղ շենացրեց, մարդկանց ոգևորեց անմասացրող նվիրումով ու հարգանքով վերաբերվել իրենց հանձնարարված աշխատանքին:

Փորձենք համառոտ ներկայացնել այն գյուղերը, որտեղ աշխատել է Կոստանդին Մարտիրոսյանը: 1950-1952 թվականներին, որպես գյուղատնտես աշխատել է Տուրցիս գյուղում: 1953-1955 թվականներին աշխատել է ավագ գյուղատնտես Վաշիանի մսակաթնապրանքային խոր-տնտեսությունում՝ սովորում, ուր միավորվել էին Չամդուրա, Մուրջահեթ, Կիրովական, Խոսպիա, Մարտունի, Խորենիա գյուղերի կոլտնտեսությունները: 1956 թվականին Շրջկոմը Կոստանդին Մարտիրոսյանին առաջարկում է աշխատանքի անցնել հայրենի գյուղում՝ սկզբում որպես գյուղատնտես, հետագայում՝ նորաստեղծ շինարարական բրիգադի բրիգադավար: Հմուտ կազմակերպչին գյուղ տեղափոխելու բուն նպատակը մեկն էր՝ կարգավորել գյուղի կուսակցական կոմիտեի աշխատանքները, որը մի տեսակ անգործունեության էր մատնված: Ինչին հաջորդեց հետևյալ քայլը. Կոստանտին Մարտիրոսյանը ազատվեց գրադեցրած պաշտոնից և ընտրվեց գյուղի կուսկոմի ազատ քարտուղար՝ հասարակական կարգով ղեկավարելով շինբրիգադի աշխատանքները: Կարկառունայրը նշածս պաշտոնին մնաց մինչև իր մահը: Կուսկոմի քարտուղար աշխատած տարիներին, նա մեծ ուշադրություն է դարձել գյուղի սոցիալ-տնտեսական հարցերը լուծելուն: Լինելով շին-բրիգադի բրիգադավար և վերադաս մարմինների կողմից հարգված ղեկավար՝ նրա միջ-

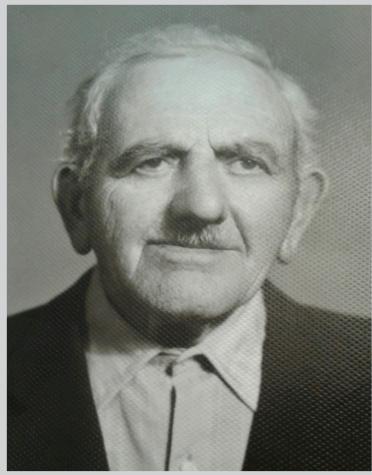
պաշտոնից և ընտրվեց գյուղի կուսկոմի ազատ քարտուղար՝ հասարակական կարգով ղեկավարելով շինբրիգադի աշխատանքները: Կարկառունայրը նշածս պաշտոնին մնաց մինչև իր մահը: Կուսկոմի քարտուղար աշխատած տարիներին, նա մեծ ուշադրություն է դարձել գյուղի սոցիալ-տնտեսական հարցերը լուծելուն: Լինելով շին-բրիգադի բրիգադավար և վերադաս մարմինների կողմից հարգված ղեկավար՝ նրա միջ-

Նորդությամբ սկիզբ դրվեց Եխտիլա-Խանոյ ջրագծի շինարարությանը, չհաշված անասնագումերի, պահեստների, գյուղի գերեզմանատան պարիսպների շինարարությունը: Ավելին, որպես գյուղի Կուսկոսի քարտուղար, ևա մեծ ուշադրություն էր դարձնում գյուղի Երիտասարդությանը վերաբերվող հարցերին, ուշի-ուշով հետևում նրանց նիստ ու կացին, ծգուում ամեն կերպ Երիտասարդությանը կապել սպորտի հետ: Ես ոչ թե հիշում, այլ ականատեսն եմ եղել թե ինչպես նրա գերմարդկային ջանքերի շնորհիվ առանձնացվեց մի տարածք, որը գտնվում էր Կոլտնտեսության պահեստների մոտ և տրամադրվեց գյուղի Երիտասարդությանը: Վյո տարածքում կառուցվեցին ֆուտբոլի, բասկետբոլի, վոլեյբոլի հիանալի խաղահրապարակներ և խաղաղաշտեր:

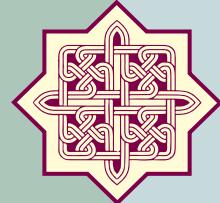
Օժտված լինելով մարդկային վեհ գաղափարներով և բարձրագույն արժեքներով՝ և առաջարկած էր, ոչ միայն գյուղում ու շրջանում, այլև ամբողջ տարածաշրջանում: Նրա կատարած աշխատանքները գնահատվեցին ըստ արժանվույն: Հաջված բազմաթիվ գովասնագրերն ու պատվոգրերը, որոնք ստացել են Վրաստանի Յանրապետության Կոմկուսի կենտրոնի և Ախալքալաքի շրջկոմի կողմից: Նա 1970 թվականին պարգևատրվել է Վ. Ի. Լենինի հուշամեդալով և 1971 թվականին՝ Կարմիր դրոշի շքանշանով: Կոստանտին Թելանի Մարտիրոսյանը մահացել է 1972 թվականի հունիսի 28-ին՝ 49 տարեկանում:

Համեստ Մարտիրոսյան

ՎԱՐՎԱՆ ԴՈՂՈՄԻ ՊՄՊԵԱՆ

Ծնվել է 1904 թվականին Խանդո գյուղում՝ հարգված ու սիրված Պապոյենց գերդաստանի, ինչպես գյուղում են ասել (Պողոս աղայի) Պողոսի և ծնունդով Տամալեցի Շուշանիկի բազմանդամ ընտանիքում, ուր ծնվել են՝ Երվանդ, Արտավազդ և Վաչագանը, բույրեր՝ Եղիսաբեթը, Խսկուհին և Փեփիկը:

ճիշտն ասած, մի քանի անգամ փորձել եմ գրի առնել մշտաժախտ Վաչո պապի կենսագրությունը, բայց մի տեսակ կարկամել ու վախ եմ զգացել, թե ինչպես ձևակերպել և գրել պատմությունը մի մարդու, որն իր ապրած կյանքով օրինակ է հանդիսացել ոչ միայն գյուղում, այլև ողջ տարածաշրջանում: Լինելով մասնիկը Պապոյենց ազգության, գյուղում նրանց անվանում էին Լենինի թոռները, իիրավի այդպես է որ կա մինչ օրս Ել: Պապոյենց ազգությունից սերված ժառանգները՝ իրենց մարդկային դրվածքով սեր ու հարգանք են վայելում ամենուր, Ել չեմ խոսում գիտական ոլորտում նրանց ձեռքբերումների մասին: Սիսակած չեմ լինի, եթե ասեմ, որ գյուղի ամենաուսայլ ազգություններից մեկն Ե: Ինչևէ, չխորանալով Պապոյենց գերդաստանի պատմության մեջ, անցնենք բուն նյութին:

Ինչպես վերը նշեցի, այսուամենայնիվ անտեսելով ամեն ինչ և շրջանցելով դասական դարձած ձևակերպումները, փորձեցի իմ գրառումը՝ մեծն մարդու՝ սիրված ու հարգված մեխանիզմատորի մասին, ներկայացնել մի այլ տեսանկյունից ևս:

Բազմանդամ ընտանիքի հայր, ուսալ ժառանգների նեցուկ ու հենարան, օրինակելի պապ թոռների և ծոռների համար, որոնք իրենց նիստ ու կացով առայսօր վառ են պահում իրենց գերդաստանի նահապետի անունը: Վաչո պապը արժանի է այդպիսի հարգանքի և մեծարանքի՝ ոչ միայն իր հարազատների, այլև ամբողջ գյուղի հասարակության կողմից:

Նշված հարգանքն ու մեծարանքը նա վաստակել էր մարդկային լավագույն հատկանիշերի, անբասիր աշխատանքի և այլ ակնառու արժանիքների համար: Նա առաջիններից մեկն էր, որ գյուղից գործուղվեց նորաստեղծ մեքենատրակտորային կայանի կուրսերում ուսանելու համար և առաջին մեխանիկ

տրակտորիստն էր, որն իր տրակտորով մուտք գործեց հայրենի գյուղի հանդերձ վարելու համար:

Վրա հասած չարաբաստիկ Հայրենական մեծ պատերազմը, ինչպես ուրիշների, այնպես էլ Նրա կյանքում շատ բան փոխեց: Հոգսաշատ ընտանիք, ծանրաբեռ աշխատանք, մահաբեր լուրեր ռազմի դաշտից՝ իրենց հետքը թողեցին Վաչագան Պապոյանի վրա: Սակայն նա պատվով ու արժանավայել կերպով դիմակայեց և հաղթեց արհավիրքին:

Հետագայում իրար հաջորդեցին նրա բեղմավոր աշխատանքը նշված մեքենատրակտորային կայանում, որը գտնվում էր հարևան Բարալեթ գյուղում: Ուսուցանելով ուրիշներին, միաժամանակ ինքն էր վերապատրաստվում:

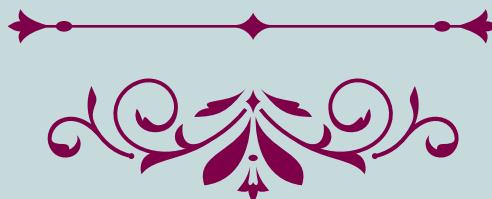
Մեծն խանդոցու աշխատանքը բարձր է գնահատվել. շրջանային ղեկավարությունը բազմից նրան պարզեցաւ Երբ կազմալուծվեց շրջանային մեքենատրակտորային կայանը, Վաչո պապը տեղափոխվեց գյուղ և ղեկավարեց գյուղի կոլտնտեսության նորաստեղծ մեքենատրակտորային պարկը:

Լինելով ավանդապահ անձնավորություն՝ նա անմնացորդ նվիրումով, իր օգնության ծերքն էր մեկնում մարդկանց, լիներ հարևան, թե՛ բարեկամ, օտար, թե՛ անձանոթ: Էլ չեմ խոսում այն մասին, որ ինքը իր արածը համարում էր քիչ կամ առ ոչինչ, կամ պարզապես պարտավորություն: Ահավասիկ, խոսելով նրա մարդկային կերպարի, ընտանիքին և հարազատներին նվիրվածության մասին, ցանկանում եմ նշել թեկուզ մի փաստ: Փոքր եղբօր՝ Կարշամի նորածին որդուն հայրություն է արել՝ սիրելով նրան ինչպես իր հարազատ երեխաներին, իսկ գուցեց նոյնիսկ ավելի: Նորածին Միշան նրա համար ավելին էր, քան իր հարազատ երեխաները: Թող մեծարանք կամ հաճոյախոսություն չքվա իմ կողմից՝ ինչը տեսել ու զգացել եմ, այն էլ կիսվում եմ Ձեզ հետ: Ունենալով տասնմեկ երեխա՝ տասներկուերորդը Միշան էր, որը որդին էր Վարշամ Պապոյանի:

Ընդհանրացնելով Վաչո պապի կենսագրությունը, նշեմ, որ մեր գյուղի հարգված ու սիրված այրը իր բազմանդամ գերդաստանում ունի 11 երեխա, 33 թոռներ և 132 ծոռներ:

Վաչագան Պապոյանը մահացել է 1987 թվականին 83 տարեկան հասակում:

Սեղրակ Խաչատրյան

ԵՐՎԱՆԴ ԹԵՎԱՆԻ ՇԼՈՅԱՆ

Ծնվել է 1928 թվականին Ախալքալաքի շրջանի Խանդո գյուղում, Չլոյես գերդաստանի Թևան Չլոյանի և ծնունդով Տամալա գյուղից՝ Արու Բալոյանի բազմանդամ ընտանիքում: Թևան պապը մասնագիտությամբ մեխանիզատոր էր, Արու տատը տևային տնտեսութիւն: Նրանց ամուսնության իրողությունը կապված է հետաքրքիր պատմության հետ: Առաջներում սովորությունը է եղել, որ գյուղի երիտասարդությունը երբեմն-երբեմն ըմբշտամարտի մրցամարտի էին գնում հարևան գյուղեր: Այդպիսի մի առիթով Խանդոյի մի խումբ երիտասարդներ մրցամարտի են մեկնում Տամալա գյուղ, որտեղ Թևան պապը, որը կարճահասակ մարդ էր, կոխի ժամանակ հաղթում է Տամալա գյուղի ամենաուժեղ կոխ բռնող երիտասարդին: Տեսնելով այս ամենը՝ գեղանի գեղեցկութիւն Արու Բալոյանը սիրահարվում է ապագա ամուսնուն՝ Թևան պապին:

Նրանց սիրասուն ամուսնությունից լուս աշխարհ են գալիս յոթը երեխաներ: Ցավոք, առաջնեկը մահանում է մանուկ հասակում: Այնուհետև ծնվել են Երվանդը (1928 թ.), Կամոն (1936 թ.), դուստրը՝ Մարգոն (1939 թ.), Հրաչը (1941 թ.), մյուս դուստրերը՝ Կուրբան (1946 թ.) և Ռոզան (1948 թ.):

Երվանդը սկզբնական ութնամյա կրթությունը ստացել է 1935 թվականին գյուղում, միջնակարգ՝ Ալաստանի միջնակարգ դպրոցում: Ուշիմ պատանին միջնակարգ կրթությունն ավարտել է բարձր առաջադիմությամբ: 1945 թվականին ուսման ծարավ պատանին ուսումը շարունակելու նպատակով մեկնում է մայր հայրենիք՝ Քաղաքամայր Երևան: Գործերը հանձնում են Երևանի բժշկական ինստիտուտ, քննությունների ընթացքում պատանի խանդոցու գևահատականների բալերը չի բավարարում, որպեսզի ընդունվի բժշկական ինստիտուտ: Շնորհալի ջավախիքուն առաջարկում են ուսումը շարունակել այլ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում, Երվանդ Չլոյանը նախընտրում է անասնաբուժական ինստիտուտի անասնաբուժություն բաժինը: Գյուղի առաջին բարձրագույն ավարտներից մեկն է, իրենից առաջ եղել են և ուղիղ Երևան խանդոցիներ, որոնք տարիներ առաջ գյուղից տեղափոխվել են Երևան:

1950 թվականին բարձր առաջադիմությամբ ավարտում է ինստիտուտը: Ուսումնատենչ երիտասարդը որոշում է ավելի խորանակ իր գիտելիքների մեջ և ընդունվում է Ստավրոպոլի երկամյա բարձր որակի մասնագետների պատրաստման կրթօջախ: Երկու տարի սովորելուց հետո, ստանալով բարձրակարգ մասնագետի որակավորում, և աշխատելու ժամանակակից մայր բնօրրան օգտակար լինելու, աշխատելու Զավախիք աշխարհում, իր նպաստը բերելու իր ժողովորդին:

1953 թվականին ամուսնանում է Ալաթուման գյուղի հարգված ընտանիքի դուստր Յամիկ Կուրդինյանի հետ: Յամիկը նովսպես կրթություն ստացած օրիորդ էր, ավարտել էր Ախալքալաքի մանկավարժական տեխնիկումը և աշխատում էր իր մասնագիտությամբ: Ամուսնանալուց հետո Երվանդը շրջանային դեկավարության կողմից գործուղվում է Սամսար գյուղի կոլտնտեսություննում աշխատելու՝ որպես անասնաբույժ:

Մեկ տարի աշխատելուց հետո Ախալքալաքի շրջկոմի որոշմամբ նրան տեղափոխում են ավելի մեծ պատասխանատու աշխատանքի: Յաշվի առնելով նորավարտ մասնագետի մտավոր կարողություններն ու հնարավորությունները՝ առաջարկվում է Երվանդ Թևանդ Չլոյանին կորդինացնել այն բոլոր աշխատանքները, որ առկա են Յոկամ, Վաչիան, Կարզախ, Էրինջա, Տավլյա, Խավեթ, Մրագոլ գյուղերի կոլտնտեսություններում: Աշխատել է նաև Գանձայում, դեկավարել գյուղի խորհունտեսությունը:

Բեղմնավոր աշխատանքին գույքահեռ աճում է նաև Երվանդի և Յամիկի սիրո վրա հիմնված ընտանիքը: Լույս աշխարհ են գալիս դուստրը՝ Նադիան (1955 թ.), որդին՝ Գրիգորը (1956 թ.), ապա դուստրերը՝ Խանումը (1962 թ.) և Տանիան (1964 թ.): 1964 թվականին Երվանդը ընտանիքով տեղափոխվում է Մայր Յայրենիք և բնակություն հաստատում Եջմիածնի շրջանի Շահումյանի անվան ավանում և աշխատանքի անցնում նոյն ավանի թռչնաբուծական ֆաբրիկայում որպես գոռոտեխնիկ: Աշխատանքային տարիների ընթացքում ձեռք է բերում կոլեկտիվի և շրջանի դեկավարության սերև ու հարգանքներ իր նկատմամբ: Զավախքից այդի աշխատանքը բարձր է գնահատել: Նա արժանացել է բազմաթիվ շքանշանների, պատվիրտերի և գովասանքների: 1978 թվականին Երվանդը նշանակվել է տնտեսության գլխավոր մասնագետ և տնօրենի տեղակալ արտադրության գծով:

Կյանքի ծաղկուն ժամանակաշրջանում տեղի է ունենում ավտովթար, որը ծանր հետևանքներ է թողնում հայտնի մասնագետի վրա, և որոշում է թողնել աշխատանքը, բայց վերադաս մարմինները չեն ել ուղղում լսել այդ մասին և նրան որպես արժանավոր կոմունիստի առաջարկում են մնալ իր տեղում աշխատելու: Այն ժամանակ դրվածքն էր այդպես, նրան մնում էր կատարել վերադասի հրահանգները: Ցավոք վթարի պատճառով նա լիարժեք չի կարողանում աշխատել իր պաշտոնում, մի քանի տարի ընդմիջումնով նա կարողանում է իր ուժերի ներածին չափով դեկավարել կոլեկտիվը, որը իհարկե հմուտ մասնագետի սրտով չէր, և նա ինքնակամ հրաժարվում է իր պաշտոնից:

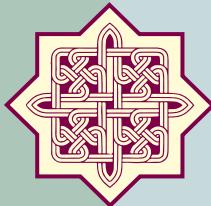
1982 թվականին, 54 տարեկանում, իր մահկանացուն է կնքում մեծն խանդոցին, Նվիրյալը հայրենի գյուղին ու իր բնաշխարհին:

Երվանդի գերդաստանից՝ Երեք դուստրերը և ուստրը՝ Գրիգորը, բոլորն Եւ սովորելով տեղի միջնակարգ դպրոցը, ընդունվել և ավարտել են միջին մասնագիտական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ, աշխատում են իրենց մասնագիտությամբ, բացառությամբ Նադիա Չլոյանի, որն անժամանակ հեռացել է կյանքից:

Երվանդ Չլոյանն ունի վեց թոռ: Ինչ էլ որ լպատահի, կյանքը շարունակվում է. այդպես է դրվածքը բնականոն:

Գևորգ Չլոյան

ԴԱՎՈՒՅԹ ՄԻՋԱՍԻՒԹ

Ուզում եմ ներկայացնել մեր խանդո գյուղի հասարակության լավագույն անդամներից մի քանիսին, որոնք աշխատել և ստեղծագործել են ոչ միայն հարազատ գյուղում, այլ նաև շրջկենտրոնում, գբաղեցրել դեկավար պաշտոններ:

Այսպիսով, այս մեծագույն մարդկանցից է Հրաչիկ Վաղարշակի Իգիթխանյանը, որն աշխատելով շրջկոմի 3-րդ քարտուղար, կարճ ժամանակահատված աշխատելով, արժանացավ մեծ հարգանքի շրջանի բնակչության կողմից:

Իսկ իհմա ուզում եմ ներկայացնել Մաթևոս Միսակի Սահարյանին: Ծնվել է 1940 թվականին խանդո գյուղում, շարքային կոլտնտեսականներ Միսակ և Հեղինե Սահարյանների ընտանիքում: Սովորել և ավարտել է տեղի միջնակարգ դպրոցը: Ավարտելուց հետո աշխատանքի է անցել հարազատ կոլտնտեսությունում: 1958 թվականին զորակոչվել է զինծառայության:

Չորացրվելուց հետո 1962 թվականին ամուսնացել է Վաչագան և Ինթիզար Պապոյանների դուստր՝ Գոհար (Լալա) Պապոյանի հետ, կազմել օրինակելի ընտանիք: Նրանց ընտանիքում ծնվել և դաստիարակվել են զույգ աղջկներ՝ կուրտմիլան և Լուբան: Երկուսն էլ ստացել են բարձրագույն կորթություն: Լուբանիլան ապրում է մայրաքաղաքում Երևանում: Իսկ Լուբան ամուսնանալուց հետո տեղափոխվել է Ռուսաստանի Դաշնության մայրաքաղաք Մոսկվա: Կինը՝ Գոհարը, երկար տարիներ աշխատել է գյուղում որպես գրադարանավարուհի, ձեռք է բերել մեծ հեղինակություն՝ վայելելով համագյուղացիների համակրանքը: Նրանք համատեղ կյանքով ապրեցին մի ամբողջ 59 տարի:

Մաթևոս Սահարյանը կոլտնտեսությունում գբաղվել է տարբեր ընույթի աշխատանքներով, սկսած կոմերիտմիության քարտուղար, կուսակցական կազմակերպության քարտուղար, դաշտավարական բրիգադի բրիգադավար, միաժամանակ հեռակա կարգով ընդունվել և 1970 թվականին ավարտել է Երևանի գյուղատնտեսական ինստիտուտը՝ ստանալով ագրոնոմի մասնագիտություն:

1975 թվականի դկվագիտմբերից ընտրվել է Խանդոյի կոլտնտեսության նախագահ: Նախագահ ընտրվելուց հետո Մաթևոս Սահարյանի առաջնային նպատակներից էր վերափոխել գյուղի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը: Նրա կառավարման տարիներին լիովին վերափոխվեց գյուղի կենտրոնը: Քանդվեցին այնտեղ գտնվող հին պահեստները, անասնագումբերը, խոզանցը, ձիանցը: Այս ամենը տեղափոխվեց գյուղից դուրս գտնվող նորակառուց ժամանակակից

անասնագոմեր, հացահատիկի և կարտոֆիլի պահեստներ, կառուցվեց նաև ժամանակակից գյուղատնտեսական մեքենաների վերանորոգման կետ: Նրա անմիջական նախաձեռնությամբ գյուղում կառուցվեցին նաև մի շարք արտադրական օբյեկտներ:

Պատմական այս կարճ ժամանակաշրջանում գյուղի ապրեց սոցիալ-տնտեսական մեծ վերափոխումներ: Կառուցվեցին մի շարք կենցաղային շինություններ, առևտուրի կենտրոնը, պուրակը, ծիսակատարությունների տունը, գյուղամիջյան ճանապարհները, ֆուտբոլի մարզադաշտը: Վերակառուցվեց և շահագործման հանձնվեց ակումբ-գրադարանի շենքը, գործարկվեց մասնակապարտեզը, վարսավիրանոցը, շախմատի տունը: Կառուցվեց տիպային գրասենյակը, գյուղական խորհրդի նորակառույց երկիարկանի շենքը: Վերջնականապես Ալաստանից առանձնացվեց գյուղական խորհուրդը, որը ղեկավարեց շնորհայի անձնավորություն՝ Արտյուշա Յովիաննեսի Ալագույսան:

Գյուղի կենտրոնական մասը բարեկարգելու նպատակով սկսվեց գրասենյակի ցանկապատումը, որը և հիմք հանդիսացավ այգի-պուրակի հիմնադրմանը: Ետագայում պուրակում տեղակայվեց մեծ հայրենականում զոհված խանդոցիների հիշատակը հավերժացնող հուշակոթողը, որը կառուցեց քարտաշ Սերյոժա Դեմիրյանը: Այսուհետ այստեղ տեղադրվեց, Լենինի հուշարձանը, որը հետագայում ԽՍՀՄ-ի փլուզումից հետո ապամոնտաժվեց: Պուրակում տեղադրվեց Արցախում նահատակված զատամարտիկ Մովսես Մարտիրոսյանի շիրմաքար հուշարձանը, և հետագայում պուրակը կոչվեց Մովսեսի անունով:

Գովեստի խոսք պետք է ասել գյուղի երիտասարդությանը, որուց համատեղ ուժերով տեղադրվեց Յայոց Մեծ եղեռնի 100-ամյակը հավերժացնող հուշակոթող-խաչքարը: Խաչքարի հեղինակն է ծնունդով Խանդոցի քանդակագործ Սոս Վարդանի Յակոբյանը, որը և կերտեց խաչքարը:

Գյուղատնտեսությանը գուգահեռ մեծ վերելք ապրեց նաև սպորտը: Գյուղում բացվեց սպորտի մեթոդիստի հաստիք, որը ղեկավարեց Սահարյանի համադասարանցի՝ շնորհայի անձնավորություն, սպորտի վարպետության թեքնածու Վարազդատ Վաչագանի Դեմիրյանը. (Մելսիկը): Մելսիկի քրտնաջան աշխատանքի շնորհիվ մեծ առաջընթաց ապրեցին Վոլեյբոլի, ֆուտբոլի և շախմատի հավաքականները: Վոլեյբոլի և ֆուտբոլի հավաքականները մարզիչ Մելսիկի գլխավորությամբ բազմից դարձել են շրջանի գավաթակիրներ, իսկ շախմատի հավաքականը հիմնական հաղթող թիմն էր շրջանում կազմակերպված միջոցառումներին: Թիմի խաղացող-մարզիչ Վարազդատ Դեմիրյանը բազմակի հաղթող է ճանաչվել գյուղում կազմակերպված միջոցառումներին: Բացի Մելսիկից, հավաքականի անդամ էր նաև կոլտնտեսության նախագահ Մաթևոս Սահարյանը, ով նոյնպես դարձել է գյուղում կազմակերպված մրցաշարերի հաղթող:

Մաթևոս Սահարյանը կալտնտեսության նախագահներից եղակին էր, որ շուրջ 14 տարի անընդմեջ, ղեկավարելով Խանդոցի տնտեսությունը, ամեն

տարի իր ձեռքում էր պահում հանրապետական միության և շրջանային փոխանցիկ դրոշը: Այս ամենը Սահարյանի նվիրական աշխատանքի արդյունքն էր: Կուսակցությունը և կառավարությունը բարձր գնահատելով նրա ծառայությունը, պարզեցաւրել են «Աշխատանքային կարմիր դրոշի» շքանշանով և բազմաթիվ այլ մեդալներով: Միաժամանակ Սահարյանը առաջադրվել և ընտրվել է Վրաստանի գերագույն խորհրդի 10-րդ գումարման պատգամավոր: Այդ ժամանակահատվածում աչքի ընկապ նաև կոլտնտեսության և շրջանի լավագույն կթվորութի՝ ԺԵՆՅԱ Պապոյանը, որը արժանացավ խորհրդային միության աշխատանքի հերոսի բարձր կոչմանը: ԺԵՆՅԱ Պապոյանը միաժամանակ դարձավ ԽՄՀՄ գերագույն խորհրդի պատգամավոր:

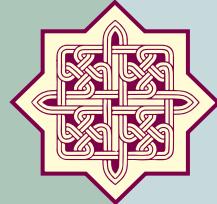
1988 թվականի ապրիլ ամսին շրջանային կոմիտեի առաջարկությամբ՝ Սահարյանը նշանակվեց շրջանային ազդուարդյունաբերական կոմիտեի նախագահ (ՇԱԱԾ), որը ղեկավարեց մինչև ԽՄՀՄ-ի փլուզումը: 1991 թվականի դեկտեմբերից, խորհրդային միության փլուզումից հետո սեփական ցանկությամբ տեղափոխվել է Վերոհիշյալ կազմակերպության նախագահի տեղակալ, իսկ այնուհետև աշխատել է նաև շրջանային հողաբաժնի պետ: Մինչև թոշակի անցնելը Սահարյանը իր աշխատանքային գործունեությունը շարունակել է Խանդոյի գյուղական խորհրդում՝ որպես խորհրդական: Դառնալով վաստակաշատ թոշակառու՝ ապրեց իր հարազատ Խանդոյ գյուղում՝ վայելելով կնոջ, աղջկների և թոռների ջերմ հոգատարությունը: Ստացավ նաև հարազատների և հասարակության հարգանքը, իսկ համագյուղացիներից արժանացավ «Սահարյան շինարար» պատվանունին: Մաթեսու Սահարյանը կյանքից հեռացավ 2021 թվականին՝ 81 տարեկան հասակում և հուղարկավորվեց հարազատ գյուղի գերեզմանատանը:

Հովհաննես Խաչատրյան

ՊՐԵՄ ՄԵԽԱԿԻ ՆԱՊԱՐՅԱՆ

Ամեն մի նյութ ունի իր յուրօրինակ միտքն ու բովանդակությունը՝ լինի կենսագրություն, թե պատմություն, և այն շարադրվում է յուրովի: Զգիտես ինչու, Ձեր պարագայում ուզեցի շրջանցել դասական դարձած ձևը, որտեղ մարդու կենսագրությունը կամ պատմությունը հանրությանը ներկայացվում է հևարավորինս կարճ և համառոտ: Նորից եմ կրկնում՝ Ձեր պարագայում խնդիրն այլ է. աշխատանքի բնույթով, որը Դուք կատարում եք, կապված է ամեն մի խանդողու հետ, որոնք անցնելով կյանքի այդ փուլը, շարունակելով ուսումը՝ դարձել են դեկավարներ, գիտնականներ և ստացել գիտական կոչումներ: Մի խոսքով՝ նրանք իրենց տեղն ու դերը գտել են այս կյանքում:

Խոսքս ուղղում եմ Ձեզ, հարգելի մանկավարժ և դպրոցի տնօրին: Դժվարին ու պատվաբեր աշխատանք եք կատարում: Արտերկրում և հայրենիքում ապրող խանդոցիները ուշի-ուշով հետևում են Ձեր գործին և ուրախանում, որ գյուղի դպրոցը բարգավաճում է ու բայլում կյանքի հետ համընթաց: Ձեր կենսագրության շարադրանքում, ի ցոյց հանրությանը, արտահայտել եք Ձեր աշխատանքային գործներությունը և աշխատասիրությունը: Ի սկզբանե ուզում եի վերանայել և որոշ շտկումներ կատարել, բայց մեր երկխոսությունից հետո որոշեցի թողնել ինչպես կա: Դուք լավ գիտեք իմ տեսակետը, այն մնայուն է և անփոփոխ: Իսկ Ձեր ուղարկած նյութը նույնությամբ կհանձնեմ տպագրությանը:

Մեղրակ Խաչատրյան

Չոյա Մեխակի Նազարյանը ծնվել է 1974 թվականին Ախալքալաքի շրջանի Խանդո գյուղում, Նազարյանների գերդաստանի Մեխակ և Ելենա (Ռիմա) Նազարյանների բազմանդամ ընտանիքում: Դպրոց է հաճախել 1981 թվականին և այն գերազանց առաջադիմությամբ ավարտել է 1991 թվականին, այսուհետև ընդունվել է Երևանի Խ. Վրովյանի անվան հայկական մանկավարժական համալսարանի պատմաշխարհագրական ֆակուլտետի աշխարհագրության բաժինը: Սովորելու ընթացքում աչքի է ընկել գերազանց առաջադիմությամբ,

ինչի համար էլ Զավախիքի ուսանողութուն ֆակուլտետի ղեկավարությունը, մի խումբ ուսանողների հետ ուղարկում են Երևանի տարբեր դպրոցներում աշխատելու (փորձաշրջան անցնելու համար): Նշենք, որ նոյն ընտանիքից բարձրագույն կրթություն են ստացելնաև Երկու երեխաներ, եղբայրը՝ Սարգիսը և քույր՝ Վարդուհին:

Չոյա Մեխակի Նազարյանը իր մանկավարժական գործունեությունը սկսել է Երևանի ՀԱՊՆ Շանթի անվան թիվ 4-րդ դպրոցից, որտեղ փորձաշրջան անցնելուց հետո, նոյն դպրոցում ուսուցանել է աշխարհագրություն առարկան: Ավարտելով համալսարանը, Չոյան վերադարձել է հայրենի գյուղ և աշխատանքի անցել գյուղի միջնակարգ դպրոցում:

Լինելով եռությամբ ակտիվ, պարտաճանաչ, իր գործին նվիրյալ անձնավորություն՝ 2010 թվականին նշանակվում է դպրոցի ուսումնական մասի վարիչ, որի ընթացքում իր վրա է վերցնում ուսումնական (գործընթացի բարդ ու դժվարին) պրոցեսի աշխատանքները: Չոյա Նազարյանին 2018 թվականին նշանակում են Խանդոյի հանրային դպրոցի տնօրեն: Աշխատանքային գործունեության ընթացքում ստացել է բազմաթիվ պատվոգրեր ու շնորհակալագրեր, Վրաստանի Հանրապետության, կրթության և գիտության նախարարության, Վրաստանի ուսուցիչների, Ախալքալաքի մունիցիպալիտետի ՌԵՍՈՒՐՍ կենտրոնից: Տարածաշրջանում Չոյա Մեխակի Նազարյանը առաջիններից էր, որ ստացել է Վրաստանի Հանրապետության մանկավարժի բարձրագույն կատեգորիա (կարգավիճակ):

Նրա ջանքերի շնորհիվ ամեն տարի Խանդոյի հանրային դպրոցում իրականացվում են բազմաթիվ բարեփոխումներ և շինարարական աշխատանքներ: Կառուցվել է սանհանգույց, արդիական բուժկետ, հիմնովին վերանորոգվել է սպորտդահիճը, դասասենյակները և այլն:

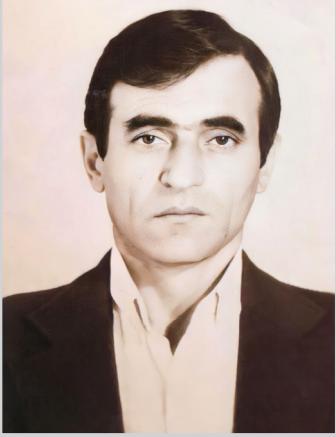
Տնօրենի և մանկավարժի կոչմանը հարիր անմասցորդ նվիրումով նա կատարում է իր աշխատանքը և մինչ այսօր Խանդոյի հանրային դպրոցի տնօրենն է:

Ռ. Ալագույան

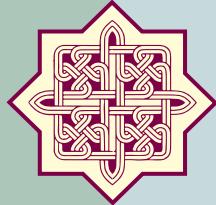

ՎԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԿԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

Վանիկ Մանուկի Մարտիրոսյանը ծնվել է 1953 թվականի հունիսի 21-ին Ախալքալաքի շղչանի Խանդր գյուղում, հարգված ու սիրված (Օսմալյոնց) գերդաստանի՝ Մանուկ Թելանի Մարտիրոսյանի և Ասյա Ստեփանի Չուռնաջյանի օրինապաշտ ընտանիքում: Դպրոց է հաճախել 1960 թվականին, ավարտել է 1970 թվականին, 1971-1973 թվականներին ծառայել է Ախալքալաքի զինվորական գնդի փողային և վագախմբում: Ի ծնե տաղանդաշատ երիտասարդ ծառայության տարիներին աչքի է ընկնում երաժշտական բացարիկ ընդունակություններով: Երաժշտությունը նրա կյանքի իմաստն էր ու ապրելակերպը: Զինվորական ծառայությունից հետո 1973 թվականին ընդունվում է Լենինականի (Գյումրիի) Կարա-Մուրզայի անվան երաժշտական ուսումնարանը, որն ավարտում է 1978 թվականին:

1978 թվականից մինչև 1981 թվականը աշխատում է Ախալքալաքի երաժշտական դպրոցում որպես կարուետի ուսուցիչ: Տաղանդավոր երաժիշտը իր աշխատանքային գործունեության տարիներին կրթել և ուսուցանել է շատ ու շատ ջավախքցի երիտասարդների: Այսուամենայնիվ, վաստակաշատ երաժիշտը արդեն ինքն էր զգում իր կրթության թերի լինելը և սեր դեպի իր իդեալիը նրան տանում է դեպի Ուրայի Պետական Կոնսերվատորիա: 1981 թվականին ընդունվում է Սվերդլովսկի (Եկատերինբուրգի) Կոնսերվատորիան, որը 1986 թվականին ավարտում է գերազանց առաջադիմությամբ: Նույն թվականին տեղափոխվում է Սոչի և աշխատանքի անցնում նոյն քաղաքի երաժշտական դպրոցում, որտեղ սկսում է իր ակտիվ մանկավարժական գործունեությունը:

Վանիկ Մարտիրոսյանի դասարանի աշակերտները մասնակցել են բազմաթիվ միութենական և միջազգային մրցույթների, արժանացել են, տարբեր մրցանակների, գովասանագրերի, պատվոգրերի՝ բարձր պահելով իրենց մանկավարժի (մաեստրոյի) անունը:

Հայտնի երաժիշտ լինելուց բացի, նաև մեծ գործարար էր ու բարերար, սիրված էր ոչ միայն համայուղագիների, այլև Սոչիի հայ համայնքի կողմից: Մտերիմների և ընկերների շրջապատում հայտնի էր «Անուշ ախապար» անվամբ:

Այդ անունը նա վաստակել էր իր նվիրվածության համար, որ ցուցաբերել էր անխստիր բոլորի նկատմամբ՝ լիներ օտար, թե ծանոթ:

Ուներ օրինակելի ընտանիք: Ամուսնացել էր համաերկրացի՝ Մարտունի (Խոսպիա) գյուղի հայտնի գերդաստանի ընտանիքներից մեկի դստեր՝ Մարիամի հետ: Իրենց համատեղ ամուսնական կյանքում ունեցել են երեք դուստր՝ Ասյան, Կարինեն, Նարինեն: Բոլորն ել սովորել ու ավարտել են բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ:

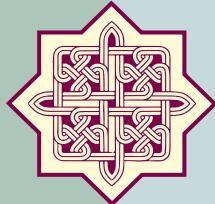
Վանիկ Մանուկի Մարտիրոսյանը մահացել է 2005 թվականին՝ 52 տարեկան հասակում:

Եթերի Մանուկի Մարտիրոսյան

ՄԱՔՍԻՄ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԱՐԴՐԵԱՆ

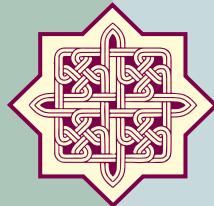
Մաքսիմ Գրիգորի Սահարյանը ծնվել է 1935 թվականի հունվարի 15-ին, Վրաստանի ՍՍՀ Ախալքալաքի շրջանի Խանդո գյուղում՝ Գրիգոր և Անահիտ, Սահարյանների ընտանիքում։ 1953 թվականին ավարտել է տեղի 8-ամյա դպրոցը, նույն թվականին ընդունվել է Երևանի հ. Կ. Միջուրինի անվան գյուղատնտեսական տեխնիկումի դաշտավարական բաժինը։ 1955 թվականին, առանց տեխնիկում ավարտելու, նոյեմբերի 2-ին գրուակում է Սովետական Կարմիր բանակի շարքերը՝ օրինական զինվորական ծառայության, և 1958 թվականի նոյեմբերի 21-ին գրուացրվել։

1959 թվականին ուսումը շարունակել է Երևանի գյուղատնտեսական տեխնիկումի ագրոնոմիական բաժինը և 1961 թվականին ավարտել հիշյալ տեխնիկումի լրիվ դասընթացը՝ ագրոնոմի մասնակիտությամբ։ «Կրտսեր ագրոնոմի»-ի որակավորումով։ 1962 թվականից աշխատել է Խանդոյի կոլտնտեսությունում՝ որպես շարքային կոլտնտեսական։ 1966 թվականին ընդունվել է Երևանի «Յայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտ»-ի տնտեսագիտական ֆակուլտետի հեռակա բաժինը և 1972 թվականին ավարտել հիշյալ ինստիտուտի լրիվ դասընթացը՝ «Գյուղատնտեսության Էկոնոմիկա և կազմակերպում» մասնակիտությամբ՝ ստանելով «Գիտական ագրանութնտեսագետ»-ի որակավորում։ 1970 թվականից մինչև 1978 թվականը աշխատել է Խանդոյի կոլտնտեսությունում՝ դաշտավարական բրիգադի բրիգադավար։ 1977 թվականին ընտուվել է Ալաստանի գյուղական խորհրդի ժողովրդական դեպուտուտ։ 1978 թվականի դեկտեմբերին ընտուվել է Խանդոյի նորաբաց Գյուղական Խորհրդի գործկումի քարտուղար և Նշված հաստիքային ընտրական պաշտոնում անընդմեջ աշխատել է մինչև 2006 թվականը։ 1984 թվականից համատեղ աշխատել է Խանդոյի գյուղական խորհրդի կուսկազմակերպության քարտուղար։ 1989 թվականի դեկտեմբերի 15-ին ստացել է Կոչում «Աշխատանքի Վետերան», և պարգևատրվել մեդալով։ 1964 թվկանի ապրիլի 9-ին ամրւանացել է համագյուղացի Սեդրակ և Շողան Ավետիսյանների դուստր՝ Հրանուշի հետ։ Ունեն Երկու ուստու և մեկ դուստր, բոլորն եւ բարձրագույն կրթությամբ։ 2007 թվից անցել է կենսաթոշակի։ 2024 թվականի ապրիլի 9-ին տեղի է ունեցել Մաքսիմ Գրիգորի Սահարյանի և Հրանուշ Սեդրակի Ավետիսյանի ադամանդե հարսանիքը։ Մաքսիմ Սահարյանը մահացել է 2024 թվականի սեպտեմբերի 6-ին։

Մեղրակ Մելիքյան

ՄԻ ԿՅԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ԿՍ. «ԱՆՐԵՂ ԿՐՍԿԻ ԹՈՒԽԸ»

Շնորհակալություն ուղարկված նյութի համար, ինչպես ասում են այն տեղին ու ժամանակին էր: Պատմությունն է մի ընտանիքի, որը վերածվելով անթեղի կրակի, հետագայում բոցավառվեց և լուսավորեց ոչ միայն իր, այլև շրջակա միջավայրի մուլթն ու խավարը: Խոսքը Խորեն Վարդանի Յամբարձումյանի՝ (ծնված 1914 թվականին) ընտանիքի մասին է: Նրա ծնողները՝ Վարդանն ու Ուղափը, Եղեռնից մազապուրծ եղած ժամանակավոր բնակություն են հաստատում խանդո գյուղում: Այստեղ էլ ընտանիքը չի կարողանում հանգիստ ապրելու վայելքը զգաւ, վրա է հասնում 1918 թվականի արհավիրքը, նոր գաղթ, նոր ավերվածություններ: Գաղթականության հոսքը Բակուլյանի շրջանի անտառապատ տարածքներ, սովոր ու համաճարակը, ցուրտն ու սառնամանիքը կատարում են իրենց սև գործը: Այստեղ էլ ժամանակավորապես ապաստան գտած մարդիկ զոհ էին գնում սովին ու համաճարակին: Անմաս չեն մնացել խանդոցի գաղթյալները, նրանց թվում՝ Վարդանն և Ուղափը, որոնք իրենց երեք դուստրերի ընտանիքների հետ միասին զոհ են գնացել նշած արհավիրքին: Անծնող չորսամյա Խորենին՝ շատ որբացած երեխաների հետ, ուղարկում են «Լենինական» մանկատան որբանոցը:

Հետագայում մանկատանը իմանում է, թե իր ծնողները, որ գյուղից են գաղթել: Որբանոցի տնօրինությունից ինսրում է, որ իրեն հետ ուղարկեն այն գյուղը, որտեղ ապրել են իր ծնողները: Որբանոցի տնօրինությունը, որը ղեկավարվում էր ամերիկյան գթության բարեգործական ընկերության կողմից, փորձում է օգնել նրան, այստեղ են ասել «ուրբաթը շուտ եկավ քան շաբաթը»: Լենինական որբանոց է այցելում Մոլոկու պապը (Օսմանունց Մարտիրոսյանների ազգությունից): Գտնելով Խորենին, նրա հետ վերադառնում է գյուղ, ինչպես խոստացել էր Խորենի մահացած ծնողներին, կատարում է նրանց վերջին ցանկությունը՝ վերցնելով ժառանգին իր հովանու Ներքու և տախս Է այն տունն ու տեղը, որ ժամանակին ապրել էին Խորենի ծնողները: Մեծանում է Խորենը, նրա հետ մեծանում է այն ցավն ու վիշտը, որ ապրել էր ինքը մանուկ հասակում: Երազային մշուշում հիշելով իր ծնողներին և քոյրերին, որոշում է դիմակայել կյանքի դժվարություններին, հաղթահարել և շենացնել այն օջախը, որ այժմ ապրում է ինքը՝ իր հուշերի անցյալի հետ միասին:

Բնականու օրենքը փոխել չի լինի: Խորենը այսպես ասած՝ երկրորդ ծնողների խրատ հորդորներով ամուսնանում է գյուղում հայտնի Քոթոլողենց ազգությունից Մելիքյան Փեթոյի հետ: Նորաստեղծ ընտանիքի այրը իր ապագա կնոց հետ, որոշում է ունենալ շատ երեխաներ, որ անթեղ կրակը բոցավառվի լույս ու ջերմություն պարզեցի նրանց շրջապատին՝ շենացնելով իրենց

Նորաստեղծ ընտանիքը: Ծնվում է առաջնեկը՝ Միասնիկը, հետո՝ ժենյան, Թագուևն ու Վոլոյան:

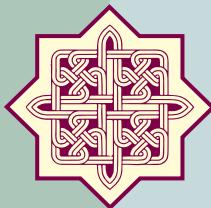
Սկսվում է Հայրենական մեծ պատերազմը: Շատ խանդրցիների հետ ռազմաճակատ է մեկնում նաև Խորեն Համբարձումյանը: Մեկ տարի անց ծանր վիրավորվում է և զրացրվում: Պատերազմից հետո ծնվում են՝ Հայկուշը, Լյուբան, Վարդանը, Աշոտը, Օֆեյան, Վարուժանը և Լևոնը: Տասնմեկ երեխա երթեմի անծուխ թվացող օջախից: Տասնմեկ ընտանիքի նախահիմքը դրվեց Համբարձումյան գերդաստանից: Քսանվեց թռու և 58 ծոռ իրենց նիստ ու կացով զարդարեցին գյուղը, փառք ու պատիվ բերին բազմանդամ ընտանիքին, իսկ նրանց՝ 11 երեխաների մայրը՝ Փեթո Համբարձումյանը, արժանանում է «Հերոսուհի մայր» ոսկե մեդալի:

Տնիմածառի մի ճյուղից ուղարկված նալար շիվեր, բոլորն ել սիրված ու հարգված համագուղացիների կողմից:

Խորեն Վարդանի Համբարձումյանը մահացել է 1999 թվականին՝ 85 տարեկան հասակում: Նրա նախնիների նախկին բնակատեղին «Կարնո» գավառի «Ծիրա» գյուղն է Եղել, որն առաջացել է «Ծիրանյան» Լեռնաշղթայի անունից: Թուրքերեն այն կոչվել է «Սոյգութլու»:

Գոհար Ծիրինյան-Համբարձումյան

ՄԵՐ ԳՅՈՒՂԻ ՄՈՒՆԵՏԻԿԸ

Բառ, որն իր մեջ պարունակում է չորս հասկացություն՝ համբավաբեր, լիարեր, բանբեր և սուլրհանդակ, որը համահունչ է շարադրվող նյութին: Հարություն Հակոբի Շիրինյան, ծնված 1926 թվականին: Այս անունը շատ բան է ասում տարեց, միջին, ինչու չեն նաև 60-ական թվականներին ծնված երեխաներին: Նրա տուն դարձին հույսով սպասել են թե՛ սիրահար գույզերը, թե՛ ահել ու ջահել, որոնք նոր տուն ու տեղ են դրել թե՛ տարբեր ընտանիքների գրասեր մարդկիկ, որոնք սպասում եին թերթերին, ամսագրերին ոմանք սիրակարոտ նամակներին՝ ուղարկած իրենց հարազատներից կամ սիրահար ընկերոջից: Ել չեմ խոսում մեր մեծերի մասին, որոնք սպասում եին իրենց թոշակին, մյուսները՝ իրենց հարազատների կողմից ուղարկված դրամական օգնությանը:

Այդ բոլորը ժամանակին տեղ էր հասցնում Շիրինենց Հարությը, փոստատարը, մեր գյուղի սուլրհանդակն ու համբավաբերը, մարդ, որի համար ինչպես ժողովուրդն էր ասում «ժամ պատարագ» գոյություն չուներ, լիներ դա՝ ձմեռ, թե աշուն, գարուն, թե ամառ, բուք ու բորան: Հարությը միշտ իր գործին էր, անբասիր ծառայում էր ժողովորդին: Կենսախինդ մարդ էր, հումոր-ժախտը դեմքին, բարի հայացքով նամակներն ու լրագիր-ամսագրերը հասցեատերերին հանձնելիս: Միշտ ասում էր. «լավ լուրի արժանանաս»:

Ֆիշտն ասած, երբ փորձեցինք տեղավորվել հեղինակի կողմից գրված նյութի մեջ, զգացինք, որ այն-այն չեն, ինչ որ բան պակասում է: Այդ պատճառով այն վերանայեցինք և մեր ուժերի սահմաններում ընդարձակեցինք, ինչի համար ել Հարություն Հակոբի Շիրինյանի մասին նյութը դասականից դարձավ ակնարկ-պատմություն մի մարդու մասին, որն ավելի նպատակահարմար էր ու հանրամատչելի:

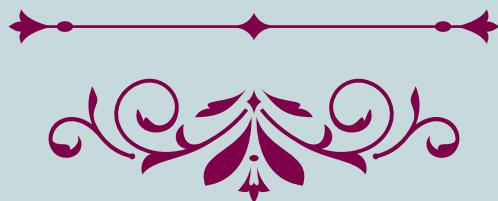
Հարութի կյանքի ուղին ի սկզբանե դասավորվել է այլ ձևով: Ավարտելով գյուղի յոթամյա դպրոցը՝ ուշիմ պատանին սկսել է աշխատել որպես գյուղի փոստատար: 1945 թվականին գրակոչվել է զինծառայության, ծառայել է Մոզդոկ քաղաքում: Չորացրվելուց հետո վերադառնալով հայրենի գյուղ՝ շարունակում է իր աշխատանքը: Չնայած 7-ամյա կրթությանը, Հարությունը շատ գրագետ անձնավորություն էր: Նա թղթակցել է այն ժամանակավա «Սովետական Կրաստան» թերթին, ինչպես նաև հատուկ թղթակիցն էր շրջանային «Փարոս» թերթի: Ամուսնացած էր իր համագյուղացի՝ 1928 թվականին ծնված Սիրուն Տիգրանի Դեմուրճյանի հետ:

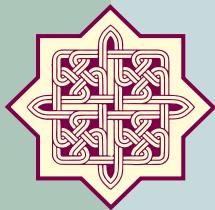
Ինչպես գյուղում եին ասում՝ Շիրինեսց Արութի Նորակազմ ընտանիքում ծնվում են Հակոբը, Գոհարը, Սաշան և Ալվարդը։ Բոլորն ել ամուսնացել են և ունեն իրենց ընտանիքները։

Գաղտնիք ասած չեմ լինի, եթե ավելացնեմ, որ Նշված օջախում ծնված երեխաները՝ սկսած Հակոբից մինչև կրտսեր քոյրը, աստվածաշնորհ ձիրք ունեն։ Բոլորը ինքնուս ստեղծագործողներ են։ Վհա այս համարում կկարդաք երկու քոյրերի գրած բանաստեղծություններից։ Գուցե արյան կենսունակ ժառանգությունն է փոխանցվել ժառանգից ժառանգ։

Հարություն Հակոբի Շիրինյանը մահացել է 1992 թվականին։

Ալվարդ Հարությունի Շիրինյանը

ԱՐԻԲԵԿ ՄԵՐԳՈՅԻ ԻԳԻՐԻՍՆԱՅՆ

Եիշտն ասած, երբ ընթերցեցի Ներկայացված նյութը, առաջին հայացքից մի տեսակ անավարտ պատմության էր նման, քանի որ գրված էր համառոտ ու ամփոփ: Մինչեռ, անձամբ ես տարբեր հանգամանքներով շատ եմ լսել Շողան մասի մասին: Պատմություններ, թե ուց է պատերազմի ժամանակ պահել իր երկու երեխաներին, եղել է առաջավոր կթվորուիի, ստախանովյան շարժման ակտիվ մասնակից: Որոշեցի այդ պատմությունները մշակել և ներկայացնել հանրությանը:

Աղիբեկ Մերգոյի Իգիթխանյանը ծնվել է 1940 թվականի մայիս ամսին՝ Սերգո Վասիլի Իգիթխանյանի և Շողեր (Շողան) Մաթեոսի Ազնավուրյանի ամուսնական օջախում, այսուհետև ծնվում է քույրը՝ Ելենան: Աղիբեկի ծնվելուց ուղիղ մեկ տարի անց սկսվում է Հայրենական մեծ պատերազմը: Հայրը՝ Սերգոն, լինելով գյուղի կոլտնտեսության ֆերմայի անասնաբույժ, կամավոր մեկնում է պատերազմ: Չնայած, լինելով շրջանի հայտնի անասնաբուժերից, կարող էր օգտվել այսպես ասած «բրոնյայից», այսինքն՝ ազատվել բանակից: Բայց լինելով հայրենասեր անձնավորություն և կուսակցության անդամ՝ կամավոր մեկնում է ռազմաճակատ: Իսկ տան հոգսերն ու դեկավարումը թողնում է դեռատի կնոջ վրա: Կիևը՝ Շողերը (Շողանը), լինելով կոլտնտեսության ֆերմայի հայտնի կթվորուիիներից մեկը, տան հոգսերից բացի, իր վրա է վերցնում մի խումբ կթվորուիիների առաջարկը՝ դեկավարել ֆերմայում ստախանովյան շարժումը, որը նախատեսում էր ավելի շատ կաթ և գյուղատնտեսական մթերքներ մատակարարել գործող բանակին: Հարգված ընտանիքի երեխաները փոքրուց իրենց մոր հետ, ճաշակելով պատերազմի դառը պտուղների հետևանքները, այսուամենայնիվ հաղթահարում են բոլոր դժվարությունները:

Աղիբեկ Մերգոյի Իգիթխանյանը իր սկզբնական կրթությունը ստանում է գյուղի ուղամյա դպրոցում: Այսուհետև ուսումնատենչ պատանին ուսումը շարունակում է Ախալքալաքի գիշերօթիկ դպրոցում: Այն ժամանակներում այդպիսի հաստատությունում սովորելով դժվար ու պատվարեր գործընթաց էր: Այն մասամբ կազմակերպել և օժանդակել էր գյուղի կոլտնտեսության կուսակցական կազմակերպությունը՝ ի նպաստ առաջավոր անասնաբուժի և նրա կող ազնիվ քայլերի: Աղիբեկը այս ավարտում է բարձր առաջարիմությամբ: Այսուհետև՝ 1958-1960 թվականներին, ծառայում է խորհրդային միության բանակի շարքերում:

Լինելով համեստ ու գործույա անձնավորություն՝ Աղիբեկ Մերգոյի Իգիթխանյանը սեր ու հարգանք է վայելել գյուղում: Ամուսնացել է 1962 թվականին նոյն շրջանի մեծ Սամսար գյուղի բնակիչ, Զուռնաջայանների

գերդաստանի ընտանիքներից մեկի դուստրը Մելսիդա Չուռնաջյանի հետ:

Նոր ամուսնական ընտանիքում իրար հետևից լուս աշխարհ են գալիս Սերգո Աղիբեկի Իգիթխանյանը (1963 թվական), այսուհետև ծնվում է Նորանց դուստրը՝ Մարետա Աղիբեկի Իգիթխանյանը, իսկ 1966 թվականին ծնվում է Սեյրան Աղիբեկի Իգիթխանյանը:

Աղիբեկ Իգիթխանյանը, ինչպես շատ խանդոցիներ, մեկնել է արտագնա աշխատանքի, ստեղծել ամրակուռ և համեստ ընտանիք:

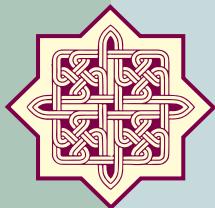
1979 թվականին, երբ գյուղը առանձնանում է Ալաստանի գյուղական խորհրդից, և գյուղում ստեղծվում է նոր գյուղական խորհուրդ՝ Աղիբեկ Իգիթխանյանը նշանակվում է գիևվորական ծառայության սեղանի պետ: Նա այդ պաշտոնում աշխատել է մինչև 1997 թվականը՝ մինչև հաստիքի կրճատվելը:

Աղիբեկ Իգիթխանյանի մեծ որդին՝ Սերգոն, սովորել է Ռ.Դ.-յան Ռեժ քաղաքի շինարարական տեխնիկումում: Աղջիկը՝ Մարետան, սովորել է Երևանի հաշվիչ մեթենաների տեխնիկումում, իսկ փոքրը՝ Սեյրանը, ուսի միջնակարգ կրթություն: Բոլորն ել ամուսնացած են, ունեն իրենց ընտանիքները, նիստ ու կացը, ապրում են հավուր պատշաճի:

Աղիբեկ Սերգոյի Իգիթխանյանը մահացել է 2007 թվականի ապրիլի 11-ին՝ 67 տարեկան հասակում:

Ռուբեն (Կամո) Ալագույան

ԽԱՆՈՒԹԻ ԵՎ ԽԱՆՈԳԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Յիշողությանս մեջ միշտ կմնա մեր գյուղի հողե կտորներով տները, և առավոտ շուտ երդիկներից դուրս եկող ամպի նման ծխի քուլաները: Յետո բուրում եր թարմ թխած լավաշի բույրը, իսկ մենք թոնրի շուրթին նստած թարմ լավաշով փաթաթում էինք ոչխարի պանիրը և ուտում, վրայից ել մի բաժակ այծի կաթ կամ ինոցու թան էինք խմում (համա թե համով էր): Փորներս կշտացնելուց հետո մըյի երեխերով վազում էինք ցորենի արտերը, (դրանք մեր տնից քչ էին հեռու) պախկվոցի էինք խաղում, սինձ ու սիբեխ էինք քաղում, իսկ կարմիր կակաչներից պասկ էինք հյուսում և դնում գլխներիս: Մի խումբ անհոգ մանուկներ էինք, որ մինչև մութն ընկնելը միասին խաղում էինք:

Պապս ինձ միշտ ուղարկում եր թեյնիկով ջուր բերելով՝ ասելով. «Զըռչին տակի ջրեն փիր, ինկի շատ պատ է»: Գյուտի միակ խմելու ջուրը բերում էինք ձորից: Չուրը մարդիկ բերում էին ճակկուով (ճակկուզը երկար փայտ է), որի երկու ծայրերից կար կեռիկներ, որ դույլով լի ջուրը կարողանան կախել: Չոր էին գնում ջահել հարսն ու աղջիկ, գովնօգույն լաշակները գլուխները կապած, իսկ փեսացու տղաները շարվում էին ձորի պոկին, որ աղջիկ տեսնեն, խոսեցնեն և իրենց համար հարսնացու ընտրեն: Ու մեկ էլ տեսար գյուղի մեծերը խառնվում էին իրար, ասելով, որ այսինչի աղջկան փախցել են, և մի քանի օրից լսվում եր դիոլ-զուռնի ձայնը: Խանդոյում սկսվում եր հերթական հարսանիքը: Երեք օր ու գիշեր հարսանիք էին անում: Մի օր հարսին մոր տնից բերում էին փեսայի տուն՝ իր օժիտի հետ, հաջորդ օրը բուն հարսանիքն եր, իսկ վերջին օրը՝ ինամականչը:

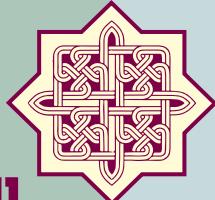
Հարսանիքին երեք տեսակի ուտեստ եր մատուցվում, և վերջում՝ ավանդույթ դարձած թիրիթը՝ որպես քաղցր հյուր (թիրիթը պատրաստում էին խնձորի և պանդայի չրից, որոնք չորացնում էին հովթոնրի մեջ): Հարսանիքի երկրորդ օրը՝ մինչև լուս բեֆ անելուց և թիրիթը խմելուց հետո, հարսանիքավորները դուրս էին գալիս մոտակա կալը և բռնում էին շուրջպարը՝ քոչարի, վերվերի, կլոր պար, թաշկինակներով պար. գուռնի ձենը տարածվում եր ողջ գյուղով մեկ, իսկ ողջ պարերի ընթացքում տատիկները հետևում էին հարսի շարժումներին, այսինքն՝ հարսը ողջ պարի ընթացքում հոգնածություն չպետք է ցուցաբերեր և գլուխը խոնարհած պիտի պարեր: Յետո սկսվում էին բամբասանքները. «Ծխճի ֆլանենց հարսը ինչը՞ աշայնի էր» կամ «Ֆլանենց հարսը հեչ ամոթ չուներ գլուխը տնկած խաղարկը»: Յետաքրքիր մարդիկ էին մեր մեծերը:

Վարսիկ Սահարյան

ՄԵՅՐԱՆ

ԴՐԱԳԱՌԱՆԵՄԻ ՊՄՊՈՅՆ

Ծնվել է 1955 թվականին Հավիաննես և Լենա Պապոյանների ընտանիքում: 1962 թվականին հաճախել է գյուղի միջնակարգ դպրոցը: 1965–1972 թվականներին սովորել և ավարտել է Ախալքալաքի Դ. Դեմիրճյանի անվան № 4 միջնակարգ հայկական դպրոցը: 1972 թվականին ընդունվել է Երևանի Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանակիր պետական համալսարանի մեխանիկա-մաթեմատիկական ֆակուլտետի մեխանիկայի բաժինը և 1977 թվականին ավարտել այն: 1977 թվականին, որպես Երիտասարդ մասնագետ, գործուղվել է Երևանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի մեխանիկայի ինստիտուտ: 1985 թվականին Երևանի պետական համալսարանում պաշտպանել է գիտական թեզ և Մոսկվայի բարձրագույն ատեսատավորման հանձնաժողովի կողմից ստացել է ֆիզիկա-մաթեմատիկական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Մեկ տասնյակից ավելի գիտական հոդվածների հեղինակ է, որոնք լույս են տեսել մասնագիտական հանդեսներում:

Մեյրան Պապոյանը ամուսնացած է Գայանե Պապոյանի հետ: Ունի երեք զավակ՝ Լենան, Հովհաննեսը և Արթանեսը, ինչպես նաև չորս թոռ: Զավակները բոլորն ել ստացել են բարձրագույն կրթություն: Դուստրը՝ Լենա Պապոյանը, ատամաբույժ է, ավարտել է Երևանի Միհրան Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանը: Ավագ որդին՝ Հովհաննես Պապոյանը, գրաֆիկ դիզայներ է, ավարտել է Հայաստանի գեղարվեստի պետական ակադեմիան: Կրտսեր որդին՝ Արանես Պապոյանը, ճարտարապետ է, ավարտել է Երևանի ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարանը, և Զինաստանի Հարբիսի տեխնոլոգիական համալսարանը:

Մերգո (Լորիկ) Մելիքյան

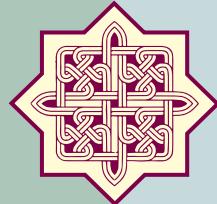
ԱՐԱՄԵՍ ՄԵՅՐԱՆԻ ՊԱՊԵՅԱՆ

Ծնվել է 1993 թվականին Սեյրան և Գայանե Պապյանների ընտանիքում: 1999 թվականին հաճախել է Ախալքալաքի Դ. Ղեմիրճյանի անվան № 4 միջնակարգ հայկական դպրոցը: Հայաստան տեղափոխվելով՝ 2005 թվականին ուսումը շարունակել է և 2010 թվականին գերազանցությամբ ավարտել Երևանի Շաֆֆու անվան № 36 հիմնական դպրոցը: 2010 թվականին ընդունվել է Երևանի ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարանի ճարտարապետության ֆակուլտետ և գերազանցությամբ ավարտել այն 2014 թվականին՝ ստանալով բակալավրի աստիճան: Նույն թվականին ընդունվել է Դուսի Ռոստովի պետական տեխնոլոգիական համալսարանի ճարտարապետության ֆակուլտետ և 2016 թվականին գերազանցությամբ ավարտել այն՝ ստանալով մագիստրոսի աստիճան: 2017 թվականին, Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարությունը, միջազգային համաձայնագրերի շրջանակում, նրան գործուել է Չինաստան՝ Հարբինի տեխնոլոգիական համալսարանում ուսումը շարունակելով: 2022 թվականին Վրանես Պապյանը պաշտպանել է գիտական թեզ և ստացել ճարտարագիտության դոկտորի գիտական աստիճան: Ուսման և գիտական հետազոտության ընթացքում հրապարակել է ավելի քան 10 գիտական հոդված, և երկու գիտական հոդվածների ժողովածուներում հանդիսացել է որպես խմբագիր: Գիտական հոդվածներից առաջինը տպագրվել է միջազգային գիտական SCIE index ուսեցող Օբսֆորդի գիտական ամսագրում, մեկ հոդված տպագրվել է Անգլիայում միջազգային գիտական SSCI index ուսեցող գիտական հոդվածների ժողովածուներում, իսկ երկու հոդված՝ միջազգային Ei index ուսեցող հանդեսներում: Մասնակցել է մի շարք գիտական միջազգային համաժողովների և երեք միջազգային հոդվածների գրախոս է: Ներկայում աշխատում է Երևանում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտում առաջատար կազմակերպություններից մեկում՝ որպես որակի վերահսկողության խմբի ղեկավար: Հիմնական աշխատանքին զուգահեռ՝ Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտում չինացի ուսանողներին դասավանդում է հայոց լեզու: Ազատ տիրապետում է չորս լեզվի՝ հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն և չինարեն:

ԱՐԱՎԵԼ ՄԵՐԳՈՅԻ ՄԱԴԱՐՅԱՆ

Ծնվել է 1998 թվականի դեկտեմբերի 25-ին Վրաստանի Հանրապետության Ախալքալաքի մունիցիպալիտետի Խանդր գյուղում: Սըրենց գերդաստանի՝ Սերգո Սահարյանի և Թամար (Խաչատրյանի) Սահարյանի օրինակելի, նիստու կաց դավանող ընտանիքում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է գյուղի հանրային դպրոցում 2005-2017 թվականներին: 2018-2024 թվականներին հեռակա կարգով ընդունվել է Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտի ռեժիսուրայի բաժինը: Այն ավարտել է բարձր առաջարկմությամբ, որին նպաստել է դպրոցահասակ տարիներին Ախալքալաքի մշակույթի տան հետ շփվելը, այսինքն՝ այստեղ սովորելը: Հաճախել է Լամարա Քսայոյանի պարի դասարանը, որտեղ կային նաև այլ մասնագիտական թեքում ունեցող խմբակներ, որոնք իրենց մասնագիտական գործներությամբ երեխաներին կապում են արվեստի աշխարհի հետ: Դա իրապես իր հետքը թողեց նաև ապագա պարուսուց պատանի խանդոցու վրա: Ուսումնական հաստատությունում սովորելու հետ զուգընթաց, իր գործին ունակ խանդոցին նշանակվում է գյուղի Մշակույթի տան պարուսուց-խմբավար, որտեղ բացվում են պարարվեստի տարրեր տարիքային խմբակներ: Երիտասարդ պարուսուցի նպատակը մեկն է՝ հայ երեխային սովորացնել հայեցի: Ամեն մի պարային շարժում ունի իր բացատրությունը, այն հարկավոր է պահել, պահպանել և հեռու մնալ օտարամոլ շարժումներից: Սա է եղել նրա աշխատանքային բնաբանը՝ իրենից անկախ և անհիմնարելով մեծն գիտույան՝ հայոց պարարվեստի կարկառուն դեմքի, մտածելակերպն ու դրվածքը: Այդ իսկ պատճառով Մանվել Սահարյանը գյուղի պարի համույթին արժանիորեն անվանակոչել է «Խաչկավանք» անունով՝ ի հիշատակ մեր նախնայա բնօրբանի:

Համույթը մասնակցել է տարածաշրջանային միջոցառումների և գնահատվել է բարձր ցուցանիշներով: Արժանացել է պատվիգրերի, խրախուսանքների և այլ պարգևների: 2022 թվականն էր՝ սկիզբ նորաստեղծ համույթի գործունեության:

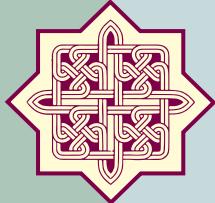
Ծնորհաշատ պարուսուցի աշխատանքները բարձր են գնահատվել հարևան գյուղի գյուղացիների կողմից և նրան հրավիրել են նաև իրենց մոտ ել բացել պարի խմբակներ: Այս առաջարկը սիրով ընդունվել է նրա կողմից, որից հետո հարևան Վարևան գյուղում 2023 թվականից բացվել են 3 տարիքային

Խմբերից կազմված պարի խմբակներ, իսկ Գոկիո գյուղում՝ 2024 թվականին 2 տարիքային պարի խմբակներ: Բարձր գնահատելով Նրա աշխատանքային գործունեությունը և Նվիրվածությունը դեպի պարարվեստը՝ 2024 թվականին Մանվել Սերգոյի Սահարյանը պարգևատրվում է Վրաստանի Յանրապետության պարարվեստի միության շքանշանով: Զաշվի առևելով Նրա աշխատանքային փորձը, մարդկային արժեքները՝ Ախալքալաքում գործող «Լայն-ափ» ուսումնական կենտրոնը նրան հրավիրել է աշխատելու իր կենտրոնում:

Մանվել Սահարյանը ստվարական պարուսուց-բեմադրիչ չե, այլ ինքնուս ստեղծագործող, պրատող, ինի և նորի պարային շարժումների միաձուլումից ստացված պատկերների ջատագով: Նրա բեմադրած պարերում պետք է զգացվի ջավախյան մաքրամաքուր և զուլալ նվագ-պարերի համն ու հոտը, և դրանք նայելիս ակամայից ասենք. «Շնորհակալ ենք քեզ, Ջավախք աշխարհ, որ Մանվելի նման արվեստագետ հայորդի ունենք»:

Ս. Խաչատրյան

ԴԱՏՎԱՅ ՀԵԿԵՔ ԳԻՇԵՆՔ ՊՈԵՄԻԳ «ՍԼՋԱՆ ԳՆՍԹԻՆ»

Գյուղիս մեծերը անցան գնացին,
Նրանց ապրած կյանքից հուշեր մնացին,
Ուր են չկան, հայոյանքով իր դասական,
Աշոն պապը Ալագուկենց, զոր Մամոն Տեր-Ակոբենց,
Նրա հնչեղ ձայնից, անգամ գյուղի մոտիկ,
Պղղի ծորի հավքն էր, զարթնում քնած տեղից,
Երջանիկը Մելիքենց խմոր անունը պատվեց,
Բա Վալորդ Գևոյի, խեղճ Վավառի հոգին հանեց,
Պարտքը օղու կամաց-կամաց, կես-կես մարեց,
Յայտնի խմոր՝ Էփրանոսը և Յրաչը Շիրինենց ազգից,
Ու Գալրւտենց Լուգոն, իր խոսքերով հայիոյածին,
Խրատական խոսք է ասել տրակտորիստ մեր Միսնոյին,
Ըսե ուր են Աղվան քերին, խոհեմ մարդ է տեղը-տեղին,
Նրա եղբայր լուսահոգի Քաջավանը հոգով բարի,
Որդին՝ Յովիաննեսը, Նեցուկն էր նա մի ող գյուղի,
Անմասցորդ Նվիրումով, հար ու հաս էր ամեն մեկին,
Օտար լիներ թե բարեկամ, դուռը բաց էր նրա շեմի,
Մեղվապահ էր Մամիկոնը Պապոյենց, ու Յասոնը Իմըցրենց,
Պատշար էին՝ Քցենց Օնոն ու Օվակը Քոթոլողենց,
Եվ Աշոտը Քրդենց ու Սամսոնը Դիրգրենց,
Նրանց ընկեր (ծո մանչ), ասող Զորիկ պապը,
Այս մարդիկ ել անցյալ դարձան, հուշեր թողին լուռ ու անձայն,

Նրանց թվում Արտավագդը, Երևելին իր մեծ ազգի,
Հագ ու կապով գեղեցիկ, ժպիտը միշտ ուրախ դեմքին,
Զմոռանանք մեր մանկավարժ Վաղինակին, զարդն եր գյուղի,
Ու Սուրենին, նրա եղբայր բոյ-բուսաթով Յովհաննեսին,
Տրակտորիստ Վաչագանին, բազմաշնորհ մեխանիկին,
Նրա որդի Յրաչիկին, Արտավագդին ու Սեդրակին,
Սիրով իիշենք հոգով բարի մեր Գաբրիելենց Ստեփանին,
Աղա մարդ եր ու սրտաբաց, հարեհասը ամբողջ թաղի,
Զրադացան՝ Չորիկ պապին, այսուրը միշտ նրա դեմքին,
Քիչ եր մնացել մոռանայի, մի ոտանի Աղաբեկին,
Եղիշ քեռուն ու Գերգիին, և ճլլյենց Երվանդ փեսին,
Նրանց լսած երգը միայն ձայնն եր քարի,
Հայտնի նալբանդ Մկրտիչին, նրա որդի Սեթիկին,
Ու Խորենին, չմոռանամ Բալասանին, ու Սարգիսին,
Տեր-Պողոսենց Վաչագանին, Զիվանի եր Երգում կարգին,
Դարբին մարդ եր մուրճը ձեռքին, մյուս ձեռքին անտեր օղին,
Ո՞նց մոռանանք քթոց գործող Ներսես պապին,
Զեռնափայտին ընկեր դարձած կարճ Հարութին,
Ալեք աղին ջիվրենց, իշաբանն եր նա մեր գյուղի,
Ղալինց Արամին հենակավոր, զուր եր ոտքը դվել վարի,
Ըսէ ուրե արջ անունով Մամբրե տացուն Մադոյենց,
Թրաշը միշտ, նրա դեմքին, իսկ որ արջ եր մի այլ ձևի,
Ֆիդան Քաջոն ու Մուշեղը, Ել չեմ խոսում հորս մասին,
Արտաշեսի ծխամուրճն եր, ընկեր դարձել դարդ ու ցավին,
Զմոռանամ Կալողներին ու Գալուստին, արագախոս Անդրանիկին,
Մկրտիչին և Բեգլարին, պողշը կախ մեր Իլուշին ու Լավրենտին,
Բա՞ Գինոսենց Արութիկը, նրա որդի բոյով Սերգոն,
Մկրտիչն ու Կամոն խոռվ, և Լավրենտը դալամ գոշով,

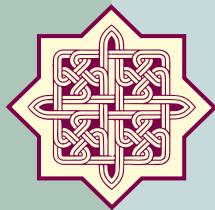
Էլչեմ խոսում Դարսոյենց Երևելի մարդկանց մասին,
Ոնց մոռանանք Երվանդ փաշին, Նրա որդի Միասնիկին,
Խենթ ու խելառ Համբարձումին, չմոռանամ, Վարազդատին,
Չմոռանանք Միսակին, ու Ղևեսին, Աբիդոնին Թորոսենց,
Ու Գևորգին, մարդիկ սիրով ժոժիկ անուն տվեցին,
Կոլ-Վարչության նախագահի աթոռագալ ընտրեցին,
Աստծո կամքն էր, որ Էտ ազգից հետևորդներ բազմեցին,
Յերթն հասավ անասնաբույժ ու բրիգադիր Աթանեսին,
Յըբը ուր Էն Մուշեղ ջանոն, Ցփո Վարդանը, Կծըլ Գերգին,
Ուտվա Վարդանը տրակտորիստ և Պերճիկը Գալուստենց,
Գնջիկ Միսակը, Բոշին Եղիշը, փոթորիկ Կամոն Քրդենց,
Արշակ քեռին Պիլալենց ու Շոթիկը Խուրմիկին, և Ըսպենը,
Վարորդ Էին հոգով բարի, Նրանց ուղղին Քոքոնն ընտրեց,
Բա՝ քար կտրող մեր ուստեքը, Նրանց կտրած ամեն քարից,
Կառուցվեցին անթիվ տներ, Ժայո քարափը բարիք ծնեց,
Ու Նվագի ձայնը հնչեց նոր կառուցված տան շեմին,
Եկեք նորեն կրկին հիշենք մեր հին ու նոր անցյալներին,
Ո՞նց չիշել Միասնիկին ու Միտուշին նահատակված Արարատին,
Կոստանդինին, Նրա Եղբայր Մանուկին, և իմ քավոր Արտաշեսին,
Ո՞ւր Է, չկա խելառ-խոլոք, Սիրամ Կամոն հույսը թաղի,
Նրա Եղբայր Չուռնաջյանը, Երջանիկը, Զինո մամի,
Անցյալ դարձան Արութիկը Նազարենց, և Սիոնը Խնչենց,
Դանիելյանն ու Կարապետը, Ռաֆիկը Էտ նույն ազգից,
Ո՞նց մոռանանք Աղվանին, Խով ու համր Էր, հոգով բարի,
Գյուղում հայտնի (Աղոն) Էր Նա, շառավիղը Թաթենց ազգից,
Չմոռանանք Կարապետին ու Մարգողին, Խենթ ու խելառ Սարգիսին,
Ու Մըթինենց Գրիշ պապին, այգեպան Էր Երգը շուրթին:
Ու լուսկաց աշխատասեր, Թաթո պապին Ըպինենց:

Աղասինին, Նրա որդի՝ ուսումնատենչ մեր Սեյրանին,
Վաղարշակին, Նրա ուստոր Յրաշիկին Բիլալենց,
Ուսյալ մարդ Եր չափած, ձևած, թախիծը միշտ տիսուր դեմքին,
Եվ առաջին խանդոցին, դարձավ այր, Երրորդ դեմքը ողջ շրջանի,
Ուր աշխատեց, թողեց անուն հարգանք պատիվ,
Ու պարծանքը մեր ողջ գյուղի:
Բա Փարիզը Դեմուրչենց, թերթերը միշտ թևատակին,
Վարիչն Եր նա գյուղ-ակումբի, Զահակիրը Կուլտ-կենցաղի,
Սըրենց մեծերն Էլ անցան գնացին,
Նրանցից միայն հուշեր մնացին,
Հիշենք մեկ առ մեկ ասենք օղորմի,
Արմենին, Մանասին, Զրահեղձ Բադասին,
Ոսկանին, Նրա Եղբայր քաջ ու կտրիչ Ռաֆիկին,
Կարկառուն դեմք Մաթենոսին՝ այսուհետ Միսակիչին,
Ինչ Էլ ասեմ Նրա մասին, համարելու եմ ավելի քիչ
Ուր աշխատեց բարիք ծնեց, գյուղս հայրենի վերելք ապրեց,
Երկրորդ այրն Եր, նա մեր գյուղից, որ պետական պաշտոն վարեց,
Ողջ շրջանով անուն հանեց, գյուղիս անվան նոր փառք բերեց,
Ուս մոռանանք Մանուկ քեռուն Զոթոլոգենց,
Նրա օրոք գյուղս հայրենի ծաղկունք ապրեց,
Նոր դպրոցի հիմքը դրվեց ու կառուցվեց,
Գյուղամիջյան ճահիճ գյոլը իսպառ քամվեց,
Փոխարենը գյուղամիջյան պուրակ ծնվեց,
Նոր կենցաղի հիմքը դրվեց, հուշաքարեր տեղադրվեց,
Բարին հիշենք մեր Ռուբիկին և իմ ընկեր Եղուարդին,
Որն ապրեց սիրո հոգով, ուրիշներին նոր կյանք տալով,
Մոռացել էի Փախսենց մասին և հիշեցի Սուրենին,
Արտաշեսին, Նրա որդի՝ գեր Շուրախին, մտամոլոր, հեզ Մելսիկին,

Լավ հիշեցի Ես Տմալենց, մեր բրիգադիր Վարդ հոպարին,
Նրա եղբայր Գրիշային, Չորիկ պապին ու Մաքսիմին,
Պային Էղիշն էլ անցավ, գնաց անհիշատակ, առանց որդի:
Ներող եղեք անցյալ այրեր, որ ծեր մասին խոսք չեմ ասել,
Ծերացել եմ, հիշողություն չմնաց, սիրտս է ցավում ինձնից անկախ,
Երբ տեսնում եմ գոմ-օդաներ, թոնրատներ ավեր դատարկ,
Գյուլս հայրենի դատարկվում է կամաց-կամաց:
Զահել-ջիվան մեր տղերքին օտարության ճամփան բռնած,
Ըսե Մեխակ, հիմա դու ես մեծը գյուղիս, մոհիկանը անցած դարի,
Ո՞նց դիմանամ ես մեծ ցավին, տառապում է Եխտիար հոգիս,
Ժամիս զանգն էլ մեզ պես լռել, Էլ չի ասում ետ դարձ որդիս,
Ղողանջ զանգը պատարագի, Էլ չի հնչում լույսով բարի:
Հաշտվել ենք մենք այն մտքին, հյուր ենք մենք մեր հին գյուղին,
Երբ գալիս ենք գյուղիս այցի, ժամն ենք հաշվում ետ տունդարձի,
Մեղանչական մոմ է վառում, դունաղ եկած մեր խանդոցին:

Մեղրակ Խաչատրյան

ՄԵՐ ՄԱԿԱՍԻՒՆՆԵՐԸ

Բոյով Արութիկ - Հարություն Զուռնաջյան
Բոյով Սաքո - Սարգիս Հակոբյան Մ.
Փոշտին Սաշան - Սաշա Հակոբյան
Սուտիկ - Արարատ Մելիքյան
Դըդիս - Սարգիս Հակոբյան Կ.
Խման Երչոն - Երջանիկ Մելիքյան
Ուստա Վալոդ - Վոլոդյա Զուռնաջյան
Կոջոյենց Կամոն - Կամո Հակոբյան
Օնեսը - Յովհաննես Գրիգորյան Ս.
Դուրբանը - Մամիկոն Թորոսյան Գ.
Յջոն - Վալոդյա Սպերցյան
Յջոյին Սոսը - Արարատ Սպերցյան Վ.
Ափարը - Ռաֆիկ Դանիելյան
Քուփեցը - Սեղրակ Մելիքյան Գ.
Կաջուն - Գևորգ Զուռնաջյան
Խլեն - Հրաչիկ Չլոյան Թ.
Ցար - Վալոդյա Համբարձումյան Խ.
Ցիտունք - Սաշա Հակոբյան Ս.
Մութան - Սերգո Հակոբյան
Դաշնակ Սըքոն - Սարգիս Մանասյան
Դաշնակ Սլոն - Սլավիկ Մանասյան Ս.
Մնիգերսը - Լովա Նուրիջանյան Վ.
Կայծը - Գևորգ Հակոբյան

Բելեն - Սոս Խաչատրյան
Աղան - Սարգիս Զուռնացյան
Կուկուլա Կարո - Կարո Մելիքյան
Ֆրունզիկ Արթուր - Արթուր Շիրինյան
ճամփուշը - Գևորգ Պողոսյան
Արջ Լյովան - Լյովա Խաչատրյան
Դիգըն - Լուկաշ Դուրգարյան
Շանսը - Անդրանիկ Շիրինյան Վ.
Շեկ Մասիսը - Մասիս Բասենցյան Մ.
Օսոյին Մարտինը - Մարտին Աղջոյան Վ.
Քուփիեց Սաշան - Սաշա Մելիքյան Ս.
Քուփիեց Վալոդը - Վալոդյա Մելիքյան Ս.
ՈՒսուլ Կարոն - Կարո Հակոբյան Ա.
Գլախու ժոռա - ժոռա Գրիգորյան
Շախը - Սերգեյ Նուրիջանյան Դ.
Քոքոնը - Ռաֆիկ Զուռնացյան
Գձըլ - Գերգի Հակոբյան
Քըքըզ Մանուկ - Մանուկ Մելիքյան
Պուանչ Սերգոն - Սերգո Մարտիրոսյան
Օսսօն - Վոլոդյա Աղջոյան
Պիծըն - Աշիկ Հակոբյան Գ.
Մուքային Աբգարը - Աբգար Հակոբյան Ս.
Փաշա Միսակ - Միսակ Սպերցյան
Խուրմիկին Ռոբերտը - Ռոբերտ Հակոբյան
Ցոլթողին Մանուկը - Մանուկ Բասենցյան
Ցոլթողին Լուգոն - Լուգաշ Բասենցյան
Կոնյին Վալոդը - Վալոդյա Հակոբյան
ՈՒստին Ըստովիկը - Ստեփան Զուռնացյան Վ.

Դուկասը - Մանուկ Իգիթխանյան Ա.
Ցարին Վալոդիկը - Վոլոդյա Համբարձումյան Վ.
Բարիկովը - Սերգո Մանասյան
Իշխանը - Արտաշես Զուռնաջյան
Ըղըմոնց Գևորգը - Գևորգ Թորոսյան Ա.
Քոթիկ Մամոն - Մամիկոն Խաչատրյան
Արջ - Քաջիկ Խաչատրյան Ս.
Խուրմիկին Աշոտիկը - Աշոտ Հակոբյան Ռ.
Մանչ - Մանուկ Զուռնաջյան Ե.

Սեղոակ Մելիքյան

Ընկերոջս. Սեյրան Պապոյանին

Ժայռի քարափին իմ գյուղն է բազմել,
Շատերը ծնվել այրեր են դարձել,
Սերունդները հերթով իրար հաջորդել:
Եվ դու ես ծնվել իմ բարի ընկեր,
Նվիրյալը գյուղիս, լույս ես արարել,
ճշմարտությունը քո մեջ գենով է անցել:

Մեղրակ Խաչատրյան

Ընկերոջս. Էդուարդ Մելիքյանին

Էն գլխից Աստված քեզ շնորհ տվեց,
Դարձար դու բժիշկ՝ Նվիրյալը մարդկանց,
Ու քո այրունով փրկեցիր անձանց,
Ամեն կյանք փրկելուց, դու սեր ապրեցիր:
Րոպեն դարձավ իմաստը քո ապրած կյանքի,
Դու ավելի լավ գիտեցիր արժեքը դարի:
Իրավ է ասված, մարդ էիր բարի,
Եվ վիրյալը մարդկանց՝ լավի թե վատի:

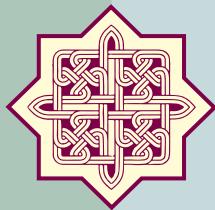
Մեղրակ Խաչատրյան

Ընկերոջ. Սեյրան Իգիթխանյանի հիշատակին Մենախոսություն

Շիրմաքարիդ դեմ, լուռ ու մունջ կանգնած,
Յայացքները մեր իրար են գամված:
Քո հայացքում թախիծ էր թառած,
Իմ հայացքում՝ հարցերի շարան:
Ինչպես պատահեց, որ Նեղու հաղթեց,
Բարին խաթարվեց, չարը ծլարձակեց,
Օրենքը՝ չգրված, իր մեջ պարփակեց,
Կանոնը բնական՝ մեզմից օտարվեց:
Ու քո հայացքում, խոհեմ իմ ընկեր,
Յարցերիս պատասխանն ես յուրովին շարել,
Անցյալն ու Ներկան իրար շաղկապել,
Բարին արարել չարը խափանել:
Քո ապրած կյանքի ուղին ես հարթել,
Ավաղ, այսօրվա հանդիպումը մեր,
Իմ մենախոսության թեման է դարձել:
Անցած օրերից հուշեր եմ բերել,
Կանթեղված սրտով՝ քո դեմք կանգնած:
Իրար ենք նայում՝ լուռ ու զարմացած:
Երեկ էր կարծես մաթեմի ժամին,
Լուծում էիր տալիս չիմացած դասիս,
Գրակի ժամին ժայիտը դեմքին,
Վերլուծականներիս ուղղություն տալիս,
Տեր իմ Աստված, վրացի ժամին,
Չորդորները քո, փարատեց հոգիս,
Որ հեռու մնամ խոր վիրապ հորից,
Ստիպում էիր ինձ, որ կարդամ Խայամ,
Բայրոն ու Պետեֆի՝ մտքումս անձայն,
Յայ դասականներին, Երբեք չմոռանամ,
Զարենց, Մեծարենց, Դուրյան ու Տերյան,
Թումանյան, Խսահակյան, Շիրազին չմոռանամ:
Մեր բանաստեղծներից շատ բան կիմանամ:
Իսկ ես իմ հարցին չունեի պատասխան,
Թե ինչպես պատահեց. որ «ՆԵՐԸ» հաղթեց:

Սեղրակ Խաչատրյան

ՄԵՐ ԲԱՆ ՈՒ ԲԱՆԻԳ

1. Շունը հաչե քամին փշե:

Խոսքը հանիրավի մարդուն մեղադրելու մասին է:

2. Յաց դնեմ հասի, գործի դնեմ փախի:

Խոսքը աշխատանք չսիրող մարդու մասին է:

3. Գետինը դեշակ էնենք, չիւ քարը բարձ:

Խոսքը դրսում աշխատողների մասին է:

4. Ալցավ գլուխսդ մի դնի ավետարանի տակ::

Խոսքը ուրիշի մեղքերը իր վրա վերցնողի մասին է:

5. Մտած լողացած, ելած դողացած:

Խոսքը իր վատ արարքը ժխտողի մասին է:

6. Շունը մի յարովըմ չի սատկի:

Խոսքը վատ մարդու հանկարծահաս ցավի մասին է:

7. Թուք բուռս զայսեմ ճակատիդ:

Խոսքը չկամեցող ուրիշից ակնկալիք սպասող, մարդու մասին է:

8. Ես անձ կսեմ, դու տանձ կհասկանաս:

Խոսքը ուշ հասկացող, տկարամիտ մարդու մասին է:

9. Ավելի լավ է մարդու աչքը ելնե, քան անունը:

Խոսքը անմեղ մարդուն անհիմն մեղադրելու մասին է:

10. Անթեստեմ, միրուքդ փետեմ:

Խոսքը վատ արարքի մասին է:

11. Օղորմի կողքի նսջեցյալներին:

Խոսքը նոր ննջեցյալի վատահամբավ լինելու մասին Ե:

12. Գևա մեռի, արի սիրեմ:

Խոսքը ուշացած զղման մասին Ե:

13. Քովը խամ երկաթ չգա:

Խոսքը շողոբորթ մարդու մասին Ե:

14. Փութմ գարի, քալող տարի:

Խոսքը պարտքը, ուշացնող մարդու մասին Ե:

15. Խեվին խրատն ինչ կենե, սևին սապոնն ինչ կենե:

Խոսքը անհասկացող իր ասածին մարդու մասին Ե:

16. Եշ մի սատկի գարուն քուքա, յոնջա կուտես:

Խոսքը անհույս մարդուն սուտ խոստում տալու մասին Ե:

17. Եշին նստելը մի այբմն Ե, իջնե՛լը երկու այբ:

Խոսքը սկսած գործը կիսատ թողնելու մասին Ե:

18. Ինչքան հագնիս աթլաս ու խաս, Եի կսեն դոդոշի հարս:

Խոսքը փնտի և անշորասազ մարդու մասին Ե:

19. Պտուղը ծառից հեռու չի ընկնի:

Խոսքը ժառանգի մասին Ե:

20. Եշը երուսաղեմ գնաց-եկավ, Եի Եշ մնաց:

Խոսքը ծույլ, անբան, անհասկացող մարդու մասին Ե:

21. Շանը սատկիլը, որ քուքա կերթա ժամին դուռը կվոռնա:

Խոսքը անհիմն վեճ ու կոիվ ցանկացող մարդու մասին Ե:

22. Շունը-շան մսեն չի ուտե:

Խոսքը վատ իմաստով իրար նման մարդկանց մասին Ե:

23. Գիտունին գերի քնե, անգետի հետ սիրելի մի լինի:

Խոսքը իմաստասերի և անգետ մարդու մասին Ե:

24. Յասկացողին մին ասա, չհասկացողին հազար ու մին:

Խոսքը ուշիմ և տկարամիտ մարդու մասին Ե:

25. Ամեն թռչուն իր երամի հետ կթռչի:

- Խոսքը, ինչ էլ լինի, ազգի բարեկամության մասին է:
26. Հացդ տնեն առ, ընկերդ գեղեն:

Խոսքը անծանոթ մարդկանց հետ շփվելու մասին է:

  27. Փոս փորողը, ինքը փոսը կընկնի:

Խոսքը ուրիշին վատ կամեցող մարդու մասին է:

  28. Կերթաս քուքաս ալաջա հավկիթմ կածես:

Խոսքը անհարգի խոսակցությանը միջամտող մարդու մասին է:

  29. Ինչ՝ կերթաս քուքաս, կոտրած գտալի պես մեջ կընկնիս:

Խոսքը իրեն չվերաբերվող գործերին խառնվող մարդու մասին է:

  30. Հացը հորեն է պետք, տղան մորեն:

Խոսքը առաքինի ընտանիքի մասին է:

  31. Ասա ընկերդ ով է, ասեմ ով ես դու:

Խոսքը տվյալ անձի մարդկային կերպարի մասին է:

  32. Պորտը կտրած դուրս է ցկած:

Խոսքը դրսում թափառող մարդու մասին է:

  33. Կամ այն է պակաս կամ մաղը:

Խոսքը բամբասող, վատահամբավ մարդու մասին է:

  34. Զուկը ծովը բազար կենե:

Խոսքը իր երազին ձգտող մարդու մասին է:

  35. Քնե-քնե մաղդ ուրիշ տեղ ծախե:

Խոսքը բանսարկու, խոսք տանող-բերող մարդու մասին է:

  36. Սարը-սարին չի հանդիպի, մարդը մարդուն կհանդիպի:

Խոսքը իրար չհասկացող, անհիմն վեճի մեջ մտած մարդկանց մասին է:

  37. Ըշքը թնելուն, ունքն էլ հանեցիր:

Խոսքը անորակ գործ անող մարդու մասին է:

  38. Հիմի ես չիտեմ, թե ես ինչ եմ:

Խոսքը անորոշության մեջ գտնվող ելք չգտնող մարդու մասին է:

  39. Միրտը սուփիրա չէ, որ ամենքի դեմ բանաս:

- Խոսքը մարդու հոգեկան աշխարհի, սրտի գաղտնիքի մասին է:
40. Իդոր քովը բան մի զոցի, մաղը ծակ է:
- Խոսքը բանսարկու, խոսք տանող-բերող մարդու մասին է:
41. Ծատ աշխատողին շալե շապիկ:
- Խոսքը մարդու չգնահատված աշխատանքի մասին է:
42. Խևը գնաց հարսատուն, այստեղ լավ է բան մեր տուն:
- Խոսքը չտես, խելապակաս մարդու մսին է:
43. Զու գողացողը, վաղնա ձի կգողանա:
- Խոսքը սկսնակ գող մարդու մասին է:
44. Էս ինչ ես, ջուրը տեսնիս ծուկ կլինես, ցամաքը տեսնիս մուկ կլինես:
- Խոսքը երկերեսանի, իրավիճակին շուտ հարմարվող մարդու մասին է:
45. Ածան հավը կծան կլինի:
- Խոսքը իր կայքը հսկող, աշխատաեր մարդու մասին է:
46. Արև լինի թաշկինակմ չի չորացնի:
- Խոսքը չկամ, մարդկանց վատը կամեցող մարդու մասին է:
47. ՈՒր կուզես գնա, քու սև կծիկտ քեզ հետ է:
- Խոսքը նախանձ, վատատես, լավը չտեսնող մարդու մասին է:
48. Փեսան ինչքան Ել լավ լինի տղա չի լինի:
- Խոսքը վատ ժառանգի մասին է:
49. Զյունը սիրուն Է մեջը ի՞նչ կա:
- Խոսքը անիմաստ, խելապակաս, սիրունատես, մարդու մասին է:
50. Սիրունի երեսին փլավ չի ուտվի:
- Խոսքը վատահամբավ սիրուն կնոց մասին է:
51. Վեր թքնեմ բեխս Է, վար թքնեմ միրուքս Է:
- Խոսքը քեզ վատը ցանկացող հարազատության մասին Է:
52. Ածան հավը կչկչան կլինի:
- Խոսքը թամբալ հոռետես մարդու մասին Է:
53. Խելացի գառը երկու մոր կաթ կուտե:

Խոսքը խելացի, ուշիմ, ուրիշի գործերին չխառնվող մարդու մասին է:

54. Չենեմ ես, չհավախմ ես:

Խոսքը թամբայ, հոռետես մարդու մասին է:

55. Մոտիկ դրկիցը հեռու բարեկամից լավ է:

Խոսքը քեզ լավը ցանկացող մարդկանց և հարևանի մասին է:

56. Պար ես մտելպիտի շորորաս:

Խոսքը ինչ գործ որ սկսել ես, այն հասցրու ավարտին:

57. Սորվի, գոռս չեմ տանելու:

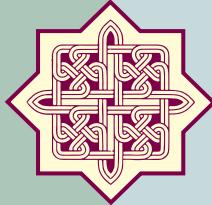
Խոսքը անուշադիր, ուշ հասկացող մարդու մասին է:

58. Նստի նստած կերևա, կայնի կայնած կերևա:

Խոսքը հարգված իր շրջապատի վրա ազդեցություն ունեցող մարդու մասին է:

Ասույթները հավաքեց՝ Սեղրակ Մելիքյանը

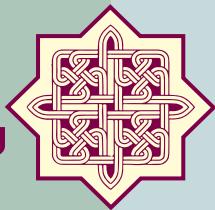

ՆԵՐԱՆԱԼ ՇԿՍ

ԿԱՏԱԿ ԲԱՆԱՄՏԵՂԹՈՒՐՅՈՒՆ

Մեր ուստեքը իրենց խելքով,
Մեծ աղայի խորհուրդ մտքով,
Սուտ կիրակի բռնել Երան
Ղոչին միսը մենակ կերան
Ինչը անցավ բերնե բերան,
Չալին դարձավ հաստ մի գերան,
Ըրդատներին վեր ճամփեցին,
Մեր Ալիկին ետ կանչեցին,
Ղոչին միսը վար բերեցին,
Էն Մըթինենց բախչին մոտիկ,
Թիք քարի տակ ծածուկ դրին,
Շատից քչից փայտ ճարեցին,
Փեյն ու աթար հավաքեցին,
ՈՒ օճախի ծուխն հանեցին,
Մեր Ալիկն գործի անցավ,
Մեծ դազանը վրա զարկեց,
Դմակ ու միս իրար խառնեց,
ՈՒ ցորեկին սեղան բացեց,
Մեր ուստեքին հացի կանչեց,
Օվակն իսկույն գործի անցավ,
Քցենց Օնոն բաժակն առավ
Բիրտան -բիրա ըրդատները միտքը ընկավ,
Ըսավ Էնոնքա իստեղ ըլնեյին,
Կոնե մի-մի թիքա միս կուտեին,
Աղվանն ըսավ բերեք ուտենք,
Ըրդատներուն գործնա կենենք
Ակո՝ տացուն նստել Եր Էնթուն,
Խոռով հոգով իր չարոխի թելն Եր թելում,
Օսսո Մարդոն իր ամանի,
Յուղ դմակի ջուրն Եր բրդում,
Եդ օրը կուշտմ կերավ յուղոտ միսը,
Կես գիշերին կնկան ճանին քաշեց ...ը:

Ասել Ե՝ Ոութեն Թաթեւոսի Յակոբյանը (Յոութ)
Գրի Ե առել՝ Գևորգ Լևոնի Մելիքյանը

ՄԻԱՄԻՏ ՈՒ ԴԱՄՈՎ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Բոյին աշե, նոր երգե

Աղողին Սեթոն Խուրմիկի Շոթիկի տղան (Յակոբյան) իր ընկերոջ տնից, Վիկտոր Մարգարյանի Հետ գալիս են գյուղամեջ, քեֆները լավ, ճանապարհին տեսնում են երկու քոյրեր՝ Աստղիկին ու Սեդային, որոնք ցածրահասակ եին, Սեթոյի հայրը՝ որը նույնապես կարճահասակ էր հակառակ կնոջ բոյ-բուսաթին: Սեթոն երգում է, «Երկու քոյր ենք երկուսս ել մի բոյի»: Քոյրերից Սեդան հետ դառնալով ասում է.- Շոթիկդ շատ էր բոյով. հորըդ աշե նոր երգե:

Վիկտոր Մարգարյան

Աչքիդ կերևամ

Քրթենց Իլիչը (Մարգարյան) խանթին դուռը խմած կանգնած կլինի, իր տղան քուկա կսե.

- Այ հերս, Ելի խմած ես:

Իլիչը պատասխանում է.

- ԶԵ, Վիկտոր ջան, ռաբոչի եմ հագած, աչքիդ խմած կերևամ:

Ձրի կչալեմ

Յամբո պապը տարիքն առած, խնջուկքի մեջ նստած, հանկարծ լսում է Շոռուփի (Ռուբեն Սեթի Մելիքյան) ձայնը, որը կսե.

- Յամբո պապ արի հիմի 100 լարի տուր, մեկ է ես պիտի մեռելիդ չալեմ, ետև մեռելիդ քութամ ձրի կչալեմ:

Հանկարծ թարս չսրեն

Խոփանում աշխատանքի ժամանակ նկատում են, որ ուրագը գողացել էն, այդ մասին իմանում է Առողջապահության վայրության շատ թթվածու կենեն: Աշխատանքային ընկերներից մեկը կսե՝ Առողջապահ շատ մի մտածե, մե ուրագմ չէ՞ թագա կառնենք: Առողջապահը կսե:

- Ես գողանալու մասին չեմ մտածե, մտածեմ կը թե Եդ անտերը հանկարծ թարս չսրեն:

Թըթի կոլիխոզին վնաս ըլնի

Սպերցյան Քաջոն և Յակոբյան Վարազը չոպանություն կենեն: Իրար հետ խոսակցության ժամանակ՝ Քաջոն Վարազին հարցնե կը, թե ինչքա՞ն կաթ կիսմե: Վարազնա թե՝ մե բաժակմ:

- Ծո՛, ինչ կսես, ես երեք լիտր կիսմեմ:
- Այ մարդ, ինչդ թե՝ երեք լիտր կիսմես, պանոս չե՞ս ընկնի:
- Քաջոն պատասխանում է.
- Թող պանոս ընկնիմ, թքի կոլիխոզին վնաս ըլնի:

Մեյրան Մարտիրոսյան

Տղա ջան, ճաշի համար է

Ուկան ջանոն (Պողոսյան) ձորում իր ցանած լոբին է վաճառում: Մնացել է վերջին մասը, որը կշռելուց հետո, վրայից մի բուռ հետ է վերցնում: Առնողը ասում է.

- Պապի ինչի ես հետ վերցնում, որը արդեն կշռված եր:
- Ջանոն պատասխանում է.
- Տղա ջան, մե քիչմ հետ առնեմ, որ ճաշ եփեմ:
- Ետոնքա ետև կբաշեմ

Մինասին Տաջարը (Չլոյան) պառկած է լինում Սիրամի հոգեբուժարանում: Նրա հայրը իր հարևան Մարգարյան Ռաֆիկի հետ գնում են տեսակցության մթերքներով և մի քանի տոուփ սիգարետներով: Մթերքները և սիգարետները տալիս են Տաջարին: Տաջարը Ռաֆիկին ասում է.

- Ռաֆիկ ջան, պապիրոսմ տուր քաշեմ:

Ռաֆիկը պատասխանում է.

- Տաջար դիա, քանի բլոկ առել ենք, ինչքան կուզես քաշե:

Տաջարն ասում է.

- Հետ խելք չունես, Էտոնք Էտև կքաշեմ; Նաղտը թողած նիսյան քաշեմ:

25 տարի անց

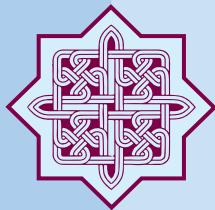
Սա պատահել է մի հարսանիքի ժամանակ, որը ներկա են եղել՝ Վանիկ Դանիելյանն ու Կիմիկ Սահարյանը: Նախքան հարսանիքի վերջանալը՝ Վանիկը շուտ է դուրս գալիս հարսանյաց տնից, նրա հետևից հետևից դուրս է գալիս Կիմիկը և միջանցքում թեթևակի խփում Վանիկի ուսին: Վանիկը հետ է դառնում ու հարցնում, ինչի՞ խփեցիր, Կիմիկը պատասխանում է.- հիշես կը քու հայրո 25 տարի առաջ չորան եղած ժամանակ մեր սև գառը կորցրել եր, Եղոր համար ել զարկի, որ հոգիս հանգստանա:

Ա. Մելիքյան

Հետաքրքիր է իմանալ

1779 թվականի մայիսի 18 (30)-ին Սպեր գավառի Յունուտ գյուղում է ծնվել Եկեղեցական և հասարակական գործիչ Կարնո թեմի առաջնորդ Կարապետ Բագրատունին (աշխարհիկ անունը՝ Յովհաննես): Աղրիանուպոլսի պայմանագործ (1829 թ.) Երգորումի, Բայազետի և Կարսի գավառները (փաշայությունները) անցնում են Թուրքիայի տիրապետության տակ: 1830 թվականին նրա առաջնորդությամբ մոտ 100 հազար Երգորումահայեր բնակություն են հաստատել Ախալցխայում, Ախալքալաքում, Ծալկայում, Լոռի-Փամբակում, Շորագյալում և, փաստորեն, փրկվել թուրքական յաթաղանից: Նրա ջանքերով Երգորումի և շրջակա գյուղերի վանքերից Ախալցխա են տեղափոխվել հոգևոր և մշակության արժեքներ, կառուցվել են մոտ 60 Եկեղեցի, 100-ից ավելի գյուղեր: Յիմսվել է Ախալցխայի Կարապետյան վարժարանը և Սուլթ Մեսրոպյան դպրոցը: Եղել է Վրաստանի և Իմերեթի հայերի հոգևոր առաջնորդը: Վախճանվել է 1856 թվականին Ախալցխայում: 2000 թվականին Ախալքալաքի Սուլթ Խաչ Եկեղեցու գավթում բացվեց Կ. Բագրատունու հուշարձանը:

Մեղրակ Խաչատրյան

ՄԵԴԱՍՎՈՐԾՈՒՄ ԵՆ ԽԱՆՈԳԻՆԵՐԸ

Հիշում եմ

Խոհերիս հետ նստած եմ ես, մենակ այլ վայրում,
Անցած օրերիս կարոտն եմ ապրում
ՈՒ մեր սրտերի բուրմունքն եմ զգում,
Անդարձ մանկությանս օրերն եմ հիշում:

ՈՒ մեր գետը, խոր ձորի միջին,
Նրա կարկաչուն շառաչն եմ լսում,
Լողացող մանկանց աղմուկն եմ հիշում,
Մենակության մեջ, արցունքս եմ սիրում:

Անահիտ Մարտիրոսյան

Զավախք

Զավախք աշխարհի դուստրն եմ բարի,
Իրենից հեռու իր գովքն եմ անում,
Ուզում եմ որ դու միշտ կանգուն մնաս,
Քո պատմությունդ թող հարատևի:
Զավախքից եմ ես կյանք առել
Իմ մանկությունը Խանդոն է եղել,
Ես մի ծիլն եմ Զավախք երկրի,
Ապրելով իրենից հեռու
Մտքով միշտ իր հետ եմ ելի:
Կարդալով Տերյան, երգելով Զիվանի,
Ճոգնոր սնունդ եմ ստացել բարի:
Զավախքս սիրուն, հպարտ է ու լուռ՝
Իր թմբկա բերդով Խորթզով և կիսավեր վանքերով:
Զրերդ բուժիչ, Փարվանադ շքեղ,
Զահել սիրահարների՝ սարդ Ջյորջովու փառահեղ:
Էլչեմ խոսում Աբով սարի մասին,
Որ հպարտությունն է ողջ Զավախք աշխարհի,

Դու Եկել ես դարերից, ապրել ես դարերով,
Թող որ կանգուն մնաս դարերով անվերջ:
Երանի թևեր ունենայի, թռչել կարողանայի,
Երբ սիրտս ուզեր, գիրկդ գայի,
Յողդ համբուրեի, ջուրդ խմեի,
Կարոտս առնեի, հագենայի:
Իմ չքնաղ Զավախիք,
Իմ հզոր Զավախիք,
Իմ անպարտելի ու հպարտ Զավախիք:

Վարսիկ Սահարյան

Որբան գնում հասակ առնում,
Իմ խանդո գյուղ, քեզ եմ հիշում,
Որբան գնում ու թեժանում,
Իմ կարոտը հուր է դառնում,
Լինի մի օր մոտդ գամ
ՈՒ զմրովստե քո դաշտերին,
Անտառներին ու հանդերին,
Կարոտակեզ ողջույնս տամ:
Դպրոց մտնեմ ու մանկանամ,
Իմ հուշերը այստեղ շաղ տամ,
Մեր Խանդոյի միջում կանգնեմ,
Ընկերներիս ձայնեմ, կանչեմ,
Իջնեմ ձորը մրգեր քաղեմ,
Պաղ աղբյուրի ջուրը խմեմ,
-ՈՒ Տիրոջս փառաբանեմ,
Կրծքիդ փարվեմ, կարոտս առնեմ,
-ՈՒ քո գրկում հավերժ ապրեմ:

Մարգարիտա Սպերցյան

Ո՞ր մեղքիս համար

Բնույթան օրենքների համաձայն
Մի գեղեցիկ օր Էլ ես աշխարհ Եկա,
Ծնողներիս ուրախություն պատճառելով,
Բարուր մտնելու իրավունք ստացա:

Երբ դեռ փոքր Եի, օրորոցում պառկած,
Լսում Եի մորս Երգը, արցունքով պատված,
Որ շուտ մեծանամ, հասակս առնեմ,
Մեր տուն ու տեղի ճրագ լույսը վառեմ:

Ծնված օրվանից անքախտ եմ Երեխ,
Ծնողներիս ոչնչով չեմ հուսադրել,
Ապրած կյանքից բան չեմ հասկացել:
Ասացե՛ք, ինդրե՛մ, ի՞նչ մեղք եմ արել:

Ախ ու վախով անցավ
Կյանքիս կարճ ճամփան
Իմ հետևից չթողեցի և ոչ մի բան,
Երազներս ինձ հետ հեռացան, անձայն:

Ելենա Պողոսյան

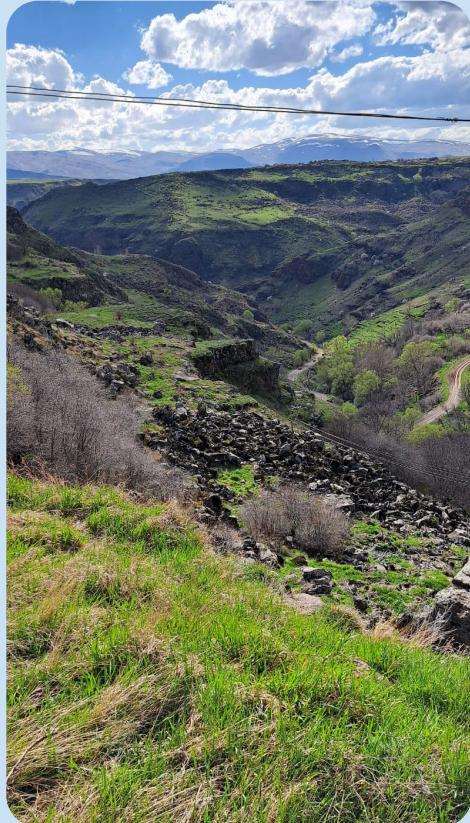
ԻՄ ԶԱՎԱԽՄՔ ԱՉԽԱՐԻ

Կուսական երկիր, ի՞մ Զավախմք արխարի,
Մեր լախնյաց Գուգարք, դու պանդիտացած,
Աբով արքայի գեղանի միակ թագուհին,
Փարվանա լիճը ալեկոծ դարձած,
Հայացքը դեպի Մասիսին հառած
Մտորում Ե՝ թե Ե՞րբ՝ կղառնա երբևէ հայացած,
Դու հերոսածին մայրերի օրրան:
Կուսական երկիր, դու Զավախմք աշխարի,
Թաթով իշխանի անառիկ ամրոց,
Դու արծվանիստ իմ դրախտավայր,
Թու՛յլ տուր գեթ մի օր քեզ այցի գամ՝,
Գլուխս ծնկիդ դրած մանկանամ,
Փարվեմ սուրբ կրծքիդ ու հանգստանամ:

Ողաք Բասենցյան

Այդօրն Ել կտեսնենք

Փորձությունների մի անվերջ շղթա,
Սև օձը գալարվում է իմ ազգի վրա,
Սկիզբն անցյալ է, վերջը՝ չգիտենք
Ե՞րբ է լինելու, մարդիկ, ինձ ասեք,
Մենք խոր արմատներ ունենք այս հողում,
Բայց, ո՞նց ստացվեց, որ հարյուրամյա
Տականք թշնամին ծանրորեն չոքեց,
Դարձավ տիրակալը մեր նախնյաց հողին:
Մենք կկրենք մեր խաչն անտրտունջ՝
Հուսով նայելով ճշմարիտ Աստծոն:
Տիրոջ զորությամբ ոտքի կկանգնենք,
Երկիրն ու Արցախը կվերադարձնենք:
Գլխիկոր չենք կանգնի մեր միլիոնավոր,
Նահատակների շիրիմների առաջ,
Զեռքերս կպարզենք, դեպի Աստված,
Փրկությունը մեր, մեզնից է կախված,
Եվ այն կիխի՝ վկա է Աստված,
Որ մի օր Ել՝ կտեսնենք, ծովից ծով Հայաստան:

Ալվարդ Եղիկյան – Շիրինյան

Նորից սիրտդ խոր խոցեցին,
 Իմ տանջված հայ՝ Ղարաբաղ,
 Վերքդ դեռ չեր սահացել,
 Դու բանտարկյալ ի՞մ Ղարաբաղ:
 Ես ի՞նչ սև ամպ գիշիդ դիզվեց,
 Կայծակ ու շանթ, որոտ թափվեց,
 Երերուն կյանքդ խաթարվեց,
 Թուրքերի մեջ, հայ՝ Ղարաբաղ:
 Այս գեղեցիկ արշալույսը,
 Որ տվել էր անգախությունը,
 Զվայելեցին Մայր հողում,
 Գերի դարձար օտար հողում:
 Թուրքի ձեռքին տառապեցիր,
 Միշտ կանչերով Մայր Հայաստան,
 Ծվատվեցիր, անջատվեցիր,
 Որբի նման, հայ՝ Ղարաբաղ:
 Մի բուռ ազգ ենք ցրիվ եկած,
 Սիս ու Մասիս թուրքին թողած,
 Մատուռ դառած մի ավերած,
 Այս ի՞նչ բան էր, ի՞մ Ղարաբաղ:
 Ես կուզեի, որ իմ հայ ազգ,
 Թափառ որդիքդ միաձուլված,
 Ոտքի կանգնած միշտ մնայիք,
 Այնքան, մինչև լուս փրկության
 Լուծվեր հարցը դարաբառյան:

Կյանքը նման է շախմատի տուփի,
Այստեղ կա զինվոր և թե թագավոր,
Այդպես է կամքը մեր Տեր Աստծո,
Այդպես է կանոնը բնական կյանքի:
Աշխարհում չկա ոչ մի հավասար բան,
Ինչպես հավասար չեն մատները ձեռքի,
Բայց վերջն հավասար է՝ զինվոր, թագավոր,
Նույն տուփի մեջ են մտնում կամովի:
Կանցնեն օրերը, մենք ել նրանց հետ,
Մտածենք, ի՞նչ ենք թողնում աշխարհին...
Թողնենք սեր, անուն, լավն ու բարին,
Որ արժանի խոսքեր գրվեն մեր քարին:

Ալվարդ Շիրիկյան-Եղիկյան

Մտորումներ

Եկեք մտովի Ելի գնանք մեր գեղը,
Այս անգամ չուտենք կոճղեզն ու քեխը,
Մտնենք մեր վանքը վառենք մոմերը,
Որ Աստված Ների բոլորիս մեղքերը,
Օրինած ճամփով բարձրանանք Վարտօցիսա,
Այսուհետև իջնենք ձորնիվարն Կիրիրան,
Այստեղից հասնենք Շոշոան կեզան
Մթիսին բոստանը հիշենք կարոտով,
Որ գնում էինք աշակերտներով;
Գնանք Թարփին փոսը, խնձոր հավաքենք,
Նստենք մեր խանի դռանը հուշերով տարվենք,
Աստղերի ժամացող փայլի հետ ձորն ի վեր ելսենք,
Գիշերվա զովի, ծղրիդյան երգի, ձայնը լսենք
Բարձրանանք գյուղը կարճ ճանապարհով,
Գիշերը քնենք քաղցր հուշերով:

Ալվարդ Շիրինյան-Եղիկյան

Քարից Ել ծիլ դուրս կգա

Մենակ ասա Հայաստան,
Տես քո հոգին ինչ կլինի,
Փորձիր ասա Հայաստան,
Տես քո շուրթերն ինչ կլինի:
Հոգուր փակված ծալբերից,
Մի խոր հառաչ դուրս կգա,
Մենակ ասա Հայաստան,
Վրադ անուշ դող կգա:
Ասա, ասա Հայաստան,
Քար ու քարափ Հայաստան,
Քայց միւսնույնն է Ելի
Քարից Ել ծիլ դուրս կգա:

Գոհար Շիրինյան-Համբարձումյան

Լուս կշռա

Եռաբլուրը դարձավ Սուլբ մասունք սրբավայր,
Այստեղ ննջում են հազարավոր հերոսներ արդար,
Նրանց անմեղ շիրիմներին լուս կշռա ամեն օր,
Դրախտում են սավառնում նրանց հոգիները լուսավոր:
Հավերժ փառք ձեզ՝ մարտերում անմեղ գրիված հերոսներ,
Զեր շիրիմներին, թող բուրեն վարդեր բյուրավոր,
Աստված միսիթարի ձեր մայրերի սրտերը վիրավոր,
Այս մեծ վիշտը սգում են աշխարհի հայերն ամեն օր:
Ղարաբաղի Լեռները այս մեծ վիշտը սգացին,
Ամպերն իջան Արարատից աղի արցունք թափեցին,
Ծառ ու ծաղիկ այրվեցին կրակներից թունավոր,
Դեռ լայն են, փնտրում են, շատ ցավախ սրտեր մոլոր:
Ավերված է այսօր Շուշին՝ ավերակ է սգավոր,
Սրբապղծում են քո շեները, Եկեղեցիները զորավոր,
Պարտեզներում թառամում են վարդ ու մեխակ բյուրավոր,
Կարծես հետ են կանչում, տան տերերին խեղճ ու մոլոր:

Աղինա Չուռնացյան

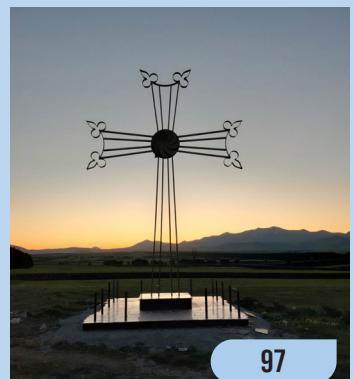
Հարգանք ուսուցիչներին

Դիշենք ուսուցիչներին անցած-գնացած,
 Եվ գնահատենք նրանց գործն արած:
 Սիրով հիշենք մեր առաջին ուսուցչուհուն,
 Որի շնորհիվ խոսում ենք սահուն:
 Նա մեզ սովորեցրեց տառերը մեսրոպյան,
 Հանգչիր խաղաղությամբ՝ Արմիտա Նուրիջանյան:
 Պատվով ու փառքով հիշենք բոլորին
 Գրականության ուսուցիչ՝ Վեհապանծ Պապոյանին,
 Թվերի լեզուն մեզ սովորեցրած՝
 Տաղանդաշատ ուսուցիչներ՝ Հակոբյանին, Մանասյանին:
 Ինչպե՞ս հասկանայինք բիմիան, ֆիզիկան,
 Թե չունենայինք Բասենցյան, Գալոյան:
 Դիշենք լեզվի ուսուցիչ Սարգիս Չուռնաջյանին,
 Ռուսերենի, անգլերենի գիտակ Վայա Պապոյանին,
 Աշխարհագրագետ՝ Միսակ Բասենցյանին:
 Առանձնահատուկ հիշենք Նուրիջանյանին,
 Լովա Մարտիրոսյանին, Գոռ Մանասյանին,
 Որոնց շնորհիվ պատմություն սովորեցինք,
 Փաստեր, իրադարձություններ քննարկեցինք:
 Դու գիտելիքների հնոց, դարբնոց,
 Իմ Խանդո զյուլի միջնակարգ դպրոց,
 Որ ունեցել ես իրաշք ուսուցիչներ,
 Որոնք կրթեցին բազում սերունդներ:
 Ննջեցյալների հոգիներին հանգստություն,
 Խսկ ապրողներիս քաջ առողջություն:
Ալվարդ Շիրիևան-Եղիկյան

Յավատով կոփված խանդոցիների կողմից,
 Խաչ բարձրացավ գյուղի բարձունքում,
 Եվ Սուրբ Մյուլոնի գրության ներքո,
 Օծում կատարվեց ի սեր Աստծո:
 ՈՒ պարեց Խանդոն՝ սիրով հավատքով,
 Որ երբեք հային կոտրել չի լինի,
 Քանզի հզոր ենք մենք Այբուբենով,
 ՈՒ երկինք հառնող հզոր Խաչերով:
 ՈՒ երգեց Խանդոն, որ ձայնը հասնի,
 Սահմանից այն կողմ՝ դաժան թշնամուն,
 Թողևա հասկանա, որ հավատը հայի,
 Երբեք ոչ մի ուժ չի կարող կոտրի:
 ՈՒ պարեց Խանդոն, պարզ քոչարի,
 Որ Չավախեթցուն հաղթող չի լինի,
 Խանդոն եղել է, կա ու կլինի,
 Խանդոյիս նման աշխարհը չունի,
 Թող օրինությունը՝ լինի մեր Տեր Աստծո,
 Եվ Խաչդ գորավոր, սիրելի Խանդո:

Ալվարդ Շիրիևան-Եղիկյան

ԻՄ ԾՆՆԴԱՎԱՐ

Մի հրաշք աշխարհ՝ անունդ Զավախսք,
Իմ Խանդո, գյուղը այստեղ է բազմած,
Այստեղ ծնվեցինք ու հասակ առանք,
ԹողՆելով այստեղ մի թանկ մանկություն:
Եկե՞ք մտովի գնանք մեր գեղը,
Իջնենք մեծ ձորը ու կտրենք քեխը,
Հարենք խնոցին ու հալենք յեղը,
Թոնիրը վառենք, տապակենք սիրեխը,
Լավաշը թխենք, բրդուճ փաթաթենք,
Վազնաթն ու թթուն մեջ տեղ դնենք,
Կճանը եփենք, քարտովը խորվենք,
ՈՒ դուռ-դրկիցին ուտելու կանչենք:
Եղել ենք ռեստորաններում մենք հրաշալի,
ճաշակել ուտեստներ տարբեր ազգերի,
Բայց ուրիշ է մեր չոքան դառւրսան,
Տատերիս եփած բլղուրով տոլման:
Եկե՞ք հավաքվենք գյուղում պապական,
Վայելենք համերը մեր լավ մանկության:

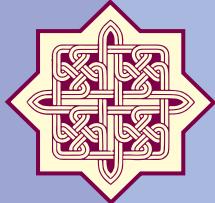
Ալվարդ Շիրինյան-Եղիկյան

Պատգամ ազգիս մեծ ու փոքրին

Ապու պապերս անցան գնացին,
Նրանց անցյալից հուշեր մնացին,
Մադոյենց շեն օջախի անթեղ կրակից,
Մարտոն ու հանգչող կայծեր մնացին:
-ՈՒ <<Արջ>> անունը կպած մեր ազգին,
-Որը վաստակել էր Ստեփան պապին,
Հազար օդորմի, մեր նահապետ Մարտ մեծ պապին,
Նրա ողիներ՝ Պողոս, Ստեփան, մեր Պոտոս այրին,
-ՈՒ՞ր են չկան, Օնես պապը, Նրա որդի Մամբրե տացուն,
Ֆիդան Քաջոն, Մուշեղ որդին, ազգությանս Երևելին,
-Բա Սիթոնը, ավագ որդին՝ Ստեփանի, մարդ էր բարի,
-ՈՒ թոռները՝ Արտաշեսը ծխամորճ միշտ իր շուրջին,
Եվ Գևորգը, փոքր որդին աշխատասեր Սիթոն պապի,
Սերգո պապն էլ անցյալ դարձավ, մեր հուշերի գիրկն ընկավ,
Անդրանիկն ու Լավրենտը, իրենց լուսի ճամփան անցան,
-Ո՞նց մոռանամ Վալորդիային, թախծոտ ժպիտը նրա դեմքին,
Նրա եղբայր Գալուստին, աստված հոգին լուսավորի,
Զմոռանամբոյ-բուսաթով Արմենակին երրորդ որդուն Ստեփանի,
Պոտոս պապն էլ անցավ գնաց անհիշատակ առանց որդի,
<<Սուլդիա>> մարդ էր խոսքը հարգի, իր եռթյամբ հոգով բարի,
Դիմա մենք ենք, հիմնաբարը, Մարտ պապի գերդաստանի,
Փորձ արեցի գրի առնել, պատմությունը իմ մեծ ազգի,
Ես ել արդեն տարիքս առել, մայրամուտիս շեմին հասել,
Անեացման գիրգն եմ ընկել, մեր մեծերին գնամ հասնեմ,
Իմ պատգամի խոսքն եմ ասում, իմ սերնդի մեծ ու փոքրին,
Ո՞ւր որ լինեք միաբանվեք, դուք ազգովին սեղան նստեք,
Ձեր օջախի սուրբ սեղանից, խեղճ տկարին բաժին հանեք,
Մեր նահապետ Մարտ պապ անունը միշտ, դուք վառ պահեք:

Սեղրակ Խաչատրյան

ԽԱՌՈՅԻՆ ԵՎ ԵՐԱԺԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ինքնագովերգության համար չէ, որ խոսք եմ ասելու, թե ինչու է խանդոցին ամեն ինչում առաջապես: Այն իրողություն է հաստատագրված, ինչպես ասում եմ բառիս բուն իմաստով, այն աստծո կողմից <<խարանված>> է խանդոցու ճակատին:

Խանդոն տեղով երաժշտություն է, ել չեմ ասում Զավախիք աշխարհի մասին, որը գլուխ գործոցն է արվեստի, լինի դա երաժշտություն, երգ ու տաղ ճարտարապետություն, քանդակագործություն, մի խոսքով այն ամենը ինչը իր մեջ ներառում է արվեստը: Չմանրամասնեմ, թե ովեր են և որ դարաշրջանում են ծնվել Զավախիք աշխարհում, նշեմ միայն այս ամենից անմաս չէ մեր գյուղն հայրենի, ահավասիկ, խոսքս աշուղ Մաթինի մասին է, որը թուրքո Ստամբուլ քաղաքի մեջլիսում, ծնկի է բերել թուրք կոչված աշուղին: Խանդոն ոչ միայն հացի շտեմարան է, այլև երգ երաժշտության, հանգրվան է հանդիսացել, ոչ միայն շրջանի, այլև համայն տարածաշրջանի համար: Մեր երաժիշտ-երգասացները հարգի են եղել ամենուր: ՈՒնեցել ենք նաև ինքնուս ստեղծագործողներ՝ ինչպես օրինակ Սերգո Մարտիրոսյանը, Շազմիկ (Ըսպենը) Չուռնացյանը, Ուլրեն (Հոռուր) Ճակոբյանը և այլք: Ցավով պիտի նշենք, որ անցյալին ընդորինակողներ չունենք, ինչնե այժմ փորձել ենք գրի առնել, բոլոր այն խանդոցի նվագողներին, որոնց մասին տվյալներ ունենք: Կսենք ավելին, այժմ կարճ ու համառոտ ներկայացնում ենք գյուղի հին ժամանակների երգ, երաժշտությամբ զբաղվողների այսպես ասած համառոտ կենսագործությունները անուն առ անուն ազգանվան հետ միասին, սահմանափակվում ենք այսբանով:

Կանխավ հայցում ենք Ձեր ներողամտությունը բացթողումների համար:

Մեղրակ Խաչատրյան

Մեղրակ Մելիքյան

Վոլոդյա Չուռնացյան

Վոլոդյա Աղջոյան

Կամո Թումայյան

Գրիգորյան Ժորա

Անդրանիկ Պապոյան և
Վալիկ Մելիքյան

Վալեր Թորոսյան

Սերժիկ Գրիգորյան

Համլետ ճլավյան, Ռուբեն
Գրիգորյան, Ռուբեն Մելիքյան,

Վանիկ Մարտիրոսյան

Արարատ Ղակոբյան

Ավագ Մելիքյան

Արսեն Մելիքյան

Գագիկ Իգիթյանիսական

Վոլոդյա Չուռնաջյան Դ.

Մարգարյան Անդրանիկ և
Սամվել Շիրինյան

Պապիկ Շիրինյան

Մաթևոս Մանասյան

Մամիկոն Մելիքյան

Սամվել Մանասյան

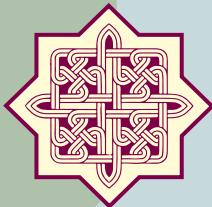

Գրիշա Թումասյան

Եղուարդ Եղոյան

ՄԵՐ ԳՅՈՒՂԻ ԱՌՈՐԵԱՆ

<<Խաչկավանք-Խանդո>>

Հանդեսի հիմնադիր և հրատարակիչ՝
հայաստանաբնակ խանդոցիների

<<Կարոտ>>

հայրենակցական միության

Հանդեսի վիա աշխատեցին՝

Սեղրակ Խաչատրյանը

Սեյրան Պապոյանը

Քաջավան Նուրիջանյանը

Սրբագրեց՝ Գայանե Պապոյանը

Հատուկ շնորհակալություն Սեղրակ Երջանիկի Մելիքյանին, ով նախաձեռնեց
և օգնեց լուս ընծայելու «Խաչկավանք-Խանդո» հանդեսի վեցերորդ համարը՝
տրամադրելով նյութեր և լուսանկարներ։ Մեր շնորհակալությունն ենք հայտնում
նաև Արքանես Սեյրանի Պապոյանին և Արմեն Աշիկի Թորոսյանին՝ անմասնացորդ
նվիրումով հանդեսի աշխատանքներին մասնակցելու համար։

«Խաչկավանք-Խանդո»

Հանդեսի վեցերորդ համարի լուս ընծայմանը

ֆինանսական աջակցությունը
ցուցաբերելու համար մեր հատուկ
շնորհակալությունն ենք հայտնում
Վանիկ Երջանիկի Զուռնաջյանին և

Ռուսաստանի Դաշնությունում բնակվող գյուղին
նվիրյալ խանդոցիներին, որոնք իրենց օգնությամբ
աջակցեցին հանդեսի լուս ընծայմանը։

Մեր հասցեն՝
ք.Երևան, Դավթաշեն,
Տ. Պետրոսյան 69/2
kajikn@gmail.com

Տպաքանակը՝ 700 օրինակ
Վաճառքի ենթակա չե

